

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Odvrácená tvář lásky v ruské klasické literatuře

Bc. Barbora Škrétová

Katedra rusistiky a lingvodidaktiky (41-KRL)
Vedoucí diplomové práce: PhDr. Radka Hříbková, CSc.
Studijní program: Učitelství pro střední školy (N AJ – RJ)

2015

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katedra rusistiky a lingvodidaktiky

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

akademický rok 2014/2015

Jméno a příjmení studenta: Bc. Barbora Škrétová

Studijní program: navazující magisterský, prezenční

Studijní obor: N AJ – RJ

Název tématu práce v českém jazyce: Odvrácená tvář lásky v ruské klasické literatuře

Název tématu práce v anglickém jazyce: The dark side of love in Russian classical literature

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Radka Hříbková, CSc.

Datum přihlášení práce: 29. listopadu 2013

Datum zadání práce: 24. března 2015

V Praze dne:

.....

vedoucí katedry

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Odvrácená tvář lásky v ruské klasické literatuře* vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Místo a datum odevzdání práce:

Podpis:

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování PhDr. Radce Hříbkové, CSc. za její cenné rady a trpělivost při vedení mé diplomové práce.

Mimo jiné bych chtěla poděkovat Ing. Janu Pávkovi za pomoc s formální a grafickou úpravou práce.

NÁZEV PRÁCE:

Odvrácená tvář lásky v ruské klasické literatuře

AUTOR:

Bc. Barbora Škrétová

KATEDRA:

Katedra rusistiky a lingvodidaktiky

VEDOUCÍ PRÁCE:

PhDr. Radka Hříbková, CSc.

ABSTRAKT:

Diplomová práce je tématicky vymezena fenoménem prostituce, jakožto jednoho z nejstarších obchodních artiklů. Teoretická část obsahuje vymezení klíčového pojmu práce, tedy prostituce, i vzájemný vztah mezi společností a touto sociální problematikou. Dále pak následuje stručný přehled historie samotného řemesla i právní předpisy a regule, kterými se vládnoucí elity snažily existenci prodejně lásky potlačit. Praktická část řeší více do hloubky koncepci pojetí lásky v ruské filozofii na přelomu 19. a 20. století, která se promítla do tvorby autorů vybraných literárních děl. Pro detailnější analýzu byli vybráni čtyři spisovatelé, jejichž tvorba spadá do stříbrného věku ruské literatury; jedná se konkrétně o povídky *Křesťané* a *Tma* Leonida Andrejeva, *Příhoda* a *Naděžda Nikolajevna* Vsevoloda Garšina, Kuprinovu novelu *Jáma* a Čechovovu povídku *Záchvat*. Pro lepší pochopení vztahu jednotlivých autorů k tématu lásky, je tento motiv v jejich tvorbě podrobněji analyzován v jedné samostatné kapitole. U všech výše zmíněných literárních děl je představeno kulturně-historické pozadí vzniku i jejich následné přijetí dobovou kritikou. Samotné zobrazení prodejně lásky je pro snazší ilustraci a pochopení analyzováno na základě několika klíčových bodů: pád na dno společnosti, motiv procitnutí, problematika venerických chorob, pokusy o spasení padlých žen a téma sebevraždy jako jediného východiska. Poslední kapitola je věnována otázce, komu sami autoři připisují vinu existence fenoménu prostituce.

Klíčová slova: ruská literatura, estetický ideál, prostituce, rodina, instituce manželství, 19. století

TITLE:

The dark side of love in Russian classical literature

AUTHOR:

Bc. Barbora Škrétová

DEPARTMENT:

Katedra rusistiky a lingvodidaktiky

SUPERVISOR:

PhDr. Radka Hříbková, CSc.

ABSTRACT:

The thesis is thematically defined by the phenomenon of prostitution as one of the oldest trade items. The theoretical part defines the key concept of the work, i.e. prostitution, as well as the relationship between society and this social issue. A brief overview of the history of the particular handicrafts follows with all the regulations and legislation through which the leading elites tried to suppress the existence of marketable love. The practical part deals in-depth with the approach to the concept of love in Russian philosophy of the late 19th and 20th centuries which is reflected in the works of authors of selected literary works. For a more detailed analysis the following authors were chosen: *The Darkness* and *Christians* by Leonid Andreyev, *The Event* and *Nadezhda Nikolaevna* by Vsevolod Garshin, novelette *The Pit* by Alexander Kuprin and at last the short story *Fit* by Anton Chekhov. To understand better the approach of individual authors toward the topic of love, particularly this motif is analysed more deeply in a separate chapter. All above mentioned literary works are presented with their historical and cultural background and their subsequent adoption by the then critics. The actual display of marketable love is for ease of illustration and understanding of the analysed texts based on several key points: the fall on the exact bottom of society, psychological awakening motive, the issue of venereal diseases, the attempts at salvation of fallen women and the theme of suicide as the only possible way out. The last chapter pays attention to the question of whom the authors considered to be guilty in the existence of prostitution – women or men.

Key words: Russian literature, aesthetical ideal, prostitution, family, the institution of marriage, 19th century

Obsah

Úvod.....	10
1 Problematika prodejné lásky.....	12
1.1 Vymezení pojmu „prodejná láska“	12
1.2 Vztah mezi společností a prostitucí.....	14
1.2.1 Odraz prostituce v českém a ruském jazyce	14
1.2.2 Původ a důvody prostituce.....	17
1.2.3 Výskyt venerických chorob	20
1.2.4 Užitečnost nevěstinců pro chod státu.....	21
1.2.5 Oblečení prostitutek	22
2 Stručná historie prodejné lásky.....	23
2.1 Prodejná láska ve starověku (2000 let př. n. l. – 5. století n. l.).....	23
2.2 Prodejná láska ve středověku (6. století n. l. – 15. století).....	25
2.3 Prodejná láska v novověku (15. století – konec 19. století).....	26
2.4 Prodejná láska ve 20. století.....	28
3 Historie prodejné lásky v Rusku.....	30
3.1 Prodejná láska v Kyjevské Rusi.....	30
3.2 Prodejná láska na Rusi v 16. století	31
3.3 Prodejná láska v Ruském impériu v 17. století	31
3.4 Prodejná láska v Rusku v 18. století a v 19. století.....	33
3.4.1 Žluté lístky	35
3.5 Prodejná láska v Rusku na přelomu 19. a 20. století	37
3.6 Legislativa v oblasti prodejné lásky v Rusku ve 20. století	38
4 Právní úpravy prostituce v České republice ve 20. století.....	44
5 Koncepce pojetí lásky v ruské filozofii na přelomu 19. a 20. století.....	45
5.1 Filozoficko – platonická koncepce lásky	46
5.1.1 Filozofické postuláty Vladimíra Solovjeva	47
5.1.2 Filozofické postuláty dalších představitelů.....	48
5.2 Ortodoxně – teologická koncepce lásky	49
5.2.1 Filozofie svatby v křesťanství.....	50
5.2.2 Filozofie svatby v pravoslaví.....	51

6	Kulturně-historické pozadí vzniku vybraných děl	53
6.1	Historické pozadí vzniku vybraných literárních děl	53
6.2	Kulturní pozadí vzniku jednotlivých literárních děl	55
7	Téma lásky v tvorbě jednotlivých autorů	61
7.1	Téma lásky v tvorbě Leonida Andrejeva	61
7.2	Téma lásky v tvorbě Vsevoloda Garšina	62
7.3	Téma lásky v tvorbě Alexandra Ivanoviče Kuprina	63
7.4	Téma lásky v tvorbě Antona Pavloviče Čechova	64
8	Zobrazení prodejné lásky ve vybraných dílech	66
8.1	Pád na dno společnosti	66
	(<i>Křesťané, Záchvat, Jáma, Naděžda Nikolajevna</i>)	66
8.2	Motiv procitnutí a zoufalství	71
	(<i>Jáma, Naděžda Nikolajevna, Příhoda, Záchvat, Tma</i>).....	71
8.3	Problematika venerických chorob.....	75
	(<i>Jáma</i>)	75
8.4	Motiv spasení padlé ženy	76
	(<i>Jáma, Záchvat, Naděžda Nikolajevna, Příhoda</i>).....	76
8.5	Motiv sebevraždy jako jediného východiska	79
	(<i>Jáma, Záchvat, Příhoda</i>)	79
8.6	Kdo je vinen existencí prostituce?	82
9	Přijetí literárních děl dobovou kritikou.....	85
9.1	<i>Křesťané a Tma</i> Leonida Andrejeva	85
9.2	<i>Příhoda a Naděžda Nikolajevna</i> Vsevoloda Garšina	89
9.3	<i>Jáma</i> Alexandra Kuprina	92
9.4	<i>Záchvat</i> Antona Čechova	93
	Závěr	95
	Seznam použité literatury	98
	Resumé.....	105
	Резюме.....	106
	Seznam příloh	107

Úvod

Fenomén prostituce, jakožto jeden z nejstarších obchodních artiklů, je i v dnešní době souslovím, které je velmi často skloňováno. Mnohé moderní státy nemají dostatečně propracovaný právní legislativní systém týkající se této problematiky a nad samotnou existencí prostituce zavírají oči, aby nebyly nuceny se této otázce věnovat. Z toho se odvíjí i tzv. aktuálnost tématu práce, čili zobrazení tematiky prodeje lásky jako jednoho z palčivých problémů jak tehdejšího, tak i dnešního světa.

Práce je pomyslně rozdělena do dvou částí: teoretické a praktické. V první části, teoretické, je pozornost věnována zejména dobovým historickým souvislostem, samotnému vývoji profese, s čímž souvisí i neustále se měnící přístup veřejnosti k prostituci, který se odráží v legislativním rámci a právních předpisech. V podstatě existují tři možná řešení: status quo, neboli reglementace, abolicie či legalizace. Stanoviska v právním systému ohledně prodeje lásky jsou pro lepší pochopení problematiky ukázány nejenom v legislativě současného Ruska, ale pro možné srovnání i v České republice. Z metod, které jsou využity při přípravě a kompilaci teoretické části práce, může být zmíněna v první řadě metoda historická, následně také metoda klasifikace.

Praktická část poskytuje pohled na problematiku prostituce, které se v ruské literatuře na přelomu 19. a 20. století věnovalo vícero autorů, nicméně z důvodu možného detailnějšího rozboru byli vybráni jen někteří z nich: Leonid Andrejev a jeho dvě povídky *Tma* (Тьма, 1907), *Křesťané* (Христиане, 1905); Vsevolod Garšin a povídka *Příhoda* (Присутствие, 1875), na niž nepřímo navazuje další povídka *Naděжда Nikolajevna* (Надежда Николаевна, 1885); povídka *Záchvat* (Припадок, 1888) od Antona Pavloviče Čechova a novela *Jáma* (Яма, 1915) od Alexandra Ivanoviče Kuprina. Tato výše zmíněná díla byla vybrána právě proto, že se řadí ke kratším literárním útvarům, neboť bez selektivního přístupu by množství vhodného materiálu k analýze bylo obrovské.

V druhé polovině práce je nejprve nastíněno historické a kulturní pozadí vzniku vybraných literárních děl, která v podstatě spadají do tzv. stříbrného věku ruské literatury. Důraz je následně kladen na rozdílné uchopení tématu prodeje lásky jednotlivými autory. Samotný komparativní přístup je pro přehlednější znázornění postaven na základě detailnější analýzy pěti vybraných hledisek: zobrazení pádu na dno společnosti, motiv procitnutí a zoufalství, venerické choroby, problematika spasení padlé ženy a motiv sebevraždy jakožto jediného možného východiska. Na bázi těchto dílčích bodů je snazší ukázat, kdo z vybraných autorů vinil z existence prostituce ženy a kdo naopak muže.

Cílem této práce je prozkoumat, jak konkrétně se fenomén prodeje lásky odrazil v ruské literatuře na přelomu dvou století. Přičemž důraz nebude kladen pouze na otázky sociálního charakteru, důležitým opěrným bodem pro práci bude i aspekt etický a estetický. Přínos práce vyplývá z netradičního, ale nosného tématu, i ze samotného pojetí práce – tedy komparativního kontextu, který by měl přinést nový pohled na zkoumanou problematiku a dále také poukázat na to, jaké byly v průběhu celé historie lidstva postoje k prostituci a návrhy na její řešení. Z čehož pramení vlastní aktuálnost tématu, neboť, jak již bylo řečeno, mnohé státy si v dnešní době neví rady s uspokojivým řešením tohoto sociálního problému a není nic snazšího než se podívat na úspěšná opatření, která byla zavedena našimi předky a inspirovat se jimi.

1 Problematika prodejně lásky

Co je to prostituce, není třeba vysvětlovat. Jen pro ilustraci uveďme definici z *Výkladového slovníku ruského jazyka* S. I. Ožegova (503, 2010), která říká: „Проституция – продажа своего тела с целью добыть средства к существованию“. Původ slova prostituce objasňuje Alexandr Antonovič Iljuchov ve své knize *Проституция в России с XVII века до 1917 года* (7, 2008): „Сам термин происходит от латинского *prostituo* – позор, бесчестие“. K prostituci lze přistupovat jako k celosvětovému a historickému fenoménu, který sám o sobě existuje tisíce let, pouze jeho podoba, organizace, místo, způsob a rozmach se mění. Zpětný pohled na historii prodejně lásky, který bude ve stručnosti uveden v následující kapitole, má bezesporu více než praktický význam. Neboť jak uvádí Iljuchov (5, 2008): „Часто новое есть не более чем хорошо забытое старое“. Je tedy více než nutné poukázat na fakt, že mnohé moderní státy, ať již uvedeme pro příklad situaci v České republice či v Rusku, čelí právě v dnešní době otázce, jak se vyrovnat s bojem proti prostituci. Možnými řešeními je status quo, abolice nebo legalizace.

Podle slov Luja Bassermannna (5–7, 1993) se prodejná láska stala oblíbeným šeptaným tématem světových dějin, neboť spatřovat v ženské přízni nejstarší lidský obchodní artikl není příliš hezké pomyšlení. Budeme tedy dále vycházet z přesvědčení, že máme co do činění s dějinným tématem, které se nijak zásadně neodlišuje od jiných jevů vývoje společnosti. A na rozdíl od válek, revolucí, epidemií a kriminality lze bordely nebo pouliční děvčata bez zvláštní námahy ignorovat.

1.1 Vymezení pojmu „prodejná láska“

Prodejnou lásku můžeme považovat za běžnou součást městského života lidstva, která je těžko kontrolovatelná a je tudíž konstantním zdrojem nebezpečí v určitém vnitřně sdruženém společenství. Lujo Bassermann ve své knize *Nejstarší*

řemeslo argumentuje, že dějiny prostituce i sama její přítomnost nám dokazují, že mnohem nebezpečnější než prostituce sama jsou chyby, kterých se opakovaně dopouštěly pořádkové síly ve styku s tímto fenoménem. Účinný recept proti němu podle Bassermanna neexistuje, neboť prostituce je jedním z jevů, který má sice zničující účinky, ale bez jehož existence by mohl společenský organismus podlehnout krizím i jiným chorobám.

Ostatně tuto obavu vyjádřil již v 18. století A. N. Radiščev ve svém díle *Putování z Petrohradu do Moskvy* (103, 2014): „Если бы, говорят некоторые, запрещено было наемное удовлетворение любовной страсти, то бы нередко были чувствуемы сильные в обществе потрясения. Увозы, насилия, убийство нередко бы источник свой имели в любовной страсти. Могли бы они потрясти и самые основания обществ“. Vztah mezi prostitutí a společnostmi je tedy patrný ve všech historických obdobích.

Odjakživa se s prostitutí spojuje i zločin, jako například násilí, vydírání, úplatky, krádeže, drogy, smilstvo. Nutno ovšem podotknout, že zločinnost nevyplývá přímo z fenoménu prostituce, jako spíše z její illegality. Ke zlepšení situace nepřispívá ani fakt, že je prostituce dnes v mnoha státech Evropy beztrestná. Většina států v současné době přivírá nad tímto problémem oči, s účinným lékem zatím nikdo nebyl schopen přijít. Jak nám historie ukázala, prostituci nelze potlačit ekonomickými, sociálními či policejními opatřeními. Po celá staletí nebylo možné ani s pomocí zákonů prostituci zabránit. A tak je tomu v jisté míře i dnes.

Ernest Borneman ve své *Encyklopedii sexuality* (59–60, 1990) uvedl původ slova „bordel“. Píše, že se jednalo o středověký ženský dům, který obvykle stával u přístavu, u řeky nebo u městského příkopu. Bordel musel být většinou umístěn před branami, neboť jeho obyvatelky byly považovány za nepočetné. Zároveň zmiňuje základní rozdíl mezi bordely a četnými jinými institucemi prodeje lásky. Ten spočívá v tom, že zatímco v bordelu je zaměstnána více než jedna prostitutka a všechny tyto prostitutky v daném podniku bydlí, tak v druhém případě tyto domy neslouží dívkám jako bydliště (např. hodinový hotel, kasino).

1.2 Vztah mezi společností a prostitucí

Jak již bylo řečeno, stěží bychom hledali starší řemeslo. Podle Luja Bassermann (5, 1993) pak především neexistuje jiné řemeslo tak úzce spjaté se skutečným a utajovaným životem společnosti všech možných národů a za všech dob.

1.2.1 Odraz prostituce v českém a ruském jazyce

Společnost měla k prostituci odjakživa ambivalentní vztah. Na jedné straně jí opovrhovala, na druhé straně je nutné přiznat, že její odraz v jazyce byl ohromný. Podíváme-li se blíže na počet synonym, byť slangových, kterými lidé častovali prostitutky, ani zdaleka se nejedná o malé množství slov. A jak je všeobecně známo, slova, která pro danou kulturu opravdu něco znamenají, mají velmi dlouhé synonymické řady. Vezmeme-li nejdříve, pro příklad, v úvahu slova, která se dříve používala v českém jazyce, pak Radim Kopáč v knize *Nevěstky a nevěstince* (9, 2013) uvádí desítky výrazů: „zběhlíce, debila, vábenka, bludička, kurvice, kurvinka, kurvisko, koštěkotka, fangle, nočnítko, šlapadlo, amazonka veselosti, cajdrnožka, frčína, harapanna, helmbrechtice, jambora, kočinda, rozára, škeble...“ V dnešní době mezi hojně využívanými výrazy patří zejména: „šlapka, děvka, coura, kurva, štetka“.

V ruském jazyce je seznam synonym dokonce ještě delší (dic.academic.ru, online): „блудь, блудница, девка, распутная женщина, куртизанка, гейша, падшая женщина, гурия, жрица любви, путана, ночная бабочка, шлюха, блядь, шлюшка, распутница, курва, давалка, армида, банжиха, баядера, безотказка, безотказная, бидка, бикса, бланкетка, блудня, блядища, блядунья, блядушка, блядюга, бублик, бэ, валютница, грязная женщина, гулящая девка, девица вольного/ легкого поведения, девочка по вызову, дешевка, дрючка, жмура, зозуля, клизма, клюшка, кобра, кожа, кокотка, королева полутьмы, крыса, курва, курвища, курвяжища, куртизана, лакшовка, лахудра, легкая кавалерия, лоретка, лоханка, лярва, магдалина, мамзель, мара, маруха, марьяжница, мессалина, общественная давалка, охотная баба, падла, падшая женщина, пиздопромоина, платная давалка, плёха, плечевая, поблядушка, повалюшка,

подстилка, порочная, потаскунья, потаскуха, потаскушка, потерянная женщина, простипома, простипрощай, профура, профурсетка, прошмандовка, путана, путанка, путляха, сексотка, скважина, сосуд для спермы, спидоноска, стелька, стерва, стервоза, стервятница, стукалка, сучка, сямка, тетешка, трепушка, тына, хипесница, хистунья, хистуха, цеплялка, чабанка, чайка, чеканка, чува, чувиха, шаблонка, шаболда, шалава, шалашовка, шваба, шеша, шкетка, шкирла, шкица, шленда, шлюха, шлюша, шмара и т. п.“.

Z uvedených synonym lze vyvodit objektivní obraz prostitutky i její práce, rituálů, mluvy, charakteru. Vezmeme-li v potaz například slovo „блудь“, ve *Výkladovém slovníku Ožegova* najdeme: „блудь – от слова блудить“ (ve významu „распутничать“, i „распутство“, což do češtiny můžeme přeložit jako nemravnost, neřest; pozn. autorky), „блудь – отсюда и блядь, блудница“. Dále například slova: „шлюха, шлюшка“ *Ožegov* vysvětluje jako: „женщина лёгкого поведения“. Dále, je patrné, že některá slova jsou slovanského původu, neboť se v menší či větší obměně vyskytují jak v ruském, tak i v českém jazyce; např.: „bludička“, které v ruštině odpovídá „блудь, блядь, блудница“, české zdrobnělině „nočňátko“ by mohlo v ruštině být vyjádřeno jako „ночная бабочка“.

Samotné označení vykřičených domů nabízí v českém jazyce mnohé alternativy. Radim Kopáč uvádí ve své publikaci následující (13–14, 2013): „nevěstinec, bordel, pichhaus, puf, kurvinec, benátský dům, lupanár, lupanarium, hampejz, dům radosti, dům rozkoše, lusthajzl.“ V etymologickém slovníku (Rejzek, 2004) a ve slovníku nespisovné češtiny (Hugo, 2006) se následně můžeme dočíst, kde se výše uvedená slova v českém jazyce vzala. Tak například slovo „nevěstinec“, není odvozeno od slova „nevěsta“, nýbrž „nevěstka“, což je všeobecně známé označení pro prodejnou ženu. Pojmenování „bordel“ přešlo do češtiny ze staré francouzštiny prostřednictvím němčiny – původně toto slovo znamenalo „bouda z prken“ (bordum – prkno). Označení „lupanarium“ a všechny jeho možné odvozeniny pochází z latiny, kde toto slovo označovalo „obydlí vlků.“ Původ slova „hampejz“ není zcela jasný, nejspíše se ale jedná o slovo německého původu (v dnešní němčině „hannenbiss“), které v překladu znamená „kohoutí kousnutí“, což by se dalo vysvětlit tím, že na vývěsních štítech středověkých bordelů býval vyobrazen kohout kopulující se slepicí.

1.2.1.1 Česko-ruská interference ve slově „nevěstka“

Mluvíme-li o česko-ruské interferenci, čili negativním přenosu, ve slově „nevěstka“, jedná se o tzv. interferenci lexikální. Do této kategorie patří chyby vznikající na základě česko-ruské homonymie. Tyto chyby se projevují jak při receptivním, tak i při produktivním používá slov. Čím si je mateřský jazyk bližší s cizím, tím výrazněji se uplatňuje nejen kladný přenos – transfer, ale i záporný – interference, jako je tomu v našem slově „nevěstka“.

Ruské výkladové slovníky uvádí slovo „невестка“ pouze ve významu „švagrová“, či „snacha“. Tak například slovník staroslověnského církevního jazyka (Bončev, 2002) uvádí následující význam tohoto slova: „невестка – снаха, супруга на сын или брат“. Slovník starší ruštiny (Srezněvskij, 1989) uvádí ten samý výklad slova: „невестка – сноха, жена сына“.

„Нетрудно заметить, что слово «невестка» напоминает другой термин родства – «невеста», обозначающее будущую жену. Есть множество версий происхождения слов «невеста» и «невестка» – среди них даже такая: якобы они происходят от слова «весталка» – названия древнеримских жриц богини домашнего очага Весты, которым, как известно, было запрещено вступать в брак; а те, которым это не запрещено «не – весты». Более серьезные гипотезы выводят эти слова от древнеиндийского «navisthas» – что значит «самый молодой» (что маловероятно: в древности «невестой на vydání» считалась отнюдь не самая молодая, а как раз старшая из дочерей), от древнеславянского «ведети» – «вести» (т.е. та, кого привели в дом, ввели в род). (...) Всё же наиболее обоснованной на сегодняшний день считается версия, толкующая слова «невеста», «невестка» как «неведомая», «неизвестная»“ (Асвойнова-Травина, 2012, online).

Podíváme-li se do *Staročeského slovníku* (Havránek, 1977) najdeme zde slovo „nevěstka“ vyloženo dvěma způsoby: prodejná žena či bratrova manželka, tedy švagrová. Václav Machek (1997) ve svém *Etymologickém slovníku jazyka českého* dodává, že slovo „nevěstka“ začalo být v českém jazyce používáno ve významu „prodejná žena“ až od 16. století. Do té doby se slovo používalo ve stejném významu, v jakém ho známe ze současné ruštiny, tedy „manželka bratra“.

1.2.2 Původ a důvody prostituce

Názor, že se jedná o globální problém, se kterým se potýkají státy vyspělé i rozvojové sdílí mimo jiných autorů i A. A. Iljuhov (392, 2008), který ve své publikaci *Проституция в России с XVII века до 1917 года* uvádí: „Проблема проституции являлась и является мировой, и вопрос о ее причинах волновал думающих людей еще со времен эпохи Просвещения. Вопрос о причинах, побуждающих женщин обращаться к столь позорному ремеслу, был актуален и в XIX, и в XX веках, и остается таковым и в наши дни“.

Impulzy, které nasměrovaly mladé ženy na dráhu prostitutky, vycházely zejména ze slabých sociálních a vzdělanostních poměrů. Lze totiž s jistotou říci, že existuje jistá souvislost mezi mírou dosaženého vzdělání a rizikem, že mladé dívky skončí ve veřejném domě. Důvodem mohla být však také nefungující, rozvrácená či neexistující rodina, špatná zkušenost s muži (svedena, opuštěna, vyhnána z domu na ulici). Příčina ovšem mohla být i jednoduššího rázu a to ta, že se dívce zachtělo snadného přivýdělku (důkazem platnosti tohoto předpokladu mohou být četná prohlášení současných českých vysokoškolských studentek, které si během studia přivydělávaly právě tímto způsobem).

Co se týče výše zmíněných příjmů, A. A. Iljuhov (403–404, 2008) uvádí konkrétní čísla: „... прачки при тяжелом 12 – 14 часовом рабочем дне получали до пятнадцати рублей в месяц, работницы папиросных фабрик при вредном производстве – десять рублей, домашняя прислуга на хозяйском питании – от пяти до двенадцати рублей. Зато проститутка могла заработать на одном клиенте от пятидесяти копеек до пяти рублей, но таких клиентов бывало и десять, и пятнадцать и даже больше. (...) Разница в доходах огромная, хотя большая часть этого заработка уходила владельцу заведения. (...) По данным главного врача Калининской больницы в Петербурге А. И. Федорова, в начале двадцатого века даже самая плохая проститутка в доме терпимости получала в месяц до сорока рублей“. Zejména naivní vesnické dívky, které přicházely do velkých měst za lepším životem, přicházely do bordelů samy a dobrovolně s vidinou snadno získaných peněz. Mnohé dívky si rychle dokázaly spočítat, že to, co se na vesnici bralo jako samozřejmost a dělo se zadarmo, se ve městě může stát dobrým byznysem. Navíc při fyzické námaze, která se ani v nejmenším nemohla

srovnávat s těžkou prací na vsi. Tato myšlenka je, byť okrajově, zmíněna i v *Zápisích z podzemí* Fjodora Michajloviče Dostojevského (online): „Ведь ты теперь думаешь, что тебе и работы нет, гульба! Да тяжеле и каторжнее работы на свете нет и никогда не бывало“.

A. A. Iljuchov (396–397, 2008) nicméně poukazuje na další, velmi významnou příčinu – bídu: „... женщины в огромном большинстве случаев берутся за проституцию только в том случае, когда увидят себя в положительной невозможности поддерживать свое существование чем-нибудь другим, кроме продажи своего тела. Потом, уже, развратившись и свыкшись с этим промыслом, многие из них навсегда отдаются ему, делаясь неспособными к честному труду. Но до этой развращенности и этой неспособности их почти всегда доводит ужасная тиранка, жестокая владычица народных масс – бедность“. Tento fakt potvrzují i statistické údaje, které se dochovaly z let přelomu devatenáctého a dvacátého století: „По переписи 1889 г., в Петербурге проститутки – представительницы богатых семей составляли всего 0,9%, так называемых «достаточных» – 15,6%, а из бедных семей – все 83,5%“ (Ильюхов, 397, 2008). Samy prostitutky považovaly bídu za jeden z hlavních důvodů, které donutily ženu dát se touto „jednosměrnou“ cestou.

Jako ukázkou, potvrzující výše zmíněný fakt, můžeme uvést část básně, jejíž autorkou je neznámá padlá žena:

„Но нужда наступила вскоре
Призрак голода стал надо мной,
Не стерпела я этого горя
И на все я махнула рукой.
И в широкую бездну разврата,
Я упала, закрывши глаза,
Позабыв все, что было мне свято
И тогда разразилась гроза!
Все блудницу презреньем клеймили,
О погибшей никто не жалел,

В бездну сами меня заманили,
А помочь уж никто не хотел!“

(А. А. ИЛЬЮХОВ, 399, 2008).

Dalším možným důvodem k uchýlení se do veřejného domu by mohl být fakt, že toto místo nabízelo nevěstce jisté sociální zázemí. Radim Kopáč ve své knize *Nevěstky a nevěstince* (8–10, 2013) píše: „Jejím celým světem byl bordel. Nabízel jí pocit sociálního zázemí, jakési náhradní rodiny, do níž vstoupila s novým jménem, osvojila si její rituály a přijala komunikační strategie. Bordel jí dával základní existenciální jistoty, poskytoval jí střechu nad hlavou i pravidelnou stravu, ale jen výjimečně možnost volby, pokud jde o zákazníka; musela vždy brát, co je. A též nedával moc šanci vyvázat se z jeho pout. Oproti tomu pouliční holka mohla sice volit, s kým půjde a s kým nikoli, a tím si zachovávat alespoň zdání osobní svobody, ale to bylo tak vše. Na ulici byla odkázána sama na sebe“.

Opačným směrem, tedy z nevěstince zpět do společnosti, nevedla cesta skoro žádná. Existovalo sice pár možností, jak se z nevěstince vyvázat – manželství, peněžní vykoupení se ze spárů ziskuchtivé bordelmamá, otevření vlastní živnosti – ale ani jedna z těchto alternativ nebyla pro většinu nevěstek reálně dosažitelná. Ať tak či onak, ve všech případech byl nutný velký obnos peněz, který prostitutky ve většině případů neměly, neboť je majitelky bordelů o velkou část vydělaných peněz připravovaly, s tím, že se jedná o uhrazení výdajů na šatstvo, údržbu domu, pravidelné lékařské prohlídky, jídlo atd. Radim Kopáč (13, 2013) dokonce uvádí šanci jedna ku tisíci, že se padlé dívce podaří vrátit se zpět do normálního společenského života.

Někteří současní sociologové (např. I. A. Golosenko, S. I. Golod) se domnívají, že existuje jistá vzájemná závislost mezi prostitucí, životní úrovní obyvatelstva a množstvím svateb. „... чем меньше браков, тем больше проституток и чем больше браков, тем меньше проституток. (...) Проституция находится в обратном отношении к числу браков. (...) Где совершается мало браков, там накапливается много холостых мужчин, а следовательно, там является потребность в женщинах, могущих удовлетворить половые стремления этой

массы. Следовательно, там проституция должна развиваться сильнее, чем в другом месте. Так это и бывает на самом деле“ (Ильяхов, 401, 2008).

1.2.3 Výskyt venerických chorob

To, co společnosti na existenci veřejných domů vadilo a vadí nejvíce, je častý výskyt venerických chorob. Radim Kopáč (12–13, 2013) na toto téma píše: „Zákazník se mohl přesvědčit o zdravotním stavu nevěstky v její pravidelně aktualizované zdravotní knížce, ačkoliv na jednoho lékaře připadalo až dvě stě pacientek, takže vyšetření netrvalo déle než dvě tři minuty“. Pokud se tedy muž, otec od rodiny, v nevěstinci nakazil, lehce pak nemoc přenesl doma na svou ženu, které se následkem toho mohlo narodit nemocné dítě.

Ostatně tento varovný signál vyslal již A. N. Radiščev v jedné z kapitol jeho knihy *Putování z Petrohradu do Moskvy*, ve které popsal scénu, kde otec pláče nad hrobem svého zesnulého syna. „Ведайте, ведайте, что я есмь убийца возлюбленного моего сына, его же мертвца предали земле. Я не прекратил жизни его ни мечем, ни отравою. Нет, я более сего сделал. Я смерть его уготовал до рождения его, дав жизнь ему отравленную. Я есмь убийца, каковых много, но есмь убийца лютейший других. Убийца сына моего до рождения его. Я, я один прекратил дни его, изливав томный яд в начало его. (...) Привел на память все случаи, когда востревоженная чувствами душа гонялася за их услаждением, почитая мздоимную участницу любовных утех истинным предметом горячности. Воспомянул, что невоздержание в любострастии навлекло телу моему смрадную болезнь...“ (Радищев, 101–102, 2014).

Tento motiv se objevil i v české tvorbě, konkrétně tedy v díle Jaroslava Havlíčka *Petrolejové lampy*, kde se jeden z hlavních hrdinů románu Pavel nakazil v mládí na kadetní škole blíže nespecifikovanou venerickou chorobou, čtenáři je však nanejvýš jasné, že se jedná o tehdy častý syfilis. „Tak ti to tedy řeknu, řeknu ti, jak to doopravdy je. Nebudeme mít děti, možná, že je nikdy nebudeme mít, marně ode mne žádáš, abych s tebou po manželsku žil, protože zatím nejsem schopen pohlavního života, rozumíš? Nejsem schopen!“ (Havlíček, 241, 1973). Pavel odmítá se svou ženou, Štěpkou, žít jako muž se ženou. Tím ji na jednu stranu chrání před

tím, aby se nakazila a posléze s největší pravděpodobností porodila nemocné dítě, na stranu druhou způsob jeho chování ke Štěpce a obecně jeho postoj k léčbě je natolik egoistický, že jím Štěpka nakonec začne pohrdat. Manželství u nich zastává ryze formální funkci.

1.2.4 Užitečnost nevěstinců pro chod státu

Jedním z důvodů, proč stát tiše přihlížel a toleroval existenci nevěstinců, byl fakt, že z nich do státní pokladny proudily velké peníze. Podle Radima Kopáče (14, 2014), byly nevěstince zřizovány, ve většině případů, jako živnosti, z nichž byly odváděny řádné daně. Ernest Borneman (466, 1990) uvádí, daně se z nevěstinců odváděly již za Solónu (638–558 př. n. l.). Caligula je poté zavedl i v Římě. Ve středověku se tyto daně platily z bordelů i od jednotlivých pouličních prostitutek.

Je zřejmé, že zdaňovány mohou být pouze činnosti, které jsou shledávány jako legální. Je tedy možné se domnívat, že ve středověku církev prostituci nejen trpěla, ale i povzbuzovala, neboť jak uvádí Ernest Borneman (466, 1990): „Papež Sixtus IV. (1471–1484) dostával z jediného botelu, který nechal vybudovat, dvacet tisíc dukátů na daních“.

Státu ale byly veřejné domy užitečné ještě z jednoho důvodu – mnohé bordelmamá informovaly pravidelně policii o pohybech problémových jedinců i o činnosti v podsvětí. Měly k tomu ty nejlepší podmínky – vykřičené domy totiž přitahovaly kriminální živly, drobné zloděje, podvodníky atd. Ernest Borneman (468, 1990) ve své *Encyklopedii sexuality* uvádí slovníkové heslo „prostitute pro špionáž“, ve kterém píše: „Prostitute pro špionáž je stará téměř stejně jako prostitute. Již Solón, nejmoudřejší z moudrých athénských státníků, zřizoval nejen první státní bordely v Evropě, ale i poznal, že mnohé, o čem se v botelech mluví, je politicky závažné, a proto vyžadoval spolehlivé zprávy o prostitutkách a jejich zákaznících. Markýza de Pompadour si nechala od roku 1784 vypracovávat policií pravidelné zprávy ze světa botelů, které pak předkládala Ludvíku XV. Tyto zprávy se kompletně dochovaly dodnes“.

1.2.5 Oblečení prostitutek

Ve všech společnostech, od dob chrámové prostituce až po současnost, se objevovala snaha a tendence oblékat prostitutky jinak než spořádané, počestné ženy. „V Babylónu měly prostitutky zahalený obličej a nahé tělo. Solón nařídil pro athénské prostitutky proužkované, později květované, šaty v křiklavých barvách. Ve starém Řecku a Římě měly prostitutky nařízeny plavé vlasy, pouze prostitutka směla nosit ozdoby ve vlasech. Ve středověké Francii měly naopak prostitutky zakázány všechny šperky a ozdoby, neboť krajky, korále, perly a náušnice z drahých kovů nosily šlechtičny. Až do 16. století si všechny prostitutky musely barvit vlasy na blond po vzoru starověkých Athén... Ve Florencii musely nosit ve 14. století zvoneček na klobouku (...) v Bernu a Curychu červené čapky (...) v Kolíně nad Rýnem červený závoj (...) v Lipsku žlutou stuhu, ve Frankfurtu žlutý lem, v Bergamu žlutý plášť, ve Vídni žlutý šátek na rameni (...) ve žluté barvě prostitutek se spojuje láska, touha a předsudek západní kultury“ (Borneman, 471–474, 1990).

V *Encyklopedii sexuality* Ernesta Bornemana (60, 1990) najdeme zajímavý poznatek, který se týká symbolu boty. Píše zde, že v mnohých kulturách je bota symbolem genitálií. Můžeme si všimnout, že dokonce i některé orientální bohyně plodnosti nosily jako svůj symbol právě sandály. Ve starém Řecku a Římě platila bota též za symbol plodnosti. Právě z této víry vychází i zvyk házení botou (v Čechách o Vánocích, v jiných zemích Evropy při svatbě). V německých zemích se dodnes používá přísloví: „Nestrkej nohy do cizích bot“.

2 Stručná historie prodejné lásky

Nils Johan Ringdal (13–15, 2000) přichází se zajímavým a podstatným názorem, že je třeba rozlišovat mezi prostitutí „přirozenou“ a prostitutí „jako zdrojem obživy“. Poukazuje na dvě absolutně odlišná slova, kterými jsou: promiskuita a prostituce nebo jinými slovy: volná láska a prodej sexu. Lidstvo během svého vývoje prošlo různými stupni, týkajícími se projevů lásky, od promiskuitní volnosti přes matriarchát k patriarchátu.

Je logické, že v matriarchálních kulturách prostituce neexistovala. Ta byla vynalezena až společnostmi patriarchálními, které se za tento výdobytek zároveň styděly. Právě proto bychom mohli říci, že lidská patriarchální společnosti po celá tisíciletí přecházela od romantizování prostituce k jejímu morálnímu odsuzování a přísnému stíhání. Ernest Borneman (465, 1990) uvádí: „Před založením království v Athénách manželství neexistovalo. Monogamii zavedl údajně teprve Kekrops, zakladatel Akropole, okolo roku 1066 před n. l. Předtím byl pohlavní styk nevázaný, synové neznali své otce a otcové své syny. To znamená, že žena měla právo se v rámci rodového řádu stýkat s kýmkoliv.“

Pro tuto práci je více než důležité si rozdíl mezi těmito slovy uvědomit, v opačném případě by všechny ženy s více partnery musely být automaticky prostitutkami.

Následující stručný historický přehled byl z větší části vypracován na základě konkrétních dat převzatých z knihy *Nejstarší řemeslo* Luja Bassermann (331–333, 1993).

2.1 Prodejná láska ve starověku (2000 let př. n. l. – 5. století n. l.)

Podíváme-li se blíže na samotnou historii prodejné lásky, asi nás nepřekvapí, že její kořeny sahají až do dob Mezopotámie, tedy více než dva tisíce let před naším

letopočtem, kdy se jednalo především o chrámovou prostituci ve vztahu k božstvům lásky, zejména k bohyni Ištar. Teprve poté se prostituce rozšířila do civilní společnosti i jiných částí světa. Ringdal (18–28, 2000) ve své knize *Nejtěžší povolání světa* zmiňuje oslavy, které obyvatelé Sýrie pořádali pro bohyni lásky a plodnosti. Všechny ženy musely přinést do chrámu své právě ustřižené vlasy a dát k dispozici své tělo k prodeji. Vše, co vydělaly, poté patřilo chrámu. Z toho důvodu Egypt nikdy nehrál důležitou roli v diskusích o původu fenoménu prostituce, neboť kult plodnosti zde nikdy nebyl natolik výrazný, jako v Mezopotámii. Nebyla zde bohyně, která by se svým vlivem vyrovnala bohům mužským. V Kartágu například musely chudé dívky pracovat několik let v chrámu bohyně lásky. Prodejem svého těla cizincům si vydělaly na věno, které bohaté dívky dostaly od svých rodičů. Tak to alespoň zmiňuje řecký historik Herodotos.

Přesuneme-li se do starověkého Řecka, konkrétně tedy do Athén v letech 640–560 př. n. l., tak zde řecký státník a zákonodárce Solón založil první státní veřejný dům, kde působily otrokyně. Borneman (468, 1990) toto tvrzení upřesňuje: „Okolo roku 600 př. n. l. došlo k mimořádnému přílivu cizích kupců a námořníků, a proto Solón zavedl první oficiální bordely, ve kterých byly státně kontrolované prostitutky k dispozici cizincům a námořníkům. Tyto domy ležely hlavně v přístavu.“ Co se týče odvodu daní, Borneman (469, 1990) uvádí: „Živnostenský list dostávali majitelé bordelů, hostinců i dívky za odvod daní, které se platily státu jednou ročně. Z těchto daní údajně vybudoval Solón v Athénách chrám bohyně lásky Afrodity.“ Řecký vypravěč Demosthenes na toto téma řekl (Ringdal, 57, 2000): „Muži mé doby mají hetéry (vzdělané luxusní prostitutky; téměř všechny ženské sochy bohyň, zejména Afrodity, z 5. a 4. století byly vytvořeny podle modelu slavných hetér) pro radost, konkubíny pro potěšení těla a ženy, aby zajistily legitimní běh domácnosti“. Aristippos (Borneman, 469, 1990) vyslovil názor, že stýkat se s prostitutkou, je stejně nezávazné, jako bydlet v domě, ve kterém již bydlelo mnoho lidí předtím.

Doba rozkvětu prostituce v Athénách však přišla až zhruba v letech 450 př. n. l. O dalších sto let později se stále více otrokyň v Řecku stávalo prostitutkami. Zajímavé je, že právě nejradikálnější zastánci patriarchátu – Seneca, Cicero – prostituci nejen trpěli, nýbrž ji podporovali a považovali za zcela přirozenou ochranu manželství. Neboť mladý, dospívající muž potřeboval s někým spát a získat

zkušenosti, a kdyby nebyly prostitutky, musel by svádět dcery či manželky své vlastní společenské třídy. To byla horší představa, než tolerovat prodejnou lásku. Dalším paradoxem je, že zatímco muž, navštěvující veřejné domy byl považován za počestného, žena, která prodávala své tělo, platila za zcela nepočestnou, nesměla se nikdy provdat a nesměla nosit oblečení slušné ženy.

Později, zhruba okolo 50 př. n. l., se centrem prostituce v celém Středomoří stala Alexandrie, která nabízela nejrozmanitější služby ve všude dostupných veřejných domech. První mravní zákony přišly teprve za vlády římského císaře Augusta, tedy v letech 18–17 př. n. l. Nicméně za císaře Trajana (zhruba 100 n. l.) bylo i přese všechna opatření v Římě napočítáno více než 32 000 prostitutek.

2.2 Prodejná láska ve středověku (6. století n. l. – 15. století)

Středověkem je tradičně označována dějinná epocha spojená s koncem antické civilizace. Někteří historikové pro větší přesnost uvádí rok 476 n. l., kdy došlo k pádu Západořímské říše. Za konec středověku mnozí považují zhruba polovinu 15. století, tedy období, kdy došlo k pádu centra Byzantské říše – Konstantinopole. Jiní odborníci vnímají konec této historické epochy objevením Ameriky Kryštofem Kolumbem roku 1492.

Na začátku středověku se k sexuální morálce přistupovalo ještě velice uvolněně. Prostituce byla trpěna, dokonce i ženy, zabývající se tímto řemeslem, nebyly pronásledovány. Teprve roku 801 n. l. byla vydána *Kapitularia* Karla Velikého, která poskytla první příklad přísného zákonodárství proti prostitutkám, samozřejmě pouze na německé půdě. Z roku 1158 n. l. je nám do dnešního dne známo ostré vystoupení Friedricha I. Barbarossy proti prostituci. V té době v Anglii, přesněji roku 1161 n. l., Jindřich II. naopak nařizuje otevření prvního řádného veřejného domu v Londýně. Záhy nato vznikly tyto domy i v Benátkách, Avignonu a dalších městech Evropy. Na začátku 14. století začaly vznikat v některých evropských středověkých městech cechovní organizace lehkých žen. Návštěvy veřejných domů tehdy opět nebyly považovány za manželskou nevěru, ba právě

naopak, čestní hosté bývali v této době ubytováni právě ve veřejných domech. Anna Fehrlich ve své knize *Dějiny neřesti* (11, 2014) zmiňuje, že zatímco ve 14. století byla prostituce ve Vídni trpěna, vše se změnilo kolem roku 1500. Syfilis vedl k jejímu zákonnému zákazu, a tudíž i k její kriminalizaci.

2.3 Prodejná láska v novověku (15. století – konec 19. století)

Za symbolický počátek novověku se nejčastěji považuje objevení amerického kontinentu Kryštofem Kolumbem. Jiní historikové ovšem uvádí rok 1453, kdy Turci dobyli Cařihrad, centrum Byzantské říše. Někdy se za počátek novověku dokonce považuje až válka růží v Anglii, konkrétně tedy rok 1640. O konci novověku se dodnes vedou spory. Zatímco jedni mluví o konci 18. století, což souvisí s událostmi Velké francouzské revoluce, jiní závěr této epochy vidí až na konci 19. století. Existují ovšem i dohady, že novověk skončil teprve mírovými dohodami mezi mocnostmi po skončení první světové války roku 1918. Tato práce bude vycházet z názoru, že období novověku skončilo koncem 19. století. Teprve další podkapitola bude nahlížet na problematiku prodejné lásky na přelomu 19. a 20. století.

V 15. století se po celé Evropě nekontrolovatelně rozšířila nemoc zvaná syfilis. Nils Johan Ringdal (171, 2000) píše: „Syfilida byla poprvé zaznamenána mezi francouzskými vojáky v Neapoli v roce 1495 a poté se rozšířila do Evropy. V roce 1496 se objevuje také v Německu a v Holandsku a šíří se dál neuvěřitelnou rychlostí. V Itálii a v Anglii se mluvilo o francouzských neštovicích, Turci se domnívali, že se jedná o nemoc křesťanů, Číňané si mysleli, že jde o portugalskou nákazu. Podařilo se dokonce rozšířit názor, že se nemoc do Evropy dostala z „nového světa“, který objevil Kryštof Kolumbus. Důkazy pro to však nikdy nebyly doloženy“. Nils Johan Ringdal (172, 2000) dále zmiňuje, že císař Maxmilián Habsburský vydal již v roce 1495 dekret prohlašující takové onemocnění za výsledek nemorálního chování společnosti.

Většina lidí následně přijala názor svého císaře Maxmiliána, že prostitutky mají za šíření syfilis a ostatních pohlavních chorob velkou odpovědnost. Jinými

slovy, jako vždy, když se vyskytl problém, bylo třeba najít obětní beránky, aby se zdálo, že je problém řešen a posléze zameten pod koberec. Ženy, které byly považovány za nakažené, byly tedy na počátku 16. století vyháněny z měst. Značná část 16. století se nesla ve znaku reformace, což vedlo k mnohým morálním změnám. Je možné se domnívat, že tyto reformy uspěly právě i díky všeobecnému strachu z počtu nakažených syfilidou. „Roku 1530 n. l. Karel V. vydává policejní ordonanci, která zakazuje prostituci v celé říši; brzy nato stanoví v *Constitutio Criminalis Carolina* těžké tělesné tresty za kuplířství. (...) Roku 1560 n. l. vrcholí boj s pohlavními chorobami ve Francii. Nemocné prostitutky jsou postihovány těžkými tresty“ (Bassermann, 301–303, 1993).

Na druhé straně, je podle mínění Ernsta Bornemana (59, 1990) v této době vidět rozvoj luxusních hotelů, jejichž obyvatelky byly natolik vzdělané, sečtělé a elegantní, že mohly sloužit aristokratům nejen jako nocležnice, ale i jako společnice.

„V 50. letech 16. století byla většina veřejných sexuálních institucí uzavřena. Poslední veřejné domy byly uzavřeny v Paříži roku 1561. Ve Skandinávii došlo k nejbrutálnějším zásahům v Helsinkách. V červenci 1574 dal Frederik II. uvěznit všechny prostitutky, zmrskat je a vyhnat z městských bran. Pokud se některá odvážila přijít zpět, uřízli jí uši. Jestliže přišla zpět podruhé, byla připoutána k závaží a utopena“ (Ringdal, 175–177, 2000). Po celé 17. století prostitutky i veřejné domy samozřejmě existovaly, jen již nedocházelo k veřejným debatám na toto téma. Lujo Bassermann (301–303, 1993) uvádí, že roku 1687 francouzský král Ludvík XIV. vydal nařízení, která hrozila majitelům veřejných domů nejpřísnějšími tresty (uříznutím nosu a uší) a pokutami.

Ernest Borneman (60, 1990) zmiňuje existenci „bordel ambulant“, což je doslovně „pojízdný bordel“, jednalo se o zvláštní vozy bez oken, ve kterých docházelo k prostituci. Tento typ prodejné lásky byl oblíben především v Paříži v 18. století. Prudký přírůstek obyvatelstva v 19. století, který šel ruku v ruce s narůstajícím zbídačováním nejspodnějších vrstev, doháněl stále více žen k pouliční prostituci. To vyvolávalo stále větší veřejné pohoršení. Teprve roku 1846 došlo k oficiálnímu uzavření všech veřejných domů v Prusku. Na abolicionistické zákony si lidé v Anglii museli počkat až do roku 1886, v Norsku byla prostituce zakázána teprve roku 1890 a v Dánsku tomu bylo až v roce 1901.

2.4 Prodejná láska ve 20. století

„Na přelomu 19. a 20. století byl počet prostitutek v Londýně odhadován na 60 000, v Berlíně na 50 000, v Paříži na 60 000, v New Yorku na 30 000 a ve Vídni na 25 000. Teprve roku 1908 zákon ve Francii zakázal prostituci neplnoletých“ (Bassermann, 301–303, 1993). První světová válka rozsávala nejen smrt, ale rozpoutala také smyslnost. Nikdo si nemohl být jist svým životem, upejpání nebylo na místě a na dobývání dámských srdcí nebyl čas; válečné sňatky se odbývaly rychle, počet prostitutek se rapidně zvýšil. Na konci první světové války byla prostituce zakázána v sovětském Rusku a posléze došlo k uzavření všech veřejných domů. Devět let na to, tedy roku 1927, došlo k zákazu činnosti veřejných domů v Německu. Ve třicátých letech 20. století Společnost národů prohlásila veřejné domy za hnízda obchodování s děvčaty a veřejně odsoudila všechny státy, které jejich existence oficiálně trpěly.

Anna Fehrlich ve svém díle *Dějiny neřesti* (220, 2014) píše: „Mnohem lépe než za první světové války byly organizované během druhého světového konfliktu polní a posádkové nevěstince, ba dokonce bordely v koncentračních táborech s „rasově méněcenným“ personálem“. Když skončily hrůzy druhé světové války, mnoho lidí hladovělo a v ulicích se opět v hojném počtu objevily prostitutky. Roku 1946 zákon *Marthe Richardové* ve Francii nařídil uzavření veřejných domů v Paříži a to nejpozději do šesti měsíců.

Za snahu nové doby by mohly být považovány zejména tři opěrné body. Za prvé, omezit šíření pohlavních nemocí. Proto také již v minulosti některé státy zavedly zdravotní knížky a povinné zdravotní prohlídky. Za druhé, zatlačit pouliční prostituci do vyhrazených oblastí, kde by bylo povoleno se tímto řemeslem zabývat, s tím souvisí i bod číslo tři. Za třetí, snaha přemístit pouliční prostituci z ulic, byť vyhrazených k tomuto účelu, do domů, tedy nevěstinců. Tento bod by však vyžadoval legalizaci bordelů ve městech, neboť budou-li bordely zakázány a zrušeny, nezbude prostitutkám nic jiného, než se vrátit zpět do ulic. Jakmile se do tohoto problému jednou vloží stát, a rozhodne jakkoli, stává se za něj zodpovědný. Ať již prostituci uzná a bude iniciátorem výběru daní z této činnosti či zaujme abolicionistické postavení vůči tomuto problému. Většina evropských států zatím

nad tímto problémem zavírá oči. Ernest Borneman (474, 1990) zmiňuje nařízení berlínského policejního lékaře dr. Heinze Dreuna, který roku 1915 toto dilema úspěšně obešel tím, že pravil, že se jeho opatření nevztahuje přímo na prostituci, ale na hygienu. Navrhl totiž systém všeobecné, stejné, diskrétní ošetrovací povinnosti při pohlavních nemocech, kdy byla hlášení podávána anonymně státnímu zdravotnímu úřadu při vyloučení policie a bez rozlišování mezi prostitutkami a ostatními ženami. Nutno podotknout, že dříve nebo později bude muset obdobné opatření zřídít každý stát. Jedná se totiž o jediný aspekt prostituce, který je možné usměrňovat.

Anna Fehrlichová (221–223, 2014) zmiňuje legislativní systém týkající se otázky prostituce v Rakousku. Uvádí, že sexuálních pracovníků je jenom ve Vídni momentálně 2 387, oproti roku 2007 stoupl jejich počet o padesát procent. Tuto činnost může vykonávat kdokoli starší osmnácti let, kdo se zdržuje v Rakousku legálně déle než tři měsíce a musí se nechat registrovat na vídeňském ředitelství spolkové policie. Po lékařské prohlídce obdrží žadatelka kontrolní průkaz a musí se každý týden dostavit na prohlídku na výše zmíněném zdravotním úřadu. Co se týče daňové povinnosti a sociálního pojištění, platí pro ně stejná pravidla jako pro ostatní. Vedle registrovaných prostitutek musíme ovšem počítat s přinejmenším stejným počtem těch nelegálních. V listopadu 2011 vstoupil v platnost nový zákon o prostituci, který zakazuje pouliční prostituci v obytných čtvrtích, parcích, na nádražích a vytváří tak povolené zóny, o nichž se dodnes vedou spory. Na závěr uvádí Anna Fehrlichová výsledky aktuálního, veřejného průzkumu, ze kterého vyplynulo, že služeb prostitutky využil alespoň jednou v životě každý třetí Rakušan. Když se podobný výzkum prováděl v Rakousku v šedesátých letech, bylo číslo více alarmující – tehdy služeb prostitutky využil alespoň jednou každý druhý Rakušan.

Jak je patrné z výše uvedeného chronologického přehledu, otázka prodeje lásky se táhne celou historií lidstva. Dokonce i dnes by mnohé z nás překvapil počet těchto žen na území kteréhokoliv moderního státu.

3 Historie prodejně lásky v Rusku

Rusko a jeho obyvatelstvo bylo odjakživa vystaveno mnoha vlivům díky tomu, že leželo na obchodní cestě mezi Baltem a Byzancí. Z tohoto důvodu se zde střetávaly různé zvyky a mravy, které měly svůj původ v úplně jiné části světa. Z jihu na Rusko působila Byzantská říše, ze severu skandinávské kmeny, na východě se často obchodovalo s arabskými kupci, kteří využívali řeky Volhy a Dněpru jako dopravních cest spojujících sever s jihem. Od nich se do dnešní doby dochovalo několik spisů a cestopisných zpráv, popisujících zvyky a obyčeje tehdejšího ruského obyvatelstva.

3.1 Prodejná láska v Kyjevské Rusi

Staré ruské letopisy nepodávají jedinou zmínku o existenci prostituce na Rusi. Je tedy možné se domnívat, že prostituce, jakožto fenomén, který známe dnes, byla přivlečena do Ruska až za vlády cara Petra I. Nemůžeme ovšem tvrdit, že by prodejná či vynucená láska ve svých různých podobách neexistovala již dříve. Podle Pavla Paye (28, 1992) již sám Vladimir I. Svjatoslavič, zvaný Veliký, kníže kyjevský a novgorodský, první křesťanský panovník na území dnešní Ukrajiny a Ruska, si liboval v mnohoženství, i když byl oženěn se sestrou byzantského císaře. Vedle hlavních žen, mezi nimiž byla i jedna Češka, si udržoval na svých dvorech na 800 dalších souložnic. Nicméně Kamil Janiš (104, 2004) ve své knize *Z dějin sexu a erotiky* cituje *Joakimův letopis*, kde se údajně píše, že svůj obrovský harém kníže Vladimir I. dal rozpustit ihned po křtu.

3.2 Prodejná láska na Rusi v 16. století

A. A. Carev (online, 1998) ve své stati *Феноменология проституции* přibližuje děsivé praktiky za vlády cara Ivana IV. Hrozného: „... но никто столько горя не принес русским женщинам и так не развратничал, как Иоанн Грозный и его сподвижники. Учрежденная им для охраны его особы опричнина была, можно положительно сказать, одной из главных виновниц начала публичного разврата. Он часто насиловал самых знатных женщин и девиц, после чего отсылал их к мужьям и родителям. Если же какая-нибудь из этих женщин, хотя чем-нибудь давала заметить, что блудит с ним неохотно, то он, опозорив, отсылал ее домой и там приказал повесить нагой над столом, за которым обедали ее родители или муж; последние не смели ни обедать, ни ужинать в другом месте, если не хотели распрощаться с жизнью таким же образом. Трупы висели до тех пор, пока мужья и родные по усиленному ходатайству и заступничеству не получали позволения похоронить их“.

3.3 Prodejná láska v Ruském impériu v 17. století

Druhá polovina sedmnáctého století s sebou přinesla předzvěst prodejné lásky, která se plně začala rozvíjet poté, kdy na carský trůn nastoupil Petr I. Carev (online, 1998) uvádí následující příklad: „В XVII веке патриарх Филарет обличал служилых людей в том, что они, отправляясь на отдаленную службу, часто закладывали жен своим товарищам и вместо процентов предоставляли им право пользоваться своими заложенными у них женами. Если должник не выкупал в срок своей супруги, то заимодавец продавал ее для блуда другому, другой третьему и. т. п.“. Roku 1649 Alexej Michajlovič Romanov nechal vydat nový kodex zákonů. Anderj Tereščuk (35, 2011) v knize *Правители России* píše: „В царствование Алексея Михайловича было составлено *Соборное уложение 1649 года*. В нем развивалась система государственных учреждений: появились новые приказы, при этом несколько уменьшилось значение Боярской думы. Царь начал проводить политику протекционизма, защищая отечественных

производителей и купцов, укреплял армию, живо интересуясь новинками в области военного дела. В церковной жизни имели место серьезные преобразования, произошедшие в результате реформ патриарха Никона и приведшие к церковному расколу“. Carev (online, 1998) dále uvádí jiný, pro tuto práci velmi zajímavý bod obsažený ve výše zmíněném kodexu zákonů: „... указ, в котором обязал городских объездчиков следить, чтобы на улицах и в переулках бляди не было“.

Začátek řemeslné prostituce můžeme datovat zhruba do období vlády cara Petra I. Velikého. Tím, že Petr I. „prorubal“ okno do Evropy a dal tak za vznik prvním obchodním stykům se západní Evropou, začalo do Ruska pronikat i povědomí o prostituci, které se poté šířilo mezi lidem a úroveň morálky tak začala pomalu klesat ve všech vrstvách společnosti. Počátku řemeslné prostituce však dali za vznik cizinci, kteří přišli do Ruska na pozvání samotného cara Petra I. Jelikož ve světě byla prostituce jevem běžně existujícím, položili základy tohoto řemesla, po vzoru svých rodných zemí, v Rusku právě oni. Na základě jejich podnětu pronikl fenomén prodejné lásky do ruské společnosti. Prvním městem, které pocítilo existenci prostituce, byl Sankt-Petěrburg, jelikož právě v tehdejší hlavní městě Ruska se soustředil největší počet cizinců. Odtud se prostituce rozšířila do Moskvy i dalších ruských měst.

Třebaže se prostituce v Rusku objevila za vlády cara Petra I., nebyl jím tento jev nijak podporován. Ba právě naopak. Prostituce byla postihnuta několika zákony. Více informací se můžeme dočíst v knize *Prodejná láska – Historie nejstaršího řemesla v 10 kapitolách*, jejímž autorem je Pavel Pay (28, 1992): „Veřejná holka nesmí být trpěna ani u vojska, ani v posádce, ani na pochodech, ani v ležení. (...) Poněvadž nemravné řeči zavdávají vždy podnět ke smilstvu, buďte takové řeči, jakož i oplzlé písně pod přísným trestem zapovězeny. (...) Cizoložství budiž trestáno dle zákonodárství té národnosti, jaké jest obviněný. (...) Násilné smilstvo s hovadem, smilstvo mezi muži, prznění mužů a hochů buď trestáno upálením“. A. A. Carev (online, 1998) uvádí další postih, který hrozil ženám prodávajícím své tělo: „В числе наказаний было установлено присуждать женщину и ее соблазнителя к розгам (výprask rákoskou, pozn. autorky), а если женщина не знала своего соблазнителя или не хотела его указать, то подверглась тому же наказанию вдвойне, и за себя и за него, после чего преступников заключали в монастырь“.

Po smrti Petra I. vládla po krátkou dobu jeho druhá žena, Kateřina I., kterou na trůn dosadila královská garda. Zemřela po dvou letech panování a po určitých peripetiích dosedla na trůn Alžběta I., dcera Petra I. a Kateřiny I. Z té doby se dochoval zápis *Из Указа Елизаветы I, август 1750 года*: „Понеже по следствиям и показаниям пойманных сводниц и блудей, некоторые указываемые ими непотребные (женщины) скрываются... Ее Императорское Величество указала: тех скрывающихся непотребных жен и девок, как иноземок, так и русских, сыскивать, ловить и приводить в главную полицию, а оттуда с запискою присылать в комиссию в Калининский дом“ A. A. Carev (online, 1998). Alžběta za nástupce vybrala svého synovce, vnuka Petra Velikého, který nakonec nastoupil na trůn jako Petr III. Jeho ženou se stala německá princezna, původním jménem Žofie Augusta Bedřiška, která v Rusku přijala jméno Kateřina II. Alexejevna.

3.4 Prodejná láska v Rusku v 18. století a v 19. století

„Za panování Kateřiny II. byl v Petrohradě založen první nevěstinec pro vznešené hosty. Bylo to v podstatě velmi originální zařízení, neboť prostitutkou se v něm mohla stát kterákoliv z žen. K dispozici byly dokonce i dámy z petrohradské vysoké společnosti... Konec tohoto veřejného domu způsobila vlastně politika a pak i závist a strach. Majitelka domu byla zasvěcena do příliš mnoha intimností vysokých kruhů, a proto byla obviněna z vyzrazení politického tajemství a odsouzena k deportaci na Sibiř“ (Pay, 28–29, 1992).

Na základě informací získaných z elektronické publikace A. A. Careva (online, 1998) *Феноменология проституции* bychom mohli výše uvedenou citaci doplnit o další detaily: „В это же царствование есть указание на существование одного публичного дома, который был устроен уже не тайно, а явно. Проституция все время увеличивалась и стала резко влиять на нравственность и здоровье народа. Число незаконнорожденных детей и детоубийств все время увеличивалось, несмотря на карательные меры и законы против того. Для возможного сокращения проституции и все увеличивающегося сифилиса, сенат

постановил всех женщин, одержимых венерическими болезнями, забирать, излечивать и ссылатъ на поселение в Нерчинск“.

Pavel Pay (28–29, 1992) uvádí, že za vlády osvícené panovnice byly přijaty návrhy zákonů, které měly nejenom skoncovat s prostitucí, ale poukazovaly na nutnost zabývat se i převýchovou padlých žen. Tyto ženy měly být posílány na Sibiř na práci do fabrik. Zde o ně však nebyl zájem, nikdo nechtěl zaměstnat bývalé prostitutky. Teprve tehdy, když Senát vydal k tomuto příkaz *О безотворотном приеме на фабрики на работу непотребных девок, присылаемых из полицмейстерского управления*, nezbylo majitelům továren nic jiného, než tyto ženy zaměstnat.

Po smrti Kateřiny II. Veliké usedl na carský trůn její syn Pavel I., za jehož vlády pokračovala převýchova padlých žen prací v továrnách na Sibiři. Mimo to zavedl povinnost nosit žluté šaty stávajícím, nenakaženým prostitutkám, aby tak viditelně odlišil řádnou ženu od padlé. V jeho stopách kráčet i jeho syn, Alexandr I.

V polovině devatenáctého století za vlády Mikuláše I. nastal v pohledu společnosti na prostituci značný obrat. Zatímco za vlády Pavla I. a poté také za vlády jeho syna Alexandra I. byly prostitutky pronásledovány a deportovány na Sibiř, aby zde pracovaly v nově založených fabrikách, za vlády Alexandrova bratra, Mikuláše I., byl postoj k prostituci spíše shovívavý. Prostitutky přestaly být pronásledovány, veřejné domy byly trpěny. A. A. Carev (online, 1998) píše: „Проституция была признана терпимой, регламентированной в России и подчинена врачебно-полицейскому надзору“ a dále uvádí výňatky z tehdejších zákonů: *Из правил для публичных женщин* (viz Příloha B). Závazná pravidla pro majitelky nevěstinců jsou pro větší názornost uvedena zde. *Из правил содержательницам борделей, 29 мая 1844 года*, řád, který měl zajistit jakousi regulaci neustále se zvyšujícího počtu prostitutek především v hlavním městě: A. A. Carev (online, 1998):

- „1. Бордели открывать не иначе как с разрешения полиции.
2. Разрешение открыть бордель может получить только женщина средних лет.
3. В число женщин в бордели не принимать моложе 16 лет.
4. Содержательница требует, чтобы женщины ее содержали себя опрятно.

5. Кровати должны быть отделены или легкими перегородками, или, при невозможности сего по обстоятельствам, ширшами.
6. Содержательница подвергается строгой ответственности за доведение живущих у ней девок до крайнего изнурения неумеренным употреблением.
7. Запрещается содержательницам по воскресным и праздничным дням принимать посетителей.
8. Мужчин несовершеннолетних, равно воспитанников учебных заведений, ни в коем случае не допускать в бордели“.

Tato všechna výše zmíněná opatření odráží fakt, že v této době bylo na prostitutky nahlíženo zejména jako na oběti společnosti, ubohá stvoření, která neměla v životě dost štěstí na to, aby mohla žít spořádaný život. Tyto ženy byly hodny spíše soucitu, než odsuzování. A právě v této a pozdější době vzniká v Rusku nespočet literárních děl, zabývajících se problematikou prodejné lásky. Většina autorů vyjadřuje nad padlými ženami soucit a hledá možná řešení k jejich spasení.

A. A. Carev (online, 1998) dále uvádí, že za vlády dcery Mikuláše I., Marie Nikolajevny, bylo v Rusku, konkrétně roku 1857, otevřeno první zařízení, které nabízelo převýchovu padlým dívkám mladším 16 let. Zde se dívky mohly po dobu dvou let učit různým řemeslům, aby tak dostaly druhou šanci. Roku 1861 vešlo v platnost ustanovení, ve kterém se zakazovalo provozovat nevěstince ve vzdálenosti bližší než 300 metrů od chrámů a škol.

3.4.1 Žluté lístky

Z období vlády Mikuláše I. pochází i všem dobře známé „žluté lístky“ (желтые билеты), které jsou nejednou zmíněny v literárních dílech. Vzpomeňme například román Fjodora Michajloviče Dostojevského *Zločin a trest* (*Преступление и наказание*, 1867), konkrétně pasáž, ve které Marmeladov, otec Soni, vypráví v hospodě Raskolnikovovi svůj životní příběh: „Дочь моя по желтому живет...“. Lev Nikolajevič Tolstoj ve své filozofické statí *Co máme tedy dělati?* (*Так что же*

нам делать?, 1886) píše: „Она усмехнулась и сказала: Да кто же меня возьмет с желтым билетом...“. Žluté lístky dostaly ženy u lékařských-policejních komisí, které zajišťovaly povinné lékařské prohlídky a sbíraly data o počtu prostitutek. Výměnou za žlutý lístek musely ženy odevzdat svůj průkaz totožnosti, v Rusku tehdy zvaný „паспорт“. Právě i z tohoto důvodu bylo v budoucnosti prakticky nemožné pro padlé ženy vyrvat se ze spárů ziskuchtivé bordelmamá, neboť nebylo vůbec snadné získat doklady zpět.

Žlutý lístek platil za oficiální důkaz toho, že tato konkrétní žena či dívka již nepatří mezi řádné, dobře vychované a slušné dámy, nýbrž že spadla až na samé dno k dalším skupinám lidí stojících na okraji lidské společnosti. Tento papír zároveň znamenal, že daná žena si na živobytí může vydělávat pouze jedním způsobem – svým tělem. I kdyby se bývalá prostitutka rozhodla skončit s tímto řemeslem a vrátit se k počestnému stylu života, nebylo by jí to umožněno, neboť by ji nikdo nezaměstnal bez platného průkazu totožnosti, což teprve, kdyby se prokázala žlutým lístkem (viz Příloha C). Z toho vyplývá jediné, jakmile jednou žena získala žlutý lístek a stala se prostitutkou, zabývala se touto profesí až do svého absolutního konce, který při tomto životním stylu přicházel rychle.

Byť málo pravděpodobné, existovalo několik způsobů, jak se navrátit do společnosti, tzn. zbavit se žlutého lístku. První dva možné způsoby vyžadovaly, aby se za padlou dívku zaručil před lékařskou-policejní komisí buď muž, který si hodlal danou prostitutku vzít, nebo rodiče. V obou případech museli tito lidé komisi přesvědčit a dokázat, že jsou schopni padlou dívku materiálně zajistit, postarat se o ni, pomoci jí najít si práci a postarat se o to, aby se k tomuto řemeslu více v budoucnu nevrátila. Příběhy, kdy se mladí muži, většinou studenti, rozhodli zachránit padlou dívku tím, že ji vzali k sobě, učili ji, starali se o ni, se nejednou staly ať již hlavním, či vedlejším námětem mnoha povídek a novel. Za zmínku stojí například novela *Jáma* (Яма, 1915) Alexandra Ivanoviče Kuprina, či Garšinova povídka *Naděžda Nikolajevna* (Надежда Николаевна, 1885). Obě tato díla budou podrobena detailnější analýze v následujících kapitolách. Případů, kdy dívky požádaly své rodiče, aby je zachránili, nebylo mnoho. A to ze dvou důvodů, zaprvé se padlé dívky styděly za žlutý lístek, za svou zkaženou pověst. Byly si dobře vědomy hanby, kterou by uvalily na své rodiny. A vždy tu hrozilo nečekané odhalení minulosti před známými, přáteli, příbuznými. Za druhé, rodina se mohla od takové

dcery úmyslně distancovat. Třetím možným způsobem bylo přesvědčit komisi osobně o touze napravit své dosavadní počínání a následně vstoupit do kláštera.

3.5 Prodejná láska v Rusku na přelomu 19. a 20. století

„На переломе двух столетий, в 1901 году, возрастная планка для работы проституток повышена с 16 лет до 21 года. Но на деле, большинство публичных женщин, даже живших при официальных домах терпимости, младше – от 11 до 19 лет. К этому времени количество зарегистрированных публичных домов в городах России превысило 2 400, проституток в этих домах на 35 000. Но надо сказать, что это только официальные сведения. В 1903 году врачебно-полицейским комитетам поручено разыскать и привлекать к суду тайных проституток (...) надзирать за легальными борделями и девицами (...) организовать их врачебный осмотр и лечение (...) и также помогать несовершеннолетним, беременным и возвращающимся к честному образу жизни“ (А. А. Царев, online, 1998).

Pro veřejné domy platila omezení nejen v možnostech polohy ve městě, ale i co se týče vybavení a dekorací. V takovém zařízení bylo například přísně zakázáno věšet portréty kohokoliv z carské rodiny. V nevěstincích byl povolen klavír, jiné hudební nástroje či společenské hry byly však zakázány.

Nevěstince bylo možné rozdělit do tří základních kategorií. Veřejné domy prvního stupně byly dobře vybavené, děvčata měla krásné šaty, šperky, pokojíky byly útulné, teplé, vše bylo hedvábné, jídlo a pití zde bylo chutné. Služby, které tyto podniky nabízely, byly rozmanité, obvykle zde figurovaly i exotické dívky, které měly nalákat zákazníky. Ceny zde logicky byly nejvyšší, od 7 do 12 rublů. Zároveň dívkám v těchto podnicích bylo zaručeno, že maximální počet mužů za noc nepřesáhne číslo 7. V podnicích střední úrovně bylo vše méně blyštivé, za chvíli strávenou s ženou se zde platilo do 7 rublů. Dívkám zde bylo garantováno, že počet mužů za noc nepřesáhne 12. Nejhorší nevěstince byly určeny především pro vojáky a nuzáky, platilo se zde do 50 kopejek, s ženami se zde zacházelo hrubě, podnik jim

nenabízel kromě střechy nad hlavou žádné jiné záruky. Místo postele byl v rohu pokojíku pouze kus slámy a staré prostěradlo. Počet mužů za noc se mnohdy mohl pohybovat i okolo 20!

Krásnější dívky většinou začínaly v podnicích prvního či druhého typu. Nebylo však nic neobvyklého, že tyto dívky byly po pár letech nahrazeny mladšími a hezčími a ony sestoupily o jednu podnikovou úroveň níž, dokud neskončily v tom nejotřesnějším bordelu pro chudáky či vojáky, pokud ovšem dříve nezemřely na souchotiny nebo neléčený syfilis. Fjodor Michajlovič Dostojevskij v *Zápiscích z podzemí* (online) píše: „Как бы не так! Ты вот теперь молода, хороша, свежа – тебя во столько и ценят. А через год этой жизни ты не то уж будешь, увянешь. Во всяком случае, через год тебе будет меньше цена – продолжал я с злорадством – Ты и перейдешь отсюда куда-нибудь ниже, в другой дом. Еще через год – в третий дом, все ниже и ниже“.

Vzhledem k tomu, že veřejné domy a s nimi spojené řemeslo prostituce byly považovány za oficiální, legální profesi, odváděly tyto vykřičené podniky státu daně. To sloužilo jako výmluva pro bordelmamá k tomu, že si nechávaly až tři čtvrtiny honoráře za poskytnuté služby, které zákazníci zaplatili.

3.6 Legislativa v oblasti prodeje lásky v Rusku ve 20. století

A. A. Carev (online, 1998) uvádí v kapitole *Государственная терпимость правила торговли телом* úryvek z tezí v boji proti prostituci, *Из Тезисов по борьбе с проституцией, выработанных межведомственной комиссией по борьбе с проституцией*:

- „1. Проституция тесно связана с основами капиталистической формы хозяйства и наемным трудом.
2. Без утверждения коммунистических основ хозяйства и общежития исчезновение проституции неосуществимо. Коммунизм – могила проституции...

3. В Советской республике не должно быть места никаким специфическим мерам борьбы с проституцией.

4. По отношению к трудащейся женщине, для которой проституция является подсобным промыслом, допустимо применение лишь общих (...) мероприятий социально, экономического и просветительного характера и прежде всего усиление агитационно-пропагандистской работы.

5. Профессиональные проститутки, единственным источником существования которых является проституция, должны быть рассматриваемы как общественные паразиты и дезертиры труда и наравне с остальными дезертирами должны привлекаться к ответственности на общих основаниях“.

4.6.1 Trestní zákoník z roku 1922

Roku 1922 přijala vláda SSSR na třetím sezení devátého sjezdu sovětů nová ustanovení týkající se trestného stíhání prostituce, které byly uvedeny ve svodu zákonů *Уголовный кодекс РСФСР редакции 1922 года*, který vstoupil v platnost 1. 6. 1922 a s určitými změnami byl používán do roku 1926. Pro naši práci je důležitá Hlava V., články 171 a 172:

„Статья 170. Принуждение из корыстных или иных личных видов к занятию проституцией, совершенное посредством физического или психического воздействия, карается лишением свободы на срок не ниже трех лет со строгой изоляцией.

Статья 171. Сводничество, содержание притонов разврата, а также вербовка женщин для проституции карается лишением свободы на срок не ниже трех лет с конфискацией всего или части имущества. Если же вовлеченные в проституцию состояли на попечении или в подчинении обвиняемого, или не достигли совершеннолетия, то наказание повышается на срок не ниже пяти лет лишения свободы“.

(*Уголовный кодекс РСФСР*, online, 2007)

4.6.2 Trestní zákoník z roku 1926

Roku 1926 přijala vláda SSSR nový svod zákonů *Уголовный кодекс РСФСР редакции 1926 года*, který vstoupil v platnost 1. 1. 1927 a s mnohými změnami byl používán do roku 1960. Tento svod zákonů byl závazným pro všechny socialistické republiky celého Sovětského svazu. Pro naši práci je důležitá Hlava VI (*Преступления против жизни, здоровья, свободы и достоинства личности*), články 150, 154 a 155:

„Статья 150. Заражение другого лица венерической болезнью лицом, знавшим о наличии у него этой болезни – лишение свободы на срок до трех лет. Заведомое поставление другого лица через половое сношение или иными действиями в опасность заражения венерической болезнью – лишение свободы или принудительные работы на срок до шести месяцев.

Статья 154. Понуждение женщины к вступлению в половую связь или к удовлетворению половой страсти в иной форме лицом, в отношении коего женщина являлась материально или по службе зависимой – лишение свободы на срок до пяти лет.

Статья 155. Принуждение к занятию проституцией, сводничество, содержание притонов разврата, а также вербовка женщин для проституции – лишение свободы на срок до пяти лет с конфискацией всего или части имущества“.

(*Уголовный кодекс РСФСР*,online, 2007)

4.6.3 Trestní zákoník z roku 1960

Roku 1960 přijala vláda SSSR nový svod zákonů *Уголовный кодекс РСФСР редакции 1960 года*, který vstoupil v platnost 1. 1. 1961 a s mnohými změnami byl používán do roku 1997. V padesátých letech se objevila potřeba razantně upravit a celkově obnovit trestní zákoník, který během období vlády Stalina utrpěl mnohé změny. Tyto změny byly v padesátých letech shledány jako neslučitelné s chodem

státu. Daný trestní zákoník přijaly opět za svůj i všechny ostatní socialistické republiky, které byly součástí SSSR. Pro naši práci je důležitá Hlava III. (*Преступления против жизни, здоровья, свободы и достоинства личности*), články 115, 116 a 118:

„Статья 115. Заражение венерической болезнью – заведомое поставление другого лица через половое сношение или иными действиями в опасность заражения венерической болезнью – наказывается лишением свободы на срок до двух лет, или исправительными работами на тот же срок, или штрафом до двух минимальных месячных размеров оплаты труда.

Заражение другого лица венерической болезнью лицом, знавшим о наличии у него этой болезни – наказывается лишением свободы на срок до трех лет или исправительными работами на срок от одного года до двух лет.

Действия, предусмотренные частью второй настоящей статьи, совершенные лицом, ранее судимым за заражение другого лица венерической болезнью, а равно заражение двух или более лиц, либо несовершеннолетнего – наказываются лишением свободы на срок до пяти лет.

Статья 116. Принуждение к занятию проституцией, сводничество, содержание притонов разврата, а также вербовка женщин для проституции – лишение свободы на срок до пяти лет с конфискацией всего или части имущества.

Статья 118. Понуждение женщины к вступлению в половую связь – понуждение женщины к вступлению в половую связь или к удовлетворению половой страсти в иной форме лицом, в отношении которого женщина являлась материально или по службе зависимой – наказывается лишением свободы на срок до трех лет“.

(*Уголовный кодекс РСФСР*, online, 2007)

4.6.4 Trestní zákoník 1996

Trestní zákoník Ruské Federace (*УК РФ*), který platí až do dnešní doby, byl přijat 24. května 1996 a podepsán prezidentem Ruské Federace 13. června téhož roku. V platnost vstoupil teprve 1. ledna 1997 a tím nahradil zákoník z roku 1960. Pro tuto práci je důležitá Hlava 25, články 240, 241:

„Статья 240. Вовлечение в занятие проституцией

1. Вовлечение в занятие проституцией или принуждение к продолжению занятия проституцией – наказываются штрафом в размере до двухсот тысяч рублей или в размере заработной платы или иного дохода осужденного за период до восемнадцати месяцев, либо ограничением свободы на срок до трех лет, либо лишением свободы на тот же срок.
2. Те же деяния, совершенные: с применением насилия или с угрозой его применения/ с перемещением потерпевшего через Государственную границу Российской Федерации или с незаконным удержанием его за границей/группой лиц по предварительному сговору – наказываются лишением свободы на срок до шести лет с ограничением свободы на срок до двух лет либо без такового.

Деяния, предусмотренные частями первой или второй настоящей статьи, совершенные организованной группой либо в отношении заведомо несовершеннолетнего – наказываются лишением свободы на срок от трех до восьми лет с ограничением свободы на срок до двух лет либо без такового.

Статья 241. Организация занятия проституцией

1. Деяния, направленные на организацию занятия проституцией другими лицами, а равно содержание притонов для занятия проституцией или систематическое предоставление помещений для занятия проституцией наказываются штрафом в размере от ста тысяч до пятисот тысяч рублей

или в размере заработной платы или иного дохода осужденного за период от одного года до трех лет либо лишением свободы на срок до пяти лет.

2. Те же деяния, совершенные: а) лицом с использованием своего служебного положения; б) с применением насилия или с угрозой его применения; в) с использованием для занятия проституцией заведомо несовершеннолетних наказываются лишением свободы на срок до шести лет с ограничением свободы на срок до двух лет либо без такового.
3. Деяния, предусмотренные частями первой или второй настоящей статьи, совершенные с использованием для занятия проституцией лиц, заведомо не достигших четырнадцатилетнего возраста – наказываются лишением свободы на срок от трех до десяти лет с ограничением свободы на срок от одного года до двух лет либо без такового“.

(УК РФ,online, 2007)

4 Právní úpravy prostituce v České republice ve 20. století

Co se týče právní úpravy prostituce v České republice, Barbora Havelková (93–94, 2014) píše: „V České republice se za posledních sto let vystříдалo hned několik režimů právní úpravy prostituce. Za Rakouska-Uherska fungovala reglementace: po osobách v prostituci se vyžadovala registrace a povinné zdravotní prohlídky. (...) Proti této úpravě protestovali za první republiky abolicionisté, mezi nimi i prezident T. G. Masaryk. Roku 1922 byla reglementace nahrazena abolicí. (...) Roku 1956 bylo v ČSR kriminalizováno soustavné vyhýbání se poctivé práci, (...) prostituce pak byla po zbytek komunistického období trestněprávně postihována jako příživnictví. (...) V současné době není prostituce v českých právních předpisech téměř nikde zmíněna a rozhodně není definována“.

Jak dále Barbora Havelková zmiňuje (94, 2014), osoba v prostituci nemůže být podnikatelem ani živnostníkem, může být ale osobou samostatně výdělečně činnou a každá taková výdělečná činnost by měla podléhat zdanění. Osoba v prostituci by tudíž mohla a měla již za stávající právní úpravy přiznat svůj status a příjem. Nicméně do dnešní doby nejsou známy případy se zdaňováním příjmů z prostituce.

5 Концепсе поjetí lásky v ruské filozofii na přelomu 19. a 20. století

V. Šestakov ve své filozofické monografii *Русский Эрос, или Философия любви в России* (вступительная статья, online) nabízí pohled na rozdílnost milostné literatury v západní Evropě a v Rusku: „Существует традиционное представление, что русская литература не знает таких прекрасных образов любви, как литература Западной Европы. У нас нет ничего подобного любви трубадуров, Тристана и Изольды, Данте и Беатриче, Ромео и Джульетты. (...) Возможно, действительно в России не было таких богатых традиций в развитии любовного романа, какие были в Западной Европе. Между тем русская литература XIX века дала глубокое освещение феномена любви. Тема любви засверкала всеми гранями в произведениях Пушкина и Лермонтова, Гончарова и Тургенева, Тютчева и Некрасова, Толстого и Достоевского, Лескова и Куприна. В произведениях этих и многих других писателей сложились черты русского Эроса, русского отношения к вечной и возвышенной теме любви“.

V ruské literatuře 19. století, zabývající se filozofickými otázkami, bychom stěžší našli díla věnující se zobrazení lásky v klasické ruské literatuře – vyjma statě Nikolaje Černyševského *Русский человек на Rendezvous*. O této stati V. Šestakov (вступительная статья, online) napsal: „Чернышевский попытался вскрыть странную особенность характера, особенно ярко отразившуюся в романах Гончарова: русский мужчина там, где ему нужно проявить решительность в отношении к любимой женщине, оказывается нерешительным, медлит, морализирует, сомневается и готов бежать от женщины, которую любит, проявляя чисто женскую застенчивость и пассивность. Он готов пылко любить, но скорее в мечте, чем в реальности“. Je zřejmé, že v této stati Nikolaj Černyševský identifikoval velmi důležitou vlastnost ruského charakteru, která se odrazila i v pojetí lásky v klasické ruské literatuře. Zmínit můžeme právě román *Oblomov* (*Обломов*, 1859) Ivana Gončarova nebo tvorbu Ivana Sergejeviče

Turgeněva a jeho typ hamletovského váhavce, se kterým se setkáme například v povídce *Asja* (*Ася*, 1858).

Je proto skoro neuvěřitelné, kolik literárních děl, filozofických a kritických statí se na dané téma objevilo na přelomu 19. a 20. století. O fenomén lásky, v jakémkoliv jejím projevu, se v této době zajímali filozofové a teologové jako: V. Solovjev, N. Berďajev, P. Florenskij, L. Karsavin, B. Vyšeslavcev, S. Bulgakov, I. Iljin, o nichž bude pojednávat následující podkapitola. V ruské literatuře pod vlivem různých pojetí lásky vznikala na začátku dvacátého století díla těch nejvýznamnějších autorů, uveďme například tvorbu A. Bloka, I. Bunina, K. Balmonta, Z. Gippius, S. Jesenina, M. Cvetajevové, B. Pasternaka, D. Merežkovského, A. Kuprina, V. Majakovského a mnoha dalších.

Tento jev zhodnotil Šestakov (úvod statě, online) slovy: „За несколько десятилетий в России о любви пишется больше, чем за несколько веков“. Literatura, vzniklá v tomto období, se odlišuje svou hloubkou, intenzitou a originalitou. V západní Evropě v tomto období vzniká literatura úplně jiného rázu. Jestliže však pojednává o fenoménu lásky, nejde natolik do hloubky, dominující koncepty je interpretace sexu, erotiky. Biologické potřeby člověka jsou v těchto dílech postaveny nad sociální.

5.1 Filozoficko – platonická koncepce lásky

V ruské filozofii 20. století lze vydělit dvě základní, protichůdné koncepce pojetí lásky. Jako první zmíníme filozoficko-platonické pojetí, jehož představiteli byli V. Solovjev, N. Berďajev a další, kteří kráčeli v jejich odkazu. Tento směr se vracel k antickému, humanistickému pojetí lásky. V centru stála neoplatonická koncepce lásky „Эрос“.

5.1.1 Filozofické postuláty Vladimíra Solovjeva

„Основу философии Соловьева составляет учение о «всеединстве», проявляющемся буквально во всем, в частности в единстве божественного и человеческого начал, которые достигаются самим человеком благодаря нравственной свободе и способности к совершенствованию. Это учение, развитое Соловьевым сначала в «Чтениях о богочеловечестве», вплотную подводило его к концепции нравственного значения Эроса, которую он обосновал в специальной работе *Смысл любви* (1892)“ (В. П. Шестаков, online).

Podle Vladimíra Solovjeva má láska u člověka individuální charakter. Jestliže u zvířat je hlavní náplní lásky potřeba udržovat rodovou linii, u člověka převažují nad touto nutností potřeby individuální. Pro každého lidského jedince je typické, ba přímo charakteristické, vnímat sebe, svou podstatu, jako střed světa – na základě tohoto egoistického vnímání světa lidé jednají. Jejich chování pramení z osobních potřeb a zájmů, které jsou logicky odlišné člověk od člověka.

„Единственная сила, которая в состоянии упразднить эгоизм, не упраздняя индивидуальность, а наоборот, утверждая и поднимая ее, это любовь (...) Смысл человеческой любви есть оправдание и спасение индивидуальности через жертву эгоизма (...) Это происходит потому, что посредством любви мы утверждаем безусловное значение другой индивидуальности (...) Любовь – это полное изживание эгоизма, перестановка центра нашей жизни, перенос нашего интереса из себя в другое. В этом заключается огромная нравственная сила любви, упраздняющая эгоизм и возрождающая личность в новом, нравственном качестве“ (Соловьев, 21– 24, 1995).

Za nejvyšší formu lásky Vladimír Solovjev nepovažoval lásku mystickou, rodičovskou, či mateřskou, ale lásku mezi mužem a ženou, neboť právě tato láska je zdrojem těch ostatních. A je to právě láska mezi mužem a ženou, která dokáže zmírnit lidem vrozený egoismus, neboť vytváří rovnost mezi milovaným a milujícím. Navíc, podle Solovjeva, se ostatní možné typy lásky nezakládají na rovnosti mezi těmito dvěma účastníky. Co se však týče tělesné stránky v otázce lásky, Solovjev (23, 1995) píše: „Физическая сторона любви важна, но она не является главной целью. Истинная любовь бывает и без физического соединения, и физическое

соединение бывает без всякой любви. Иными словами, если физиология становится целью, то она губит любовь“.

5.1.2 Filozofické postuláty dalších představitelů

Na filozofické postuláty Vladimíra Solovjeva navázal další významný filozof přelomu století, Nikolaj Berd'ajev. Teorie lásky se postupně stala hlavním tématem jeho práce. Někteří ho dokonce nazývali „erotickým filozofem“. Roku 1907 se objevil jeden z jeho nejvýznamnějších příspěvků na toto téma, *Metafyzika pohlaví a lásky* (*Метафизика пола и любви*, 1907). Devět let poté, roku 1916, vyšlo dílo *Smysl tvorby* (*Смысл творчества*, 1916), ve kterém se objevují dvě nová témata, která se promítají v jeho následujících dílech. Galina Binová je uvedla ve svém článku *Две концепции любви в русской философии рубежа XIX-XX веков* (7, 2001): „Во первых, эротическая энергия представляет собой вечный источник творчества – поэтическое творчество нельзя понять без понимания природы любви. Во вторых, эротика связана с красотой – Эрос означает поиски и путь к прекрасному. (...) Бердяев обнаруживает возможность любви как свободной и творческой сущности человека“.

Hlavním nedostatkem a z toho plynoucím problémem všech společností podle mínění Berd'ajeva je fakt, že se lidé stydí mluvit o své sexualitě, byť je to zdroj veškeré lidské existence. S pohlavím a láskou je spojeno celé tajemství lidské individuality a „nesmrtelnosti“. Sexualita je pro všechna živá stvoření otázkou života a smrti rodu. „Это – проклятый, мировой вопрос, и каждый пытается в уединении, тщательно скрываясь, таясь и стыдясь точно позора, преодолеть трагедию пола и любви, победить половое разъединение мира, эту основу всякого разъединения, последний из людей пытается любить, хотя бы позвериному“ (Бердяев, online). Až do dnešních dob se jedná o téma, o kterém nikdo nechce veřejně mluvit, dokonce i v naší době převládá přežitek, že o tomto tématu není vhodné vést debaty. Ale jak napsal Nikolaj Berd'ajev v *Metafyzice lásky a pohlaví* již v roce 1907: „Это интимный вопрос, самый интимный из всех. Но откуда стало известно, что интимное не имеет всемирного значения, не должно

всплывать на поверхность истории, должно таиться где-то в подполье?“ (Бердяев, online).

S přelomem století nastal zlom i ve vnímání otázky sexuality a právě v tomto období vznikla v ruské literatuře mnohá díla, věnující se tomuto fenoménu. Spolu s Nikolajem Berďajevem byl představitelem filozoficko-platonického směru, také Boris Vyšeslavskij, který ve svých tezích vycházel z teorií o podvědomí Sigmunda Freuda. „... признает заслугу Фрейда в том, что он обнаруживает в основе самых возвышенных форм человеческого сознания подсознательные сексуальные инстинкты...“ (Бинова, 9, 2001).

Pro představitele tohoto filozofického směru byla charakteristická snaha poukázat na vlastnosti, jakými jsou vnímavost, smyslnost, senzibilita; nutnost ochraňovat individuální projevy lásky každého jedince; nesouhlas s asketismem; víra v existenci vztahu mezi Erosem a uměleckou tvorbou. Všichni výše uvedení filozofové se shodli na tezi, že opravdová láska nespočívá v povinnosti zachování rodové linie, jako je tomu u živočichů. Láska je jimi vnímána jako cit, který navzdory vrozenému lidskému egoismu, dokáže spojit naprosto odlišné osobnosti muže a ženy.

5.2 Ortodoxně – teologická koncepce lásky

Druhým směrem bylo ortodoxně-teologické pojetí, k němuž náleželi filozofové jako P. Florenskij, S. Bulgakov a další. Představitelé této koncepce se ve svých tezích neorientovali na antické teorie Erosu, ale na středověký koncept *caritas* (láska jako *caritas* se dnes používá pro spojení *milosrdná láska*) spojený s myšlenkami křesťanské etiky, vztahu k rodinnému zázemí, svatbě.

Jedním ze zakladatelů tohoto směru myšlení byl Pavel Florenskij, významný ruský teolog první poloviny 20. století, který ve svém díle *Столп и утверждение истины* (1908, online) napsal: „Любовь – способ познания божественной сущности. (...) Любовь с такой же необходимостью следует из познания Бога, как свет лучится из светильника и с какого ночное благоухание струится из

раскрывающейся чашечки цветка. (...) Любовь не столько индивидуальный, личностный акт, сколько родовый процесс слияния всех любящих с божественной сущностью“.

Na myšlenky Florenského navázal další religiózní myslitel, Sergej Bulgakov, který ve svých myšlenkách vycházel z biblických textů. „Пол – греховное начало в человеческой природе. (...) Исчерпывающей нормой не может быть одна влюбленность жениха и невесты, соединенная с отрицанием брака. (...) Полный образ человека есть мужчина и женщина в соединении, в духовно-телесном браке. Главной целью истинного христианства является победа над сексуальностью“ (Бинова, 11, 2001). Ideál čistoty pro Bulgakova ztělesňoval středověký asketismus, kdy silní jedinci bojovali s hříchem tím, že trýznili vlastní těla půstem. „Булгаков – сторонник философии консерватизма. (...) Зло вечно и принципиально неустранимо, ибо оно предопределено не только обществом, но и природой человека. Булгаков в принципе отвергает либеральную идею, что зло в природе человека может быть радикально устранено. Концепция христианской любви, которую он проповедует, категорически исключает положительное развитие личности – она может быть лишь страданием, жалостью, терпением“ (Бинова, 12, 2001).

5.2.1 Filozofie svatby v křesťanství

S. Trojickij ve své stati (63, 1995) *Христианская философия брака* (1933) uvedl dvě základní teorie, které se týkají filozofického pojetí svatby v křesťanském světě: „Во первых, по реалистической теории, в половой жизни видит борьбу за существование, но не индивидуума, а рода. Большое значение жизни рода по сравнению с жизнью индивидуума заставляет последнего во имя целого рода жертвовать своими интересами и даже жизнью, в чем и заключается источник трагического в половой жизни. (...) Во вторых, по идеалистической теории, источник половой жизни, и брака, не в основном стремлении организмов к сохранению своего существования в роде, а в другом, более высоком стремлении органического мира – стремление к развитию, совершенствованию, к полноте бытия“.

Na podporu idealistické teorie vystoupil už ve čtvrtém století n. l. i konstantinopolský arcibiskup Jan Zlatoústý, když pravil (Trojickij, 65, 1995): „Тот, кто не соединен узами брака, не представляет собой целого, а лишь половину. Мужчина и женщина не два человека, а один человек. Свойство любви такого, что любящий и любимый составляют не двух отдельных, а одного какого-то человека“. Ti, kteří se klonili spíše k idealistické teorii, věřili, že hlavním důvodem ke svatbě není přivedení na svět nové generace, což je jimi vnímáno až jako jeden z dalších cílů, ale dosažení celistvosti. Spojení muže a ženy ve svazku manželském představovalo tehdy jedinou možnost, jak dosáhnout absolutního naplnění.

5.2.2 Filozofie svatby v pravoslaví

Otázkou filozofie svatby v pravoslaví se ve dvacátém století, mimo jiných, zabýval i představitel ruské pravoslavné církve Ivan Feofilovič Mejendorf, žijící větší část svého života v Paříži či v New Yorku, který ve své publikaci *Брак в православии* (1970) napsal (226– 227, 1995): „... в браке человек не только удовлетворяет потребности своего земного, мирского существования, но и делает шаг на пути к цели, для которой он был сотворен, то есть вступает в Царство вечной жизни. Человек и здесь, на земле, обладает разнообразнейшими талантами – интеллектуальными, физическими, эмоциональными – но его земное существование ограничено временем. (...) брак сохраняется и в Царстве вечности. (...) Муж становится единым существом, единой плотью со своей женой“.

Co se týče povinností spojených s manželstvím na základě pravoslavné víry, Mejendorf (250–251, 1995) uvedl: „Деторождение естественно и свято, является неизбежной частью брака (...) дать новую жизнь – привилегия человека, дарованная ему Богом, привилегия, от которой он не имеет права отказываться, если он хочет сохранить образ и подобие Божие, предоставленные ему при творении“.

Ačkoliv pro tuto práci jsou důležité především názory a postoje představitelů prvního zmíněného směru, tedy filozoficko-platonického. Neboť zejména u nich se

projevila návaznost na antický kult lásky, tzn., že ve svých dílech otevřeně psali o lidské sexualitě, mužském a ženském pohlaví, lásce, brali v potaz individualitu každého člověka a s tím související odlišnost projevů lásky u každého jedince. Láska pro ně nebyla synonymem k manželskému svazku. V lásce viděli cit, který vzniká mezi mužem a ženou a který je následně doprovázen sexualitou. A především na tyto aspekty lásky navazuje praktická část této diplomové práce.

Roku 1922 byla většina představitelů obou filozofických směrů (N. A. Berd'ajev, S. Bulgakov, B. Vyšeslavcev, I. Iljin, L. Karsavin a další), z čistě ideologických důvodů, vyhnána z Ruska. „Эти философы были убежденными идеалистами, а в то время предполагалось, что по дороге к всеобщему счастью следует загнать всех людей во всеобщий материализм“ (Бинова, 13, 2011). Tato deportace je známa jako „пароход философов“.

6 Kulturně-historické pozadí vzniku vybraných děl

V této části práce bude stručně nastíněno kulturně-historické pozadí vzniku vybraných literárních děl, konkrétně tedy povídek: *Křesťané* (*Христиане*, 1905) a *Tma* (*Тьма*, 1907) Leonida Andrejeva; dvou povídek Vsevoloda Garšina: *Příhoda* (*Происшествие*, 1878) a *Naděжда Nikolajevna* (*Надежда Николаевна*, 1885), povídky *Záchvat* (*Привалок*, 1888) Antona Pavloviče Čechova a novely *Jáma* (*Яма*, 1915) Alexandra Kuprina. Ačkoliv podle názvu této kapitoly by měla být pozornost věnována nejprve kulturnímu pozadí vzniku děl, smysluplnější bude nastínit zaprvé historické okolnosti a události, které ovlivnily kulturní dění v tehdejším Rusku. A teprve poté bude prezentována stručná analýza děl s ohledem na literární směr a žánr.

6.1 Historické pozadí vzniku vybraných literárních děl

Od poloviny devatenáctého století se v ruské literatuře stále více projevuje vliv západní literatury a ruští autoři začínají tvořit svá díla pod vlivem nového literárního směru – realismu, což souvisí s tematickým posunem od romantického zobrazení individuality člověka k obrácení pozornosti k sociálním otázkám. Vrchol tohoto literárního směru je později označován jako kritický realismus. Autoři, na jejichž srovnávací analýze je založena tato práce, tvořili zejména v období kritického realismu. Některými literárními kritiky je toto období, konec devatenáctého století a přelom do století dvacátého, označováno jako stříbrný věk ruské literatury, plynně navazující na zlaté období, které je spojeno se stoletím devatenáctým, například tedy s tvorbou A. S. Puškina, M. Lermontova, N. V. Gogola, F. M. Dostojevského, i L. N. Tolstého. Nutno podotknout, že literární tvorba posledního ze zmíněných autorů pokračovala i v stříbrném věku.

Literatura let sedmdesátých a zejména pak osmdesátých, k níž se z námi vybraných autorů váže tvorba Antona Pavloviče Čechova a Vsevoloda Garšina, je spojena s obecnou nespokojeností, která byla cítit v celé společnosti. Jak píše Josef

Jirásek ve svých *Přehledných dějinách ruské literatury* (43–46, 1945), od výstřelu Karakozova na cara (1866) se poměry v Rusku mění. Nastává reakce, jež se projevuje i na poli kulturním. Byla pozastavena činnost několika časopisů, školy poskytovaly co nejméně příležitostí k vlastnímu myšlení, studenti jsou vylučováni a odcházejí na západní univerzity. Vláda následně zakazuje mládeži studovat v cizině a povolává ji zpět domů. Když byl roku 1881 proveden již šestý atentát na cara Alexandra II., na jehož následky car zemřel, nastoupil na trůn jeho syn, Alexandr III. To teprve byla doba teroru, jako pomsta za otcovu smrt. Nejhuře byly postiženy univerzity, byla jim odebrána autonomie, rektori i děkani museli být nejprve jmenováni vládou, filozofické přednášky začaly být zakazovány, řada profesorů byla propuštěna. Studium na gymnáziích bylo značně omezeno, přístup synům dělníků byl znemožněn, školné bylo zvýšeno. A tak se lidé v těchto letech, stísnění carským nemilosrdným režimem, začali ještě více zahlubávat do svého vnitřního já. Následkem toho se někteří autoři obrací k otázce hledání Boha, jiní optimisticky hledí na mužika a obščinu, začínají se objevovat autoři kritičtí. A právě do tohoto světa vstupují se svými díly Anton Pavlovič Čechov a Vsevolod Garšin.

Literatura let devadesátých a přelomu století je spojena s mocnými projevy dlouho potlačovaného nepokoje. Počet atentátů na přední představitele vlády cara Mikuláše II., který na trůn nastoupil po smrti svého otce Alexandra III., se zvyšuje, roste počet dělnických stávek, začínají vznikat první dělnické organizace. Ruská inteligence se rozpadá na dva antagonistické tábory: národníky a marxisty, mezi nimiž propukají boje ideové. Tyto spory se vedly ústně, žurnalisticky, vědecky. V tomto období vypukla rusko-japonská válka, nutno dodat, že Rusko Japonsko těžce podcenilo. Právě válka vyvolala i mezi prostým lidem velkou vlnu nespokojenosti. Ta nakonec vyústila v událost, která je do dnešních dnů známa jako Krvavá neděle. To vše způsobilo ránu ruskému absolutismu. Situace byla neudržitelná. Nehledě na to dále probíhaly popravy, polní soudy, zatýkání, deportace a vyhnanství. Zhruba takové byly poměry v Rusku před první světovou válkou a to vše se nutně muselo odrazit i v kultuře.

6.2 Kulturní pozadí vzniku jednotlivých literárních děl

V literatuře tohoto období se projevuje zejména kritický realismus s prvky naturalismu, které zobrazují zoufalou situaci tehdejšího Ruska. Avšak podíváme-li se blíže na vývoj literární tvorby jednotlivých spisovatelů, pak můžeme konstatovat, že například Čechovova literární kariéra nebyla zpočátku kriticky realistická. Styl, kterým byla napsána Čechovova díla, v podstatě postupoval od zábavného, humorného až k zobrazování otřesného. Tak tomu bylo i v tvorbě Alexandra Ivanoviče Kuprina, který během svého tvůrčího období přešel od povídek se sentimentální náplní až k děsivému zobrazení života lidí na okraji společnosti. O podobném vývoji nelze tak lehce hovořit v případě ostatních dvou autorů, Leonida Andrejeva a Vsevoloda Garšina, kteří byli kritičtí a pesimističtí již na začátku své literární tvorby.

Stříbrný věk ruské literatury je spojen s epochou, ve které se objevilo během krátké doby velké množství uměleckých směrů. Ačkoliv je toto období obecně známo jako stříbrný věk, nejedná se o celé století, ba právě naopak, nazýváme tak dvě nebo tři desetiletí. Třebaže se jedná o relativně krátkou dobu, vznikla zde díla takového významu, že po analogii se zlatým věkem získalo toto období přívlastek: stříbrný věk. Zatímco století devatenácté je ovlivněno především romantismem a později realismem, na přelomu devatenáctého a dvacátého století se objevuje hned několik, vzájemně si odporujících, směrů. Jedná se především o kritický realismus, neoromantismus, symbolismus, dekadenci, akmeismus a futurismus. Ruští symbolisté zpočátku napodobovali západní symbolisty, ale potom dali ruskému symbolismu jak vlastní náplň filozofickou tak i čistě ruskou. Se symbolisty bývají často současně uváděni dekadenti. V literatuře je jejich charakteristickou známkou nietzschovské opěvování já, pohrdání ženou, opěvování smyslných rozkoší. Z toho důvodu se také v této době objevilo mnoho literatury pornografické. Akmeisté ve své tvorbě reagují na složitost symbolistní poezie a hlásají nutnost očistit poezii od symbolů a neprůhledných metafor. Ještě dále, než symbolisté, zacházejí futuristé, kteří vytvářejí svůj osobitý jakový projev, tzv. „заумный язык“ (за умом). Neoromantikovové se navracejí k ideálům romantismu a sentimentalismu. Reagují tím zejména na kritický realismus a prvky naturalismu. Je třeba poznamenat, že

naturalismus se v Rusku jako samostatný směr nikdy nezformuloval, jeho vliv je ale možno pozorovat na některých literárních dílech tehdejších autorů.

Na následujících stránkách bude na vybraná díla detailněji nahlíženo z pohledu uměleckého směru a žánru.

7.2.1 *Křesťané a Tma* Leonida Andrejeva

Těžko bychom v ruské literatuře našli druhého takového spisovatele, který by během své tvůrčí kariéry stihl ve své tvorbě obsáhnout tolik uměleckých směrů. Literární pozice Leonida Andrejeva je spojena nejen s vrcholem kritického realismu, ale i s mysticismem, s počátky expresionismu, s dekadencí, někteří literární kritici část jeho tvorby řadí dokonce k symbolismu. Sám Andrejev se necítil být vyhraněným stoupencem ani jednoho z výše zmíněných literárních směrů. Tuto domněnku dokazuje i dochovaný dopis, který napsal Andrejev Maximu Gorkému – v něm stojí: „Кто я? Для благороднорожденных декадентов – презренный реалист; для наследственных реалистов – подозрительный символист“ (Короленко, online).

Na samém počátku tvorby bychom mohli Andrejeva bez větších diskuzí zařadit mezi pokračovatele literární tradice ruského realismu. S postupem času však začal tíhnout k novým, právě se formujícím, tendencím: neorealismu, dekadenci, symbolismu. „А. Луначарский уже в 1903 году определенно включил Андреева в один ряд с французскими декадентами (...) Критик Треплев определил творческий метод Андреева как «художественный символизм». (...) Н. Ашешов подчеркивал, что Андрееву чужды модернизм и декаденство. Но в то же время он считал, что Андреев пошел своим и притом новым путем – это путь синтетический. И поэтому Андреева не могут принять ни реалисты, ни модернисты. (...) В тридцатые годы Б. В. Михайловский утверждал, что Андреев был первым в русской литературе и, может быть, наиболее значительным в мировой литературе представителем экспрессионизма“ (Беззубов, 6–10, 1984).

Nicméně v Andrejevových dílech lze snadno rozpoznat, kteří ze spisovatelů ruského realismu měli na Andrejeva vliv: jedná se především o tvorbu Lva Nikolajeviče Tolstého, Fjodora Michajloviče Dostojevského, Vsevoloda Garšina a v neposlední řadě i o díla Antona Pavloviče Čechova. Sám Andrejev přitom popíral výrazný vliv Dostojevského. „Когда его спрашивали о том, кто из художников более других влиял на него, он ответил: Как на художника оказали и оказывают влияние: Библия, Гаршин, Чехов, Толстой, Э. Поэ и очень мало Достоевский“ (Львов-Рогачевский, 51–52, 1923). Na tato Andrejeva slova zareagoval literární kritik I. Annenský působící v té době, když napsal: „Но Леонид Андреев и не может и не хочет быть вторым Достоевским“ (Беззубов, 107, 1984).

Pro tuto práci jsou zásadní zejména dvě povídky Leonida Andrejeva: *Křesťané* (*Христиане*, 1905) a *Tma* (*Тьма*, 1907). Co se týče žánru, zajímavá je zejména povídka *Křesťané*, která je napsána ve formě reportáže ze soudního jednání. Andrejev v tomto krátkém díle čerpal z vlastních zkušeností absolventa právnické fakulty, které nasbíral v mládí, když chvíli pracoval jako pomocník soudního zapisovatele. Přivydělával si psaním referátů ze soudní síně a fejetonů do časopisu *Kurýr* (tzv. soudničky).

7.2.2 Příhoda a Naděžda Nikolajevna Vsevoloda Garšina

Od samého začátku do konce své tvorby patřil Vsevolod Michajlovič Garšin mezi představitele ruského realismu. V jeho tvorbě však nalezneme i mnohá díla, napsaná pod vlivem naturalismu či kritického realismu. Grigorij Bjalyj (119, 1969) ve své knize, věnované životu a dílu Vsevoloda Garšina, píše: „Гаршин говорит о своем стремлении к художественной объективности, к изображению «большого внешнего мира», к преодолению фрагментарности собственного творчества, к разработке большой повествовательной формы с развернутой фабулой и разнообразием персонажей (...) проявляется в стремлении укрепить реализм и обновить его“.

Garšin, podobně jako Anton Pavlovič Čechov, byl svými současníky vysoce ceněn za to, že dokázal v krátké povídce shrnout to, na co by jiným byl román krátký. Pro příklad můžeme zmínit jeho válečné povídky, které nejsou nijak dlouhé a deskriptivní a přece v nich Garšinovi neunikl jediný, sebemenší detail. Tyto postřehy, které někdy až naturalisticky dokázal přenést na papír, dělají jeho tvorbu neopakovatelnou, věrohodnou a čtivou. Pro čtenáře je velmi snadné přenést se do děje, cítit popsané vůně, slyšet hluk, celkově se vcítit do popisované situace.

Celá tvorba Garšina může být vnímána jako silný protest proti násilí, nespravedlnosti. Jako kladný cit vystupuje v jeho povídkách láska k lidem, především k těm, kteří stojí na okraji společnosti – lidé ponížení, trpící, hledající východisko ze své těžké situace. Ve všech Garšinových povídkách je cítit víra v právo člověka na štěstí. Ačkoliv Garšin neposkytuje odpovědi na palčivé otázky, které předkládá čtenáři ve svých dílech, zastával názor, že právě proto se jimi lidé musí neustále zabývat a snažit se tyto odpovědi najít. Porudominskij (5, 1962) zmiňuje úryvek z Garšinovy povídky *Umělci* (*Художники*, 1879), který se vztahuje k tomuto tématu: „...вопросы эти надо задавать каждый день, каждый час, каждое мгновение, чтобы они не давали людям покоя, чтобы они ударяли в сердце, лишали сна, убивали спокойствие...“. Literární kritička E. Koltonovská ve výboru díla Vsevoloda Garšina zmiňuje podobnou úvahu (Гаршин, 8–9, 2007): „Гаршин не мог уйти от жгучих проблем современной действительности, его волнуют и мучают проклятые вопросы времени, мучают его своей трагической неразрешимостью“.

7.2.3 *Jáma* Alexandra Kuprina

Ačkoliv Alexandr Kuprin zemřel až krátce před druhou světovou válkou, všechna svá nejvýznamnější díla, mezi která patří pro tuto práci důležitá novela *Jáma* (*Яма*, 1915), vytvořil ještě před revolučním rokem 1917 pod vlivem kritického realismu.

Mluvíme-li o *Jámě*, nelze se nezmínit o původu názvu této novely. Název díla *Jáma* je vysoce symbolický a podle Natálie Michajlovny Lauri (2013, online) jej lze

vysvětlit hned čtyřmi způsoby. Tím prvním je název místa, kde se celý děj odehrává. Autor místo nijak dále nespecifikuje, jediné co víme je, že Jáma je jižní část čtenáři neznámého města. Kuprin tím chtěl poukázat na to, že problém prostituce není záležitostí jednoho města, nýbrž všech větších měst. Ihned na první stránce novely se dočteme: „Ямская слобода, или просто Ямская, Ямки, или, ещё короче, Яма“ (Куприн, online). Sám Kuprin to okomentoval slovy: „Яма – это и Одесса и Петербург, и Киев“ (Лаури, online).

Druhý význam názvu díla je už přenesený. Rozhněvaná Žeňka v rozhovoru s Platonovem vykřikne: „Неужели нет справедливости на свете? Неужели я не могу наслаждаться хоть мстью? – за то, что я никогда не знала любви, о семье знаю только понаслышке, что меня, как паскудную собачонку, подзовут, погладят и потом сапогом по голове – пошла прочь! – что меня сделали из человека, равного всем им, не глупее всех, кого я встречала, сделали половую тряпку, какую-то сточную трубу для их пакостных удовольствий? Тьфу! (...)“ (Куприн, online). Možná že právě v těchto slovech je hlavní smysl názvu díla.

Třetího možného významu si můžeme povšimnout krátce po pohřbu Žeňky, kdy Tamara mluví k ostatním dívkám: „Вот и конец! – сказала Тамара подругам, когда они остались одни. – Что ж, девушки – часом позже, часом раньше! (...) Жаль мне Женьки!.. Страх как жаль!.. Другой такой мы уже не найдем. А все-таки, дети мои, ей в ее яме гораздо лучше, чем нам в нашей...“ (Куприн, online). Tak strašně zní tato Tamařina slova, když si uvědomíme, že smrt je pro ně lepší volbou a vlastně i vysvobozením.

Čtvrté možné vysvětlení by mohlo být popisem tohoto bezcitného světa: „Яма, на дно которой женщины пали по разным причинам“ (Лаури, online).

7.2.4 Záchvat Antona Čechova

Anton Pavlovič Čechov, mistr krátké prózy a jeden z hlavních představitelů vrcholu ruského realismu, věnoval svou pozornost problematice prodejné lásky v jedné ze svých mnohačetných povídek, kterou pojmenoval *Záchvat* (*Пренадок*,

1888). K napsání této povídky ho vedla smrt Vsevoloda Garšina. Tento mladý spisovatel Antona Čechova uznával a velmi se mu obdivoval, několikrát se s ním pokoušel setkat, zašel za ním do Čechovova domu, nikdy ale neměl štěstí, aby zde Antona Čechova zastal.

V dopise pro Alexeje Suvorina, který se zachoval do dnešní doby, reaguje Čechov na Suvorinovu kritiku Čechovovy tvorby, jež, podle slov Suvorina, postrádá vyšší princip. Čechov ve svém dopise naráží na problematiku deziluze, která přivedla Vsevoloda Garšina k myšlence sebevraždy. „Вспомните, что писатели, которых мы называем вечными или даже просто хорошими и которые пьянят нас, имеют один общий и весьма важный признак: они куда-то идут и вас зовут туда же, и вы чувствуете... что у них есть цель. У одних, смотря по калибру, цели ближайшие – крепостное право, освобождение родины, политика, красота (...); у других – цели отдаленные – Бог, загробная жизнь, счастье человечества и т. п. ...вы, кроме жизни, какая есть, чувствуете еще ту жизнь, какая должна быть, и это пленяет вас. А мы? Мы! Мы пишем жизнь такую, как она есть, а дальше ни тпру, ни ну... У нас нет ни ближайших, ни отдаленных целей, и в нашей душе хоть шаром покати. Политики у нас нет, в революцию мы не верим, Бога нет... Я не брошусь, как Гаршин, в пролет лестницы, но и не стану обольщать себя надеждами на лучшее будущее“ (Чехов, online).

Hlavní hrdina v Čechovově povídce prožívá podobná niterní muka jako samotný Garšin poté, co se svými přáteli během jednoho večera navštíví několik nevěstinců. Příčiny záchvatu nejsou tedy identické, nicméně vlastní průběh vnitřního souboje mezi hodnotami, ideály svého „já“ a realitou je s největší pravděpodobností velmi autentický. Zatímco Garšin následkem svého záchvatu zemřel, hlavní hrdina povídky *Záchvat* díky pomoci svých přátel přežije. Čechov tak chtěl možná poukázat na skutečnost, že kdyby v osudných chvílích Garšinovy deprese s ním byl byt' jediný člověk, přítel, mohly se události vyvinout úplně jinak. Porudominskij (297, 1962) ve své knize věnované Garšinovi zachytil slova, která po smrti Garšina pronesl Kravčinskij: „Он был убит не грубой силой русского деспотизма, а теми моральными страданиями, которые причиняют условия жизни, созданные этим деспотизмом“.

7 Téma lásky v tvorbě jednotlivých autorů

Láska je jedno z nejčastěji zobrazovaných literárních témat. Jedná se o zajímavý podnět, neboť na rozdíl od jiných témat, nabízí autorovi řadu nejrůznějších zvrátů, kolizí i šťastných konců. Téma lásky provází literaturu od samého počátku. Pro příklad uveďme tvorbu řecké básnířky Saphó nebo římského básníka Ovidia. Toto téma je unikátní v tom směru, že ačkoliv se mu věnují autoři téměř všech dob, každá epocha jej vnímá a zobrazuje jiným způsobem, neboť k němu přistupuje s jinými zkušenostmi, jinými hodnotami a idejemi. Takže zatímco například středověcí trubadúři opěvovali krásu a cudnost vznešené dámy a hodlali za její lásku položit život, romantičtí autoři se o několik staletí později zabývali spíše hledáním absolutních hodnot – tudíž i absolutní lásky. Tu ovšem nenalezali. Z čehož pramenila jejich nespokojenost a rozervanost. Realisté se na toto téma dívali opět jiným pohledem. Úkolem, který si předsevzali, bylo zobrazit svět takový, jaký je a ne takový, jaký by měl být. Nicméně ani tak nelze říci, že zobrazení světa v realistickém díle je zcela pravdivé. Vhodnějším slovem, které by mělo být používáno, je přídavné jméno „pravděpodobné“. Proto se jejich zobrazení lásky točí zejména okolo lásky prodejně, nešťastných manželství, rozpadajících se rodin atd.

7.1 Téma lásky v tvorbě Leonida Andrejeva

Josef Dohnal ve své knize *Povídková tvorba Leonida Nikolajeviče Andrejeva* (41, 1997) zmiňuje zajímavou skutečnost a to tu, že v naprosté většině Andrejevových povídek jsou hlavními postavami muži. Ženy jsou podle jeho názoru jen málokdy zachyceny jinak než jako určitý katalyzátor děje, kdy se právě jejich prostřednictvím vytváří situace zlomu. Bez jejich přítomnosti by v podobných dílech vznik této situace nebyl možný. Jako příklad můžeme uvést povídky: *Tma* (Тьма, 1907), *Smích* (Смех, 1901), *Lež* (Ложь, 1901), *Petka na dače* (Петька на даче, 1899), *Mysl* (Мысль, 1902), *Propast* (Бездна, 1902), *Ve sklepě* (В подвале, 1901). Potvrzením předchozí domněnky může být skutečnost, že právě v přítomnosti

prostitutky Ljuby nastane v životě mladého teroristy Alexeje v povídce *Тма* (Тьма, 1907) okamžik, tzv. bod zlomu, kdy si náhle uvědomí, že ideály, pro které by byl ochotný položit život, za to ve skutečnosti nestojí, neboť jsou falešné. Dohnal (42, 1997) dále uvádí, že psychika ženy byla pro Andrejeva daleko méně spojena s racionální logickou stránkou a daleko více s emocemi a iracionálním, a proto pro něho byla méně pochopitelná.

Spíše než projevy lásky se Andrejev ve své povídkové tvorbě zabýval zobrazením vnitřního světa svých hrdinů. Jedním z častých motivů, který se blíže dotýká fenoménu lásky a kterým se Andrejev často zabýval, byl motiv rozpadu rodiny, jakožto nejužšího okruhu lidí, mezi něž by bylo možné hlavního hrdinu zařadit. „Příčinu rozpadu rodinných vztahů lze nalézt ve ztrátě duchovního kontaktu, ve zformalizování rodinného života... Ztráta schopnosti hlubšího citového vztahu k druhému člověku často u Andrejeva ústí v neschopnosti společné komunikace. Nemožnost sdělování pocitů následně ovlivňuje vývoj konfliktu“ (Dohnal, 56–57, 1997). Ztráta kontaktu mezi mužem a ženou, následné uzavírání se do sebe je pro Andrejeva určitým výrazem neslučitelnosti dvou individuí: racionálního a iracionálního. Za zmínku s ohledem na tuto tematiku stojí jeho povídka *Млčení* (Молчание, 1900), ve které manželé postupně ztrácí kontakt nejen mezi sebou, ale i se svou dcerou, Věrou. Její sebevražda tuto komunikační propast jen prohloubí.

7.2 Téma lásky v tvorbě Vsevoloda Garšina

V. A. Starikova, která se podílela na přípravě a sestavení Garšinových textů v knize *Сочинения и избранные письма Всеволода Михайловича Гаршина* (4, 2007) píše: „Творчество В. М. Гаршина насыщено безграничной любовью к людям, бесконечным состраданием к чужому горю, исполненное великой человеческой доброты, (...) страстной убежденностью в том, что зло не может быть нормой жизни...“. Zejména lásky a žalu si cenil Garšin z lidských citů nejvíce, neboť v nich spatřoval projevy pravdivých vztahů mezi lidmi. Podle Garšina tyto dva city měly moc člověka od základu změnit. Toto tvrzení si můžeme snadno ukázat na povídce *Надежда Николаевна* (Надежда Николаевна, 1885), ve které padlá žena,

prostitutka Naděžda Nikolajevna, stojí modelem mladému malíři Lopatinovi. Ten se k ní chová s úctou, opěvuje její krásu, Naděždě se dostává uznání a pozornosti, malíř s ní jedná jako s člověkem sobě rovným, na což není z nevěstince zvyklá. Postupem času dochází u Naděždy k velkému zlomu v jejím vnímání světa. Žena, která je nucena prodávat své tělo a dávno se již smířila s tím, že láska je cit, který nikdy nepozná, si začíná uvědomovat náklonnost Lopatina a s překvapením zjišťuje, že jí to není nepříjemné, ba právě naopak. Nejenže zde Garšin ukázal, že i padlá žena je hodna lásky a zaslouží si, aby ji někdo miloval, ba co víc, že ona sama, ač uvržena na okraj společnosti, je schopna milovat. Neboť láska, kterou do té doby poznala, byla pouhým předmětem prodeje.

Musíme však zmínit, že Garšin nepatřil mezi autory, kteří by chtěli prostřednictvím své tvorby kázat. Svou úlohu spisovatele spatřoval spíše v předkládání věčných a bolestivých otázek svým čtenářům, otázek, na které lidstvo nenašlo odpovědi za celou dobu své existence.

7.3 Téma lásky v tvorbě Alexandra Ivanoviče Kuprina

Za hlavní témata v tvorbě Alexandra Ivanoviče Kuprina bychom mohli považovat: život, smrt a lásku. Ludmila Jezuitova (470–471, 2010) ve svých statích o spisovatelích stříbrného věku píše: „Куприн – истинный поэт любви. Она для него – величайшая ценность жизни, род верования или особое мироощущение – мировосприятие – мироотношение. В ее основе лежит чувство прекрасного, означающее для «я» любящего обретение самого себя, мира, воли к жизни через слияние с «другим» – любимым. Любовь – это острое, счастливое, потенциально гармоническое, а в реальной жизни – часто трагическое чувство; оно открывает вечно прекрасное и вечно недостижимое совершенство в природе, в искусстве, в творчестве, в человеке“. V povídkách a novelách Alexandra Kuprina se čtenář snadno přesvědčí o tom, jak je toto téma různorodé.

Láska, jako hlavní téma povídkové tvorby, se u Kuprina objevuje již v jeho prvních dílech, ve kterých jsou patrné prvky romantismu, zmíníme například

povídky: *Olesja* (Олеся, 1898), *Sulamit* (Суламифь, 1907), *Žaneta* (Жанета, 1934), *Světлана* (Светлана, 1934), *Inna* (Инна, 1928), *Lenočka* (Леночка, 1910). Vrcholem Kuprinovy tvorby na téma lásky je bezpochyby novela *Jáma* (Яма, 1915), které bude v této práci věnována detailnější pozornost. V tomto díle Kuprin dokázal, že se ve své tvorbě posunul od romantismu, přes realismus až ke kritickému realismu, pod jehož vlivem vzniklo jedno z nejotřesnějších děl, zabývajících se prodejnou láskou. Zobrazení nevěstince nalezneme i v povídce *Štábní kapitán Rybnikov* (Штабс-капитан Рыбников, 1906), která se odehrává na začátku dvacátého století za rusko-japonské války.

Dílem *Jáma* se Alexandr Kuprin pokusil upoutat pozornost ke stovkám, možná tisícům takových prostitutek, ukázat jejich nelidský a krutý životní osud. Epigraf, který Kuprin nechal otisknout na začátku svého díla, jen dokazuje jeho snahu zaujmout a obrátit se k co největší části společnosti: „Знаю, что многие найдут эту повесть безнравственной и неприличной, тем не менее от всего сердца посвящаю ее матерям и юношеству“ (Куприн, online).

7.4 Téma lásky v tvorbě Antona Pavloviče Čechova

Anton Pavlovič Čechov, mistr drobné povídky, se ve svých prvních počinech představil čtenářům jako autor krátkých, humorných próz. V dalších dílech se vedle veselého vyprávění objevují i takové povídky, které nutily vnímavější čtenáře k zamyšlení. Právě zde se Čechov začíná projevovat jako nepřítel měšťácké společnosti, v zobrazení tragických postaviček úředníků, bez jakékoliv lidské důstojnosti.

Čechov ve svých dílech měšťáctví nejenom kritizoval, ale snažil se svou tvorbou a kritikou bojovat proti společenským konvencím, jakými byly například život v manželství bez vzájemné lásky, či podřadná role žen. V této kapitole je pro nás stěžejní zejména zobrazení lásky v jeho tvorbě. Názorná ukázka měšťáckého manželství hodného ostré kritiky je vylíčena v povídce *Pečeněg* (Печенег, 1897). V ní despotický manžel tyranizuje svou manželku a snižuje ji až na úroveň zvířete. V povídce *Záchvat* (Привалок, 1888) ukazuje jedno ze zel měšťácké společnosti –

prostituci. V polovině devadesátých let dochází v tvorbě Čechova k určitému zlomu a v jeho dílech se začíná prohlubovat lyrický princip. V této době vznikly například povídky *Rybí láska* (*Рыбья любовь*, 1892), *Věruška* (*Верочка*, 1887), *O lásce* (*О любви*, 1898), *Dáma s psičkem* (*Дама с собачкой*, 1899). Nešťastná láska hraje roli i v povídce *Ariadna* (*Ариадна*, 1895), dále bychom mohli zmínit novelu *Můj život* (*Моя жизнь*, 1896), povídku *Manželka* (*Сынрыга*, 1895), *Anna na krku* (*Анна на шее*, 1895) zobrazující manželský život bez lásky či *Svátek* (*Именины*, 1888), která líčí pohled na manželství založené na přetvářce. Lze konstatovat, že Čechovova tvorba svým způsobem nezná šťastnou lásku. Ačkoliv vztah muže a ženy jako jeden z nejzákladnějších vztahů v celé lidské společnosti patřil pochopitelně k hlavním námětům jeho tvorby. Možná právě doba konce devatenáctého století a rozkládající se společnost pozdního carského Ruska způsobila, že Čechov vnímal a zobrazoval lásku zejména v její zmarněné a nenaplněné podobě. Neboť všechna výše zmíněná díla jsou buďto dramaty o lásce nebo tragikomediami na téma soužití dvou lidí bez lásky ve svazku manželském. Nemožnost osobního štěstí je tak hlavní náplní velkého počtu jeho povídek.

Georgij Berdnikov ve svém díle věnovaném Čechovovi zmiňuje poznámku, kterou si Čechov udělal do svého deníku: „То, что мы испытываем, когда бываем влюблены, быть может, есть нормальное состояние. Влюбленность указывает человеку, каким он должен быть“ (Бердников, 344, 1978). A právě v tomto spatřoval Čechov samotnou tragédii lásky – láska potlačovaná, neopětovaná nebo ponížená. Jak již bylo zmíněno výše, Čechov zobrazuje různé extrémy spojené s fenoménem lásky a za každou touto povídkou je schován spisovatelův záměr vystihnout lidský charakter, sociální skutečnost své doby.

8 Zobrazení prodejně lásky ve vybraných dílech

V této části práce bude následovat samotné zobrazení tematiky prodejně lásky jako jednoho z palčivých problémů jak tehdejšího, tak i současného světa, a to na základě pěti opěrných bodů: pád na dno společnosti, motiv procitnutí a uvědomění si hrůz povolání prostitutky, problematika venerických chorob, zobrazení pokusů o spasení padlé ženy a motiv sebevraždy jako jediného východiska. Na základě těchto vymezených podtémat by mělo být snazší určit, který z analyzovaných autorů připisoval vinu za existenci prostituce ženám a který naopak mužům.

Začít bychom mohli symbolicky úryvkem z Kuprinovy novely *Jáma* (*Яма*, 1915), ve kterém Platonov, jeden z hlavních hrdinů, definuje osud ruské prostitutky: „Судьба русской проститутки – о, какой это трагический, жалкий, кровавый, смешной и глупый путь! Здесь все совместилось: русский бог, русская широта и беспечность, русское отчаяние в падении, русская некультурность, русская наивность, русское терпение, русское бесстыдство“ (Куприн, online).

8.1 Pád na dno společnosti

(*Křesťané, Záchvat, Jáma, Naděжда Nikolajevna*)

Příčin pádu na dno společnosti se více či méně dotkl každý z vybraných autorů. Anton Pavlovič Čechov například pracoval s všeobecně sdíleným názorem, že tímto řemeslem se zabývaly zejména ženy z nižších sociálních vrstev a nedostatečného vzdělání. Hlavní hrdina povídky *Záchvat* (*Пренадок*, 1888) Vasilev, jehož psychický stav měl připomínat ten, který nakonec stál život mladého Garšina, se ihned na začátku povídky zamýšlí nad sociálním postavením prostitutek a příčinami jejich pádu: „Он знал, что есть такие безнравственные женщины, которые под давлением роковых обстоятельств – среды, дурного воспитания, нужды и т. п. вынуждены бывают продавать за деньги свою честь. Они не знают чистой любви, не имеют детей, не правоспособны; наука третирует их,

как зло, мужчины говорят им ты“ (Чехов, online). Zmínka o tykání jen zdůrazňuje fakt, že padlé ženy stály na samém okraji společnosti, neboť nikdo necítil potřebu ba ani nutnost se k nim chovat uctivě natož jim vykat. Na druhou stranu musíme zmínit povídku Vsevoloda Garšina *Naděžda Nikolajevna* (*Надежда Николаевна*, 1885), ve které se všichni hlavní mužští aktéři chovají k Naděždě Nikolajevně s úctou a jak sám název povídky vypovídá, oslovují ji uctivě, tzn. jménem a jménem po otci. Naděžda byla ovšem jedna z tisíce, která si u svých obdivovatelů vydobyla podobný post a to hlavně díky svému vzdělání, kráse a šarmu.

Skutečnost, že toto povolání bylo a je i dnes vnímáno jako nečisté, dokládá i vzpomínka Naděždy Nikolajevny, která je zmíněna v povídce Vsevoloda Garšina *Příhoda* (*Проишествие*, 1878). Hlavní hrdinka již nechce žít, není spokojena se životem, který je nucena vést a dojde proto k řece Něvě. Stojí na samém okraji a přemýšlí, jak krásné by bylo skočit do těch studených vod, její tělo by plulo pod zledovatělým povrchem řeky a až by někde vyplavalo ven, na povrch, bylo by už po všem. Byl by konec jejímu trápení, konec tomuto hroznému životu. Jak tam tak stála, všiml si jí nějaký muž, jdoucí okolo: „ – Эй, мадам! Сударыня! Сударыня, пожалуйста на панель! – Кто-то сзади меня начал спускаться по лестнице. Кроме шарканья ног по посыпанным песком ступеням, я слышала еще какой-то тупой стук. Я обернулась: спускался городской, стучала его шашка. Увидев мое лицо, он вдруг изменил чинное выражение своей физиономии на грубое и дерзкое, подошел ко мне и дернул за плечо: – Убирайся вон отсюда, дрянь ты такая. Шляетесь везде! Сунешься сдуру в прорубь, потом отвечай за вас, за шельмов!“ (Гаршин, online).

I v této krátké ukázkce je možné si povšimnout, jak se změnil postoj k mladé dámě potom, co se ukázala její identita – změna od vykání a uctivého přístupu k tykání a nadávkám. Poznat prostitutku od normální počestné ženy bylo snadné, neboť prodejné ženy byly vždy velmi silně nalíčené. Ve své druhé povídce, *Naděžda Nikolajevna* (*Надежда Николаевна*, 1885) se stejně nelichotivě o Naděždě vyjádří i Bessonov, jeden z hlavních aktérů, když praví: „...не важная особа, и действительно не важная. На нижней ступеньке человеческой лестницы. Ниже – пропасть, куда она, скоро и свалится. Пропасть окончательной гибели. Да она и так окончательно погибла...“ (Гаршин, online).

Ačkoliv prostitutku mohl na základě zevnějšku rozeznat od počestné ženy na ulici každý kolemjdoucí, samy nevěstky neviděly mezi svým počínáním a chováním slušných žen velký rozdíl. Tuto myšlenku vyjádřil Kuprin ve slovech rozhněvané Tamary, která se obořila na baronku Rovinskou. Ta se jednoho dne objevila v podniku Anny Markovny v Jamské ulici a jala se zde kázat o dobrých mravech. „Неужели вы и вправду думаете, баронесса, что мы хуже так называемых порядочных женщин? Ко мне приходит человек, платит мне два рубля за визит или пять рублей за ночь, и я этого ничуть не скрываю ни от кого в мире. А скажите, баронесса, неужели вы знаете хоть одну семейную, замужнюю даму, которая не отдавалась бы тайком либо ради страсти – молодому, либо ради денег – старику? Мне прекрасно известно, что пятьдесят процентов из вас состоят на содержании у любовников, а пятьдесят остальных, из тех, которые постарше, содержат молодых мальчишек. Мне известно также, что многие – ах, как многие! – из вас живут со своими отцами, братьями и даже сыновьями, но вы эти секреты прячете в какой-то потайной сундучок. И вот вся разница между нами. Мы – падшие, но мы не лжем и не притворяемся, а вы все падаете и при этом лжете“ (Куприн, online).

Podobné mínění, ale o vysoce postavených mužích, můžeme opět najít v Kuprinovi, tentokrát ve slovech Ženky: „А вот я теперь скажу, что из всех мужчин самый порядочный – это вор или убийца. Он не скрывает того, что любит девчонку, и, если нужно, сделает для нее преступление – воровство или убийство. А эти, остальные! Все вранье, ложь, маленькая хитрость, разврат исподтишка. У мерзавца три семьи, жена и пятеро детей. Гувернантка и два ребенка за границей. Старшая дочь от первого жениного брака, и от нее ребенок. И это все, все в городе знают, кроме его маленьких детей“ (Куприн, online).

Ať již v horní či spodní polovině společenského žebříčku, všechny prostitutky si byly více či méně vědomy toho, že ve společnosti zaujímají určitý postoj, který nebyl zcela nedůležitý. Vždyť vzpomeňme slov Alexandra Nikolajeviče Radiščeva, který pravil, že kdyby nebylo prostitutek, hrozila by lidstvu revoluce, snad dokonce i válka. Stejnou myšlenku sdílel i Vsevolod Garšin. Ta se následně promítla ústy Naděždy Nikolajevny do povídky *Пříhoda* (*Происшествие*, 1878): „За что вся эта публика так презрительно смотрит на меня? Пусть я исполняю грязное,

отвратительное дело, занимаю самую презренную должность; но ведь это – должность! Этот судья тоже занимает должность. И я думаю, что мы оба...” (Гаршин, online).

Anton Pavlovič Čechov zmiňuje ústy medika, jednoho z hlavních hrdinů povídky, další možný a velmi častý důvod pádu mladé ženy. Tím bylo zneužití důvěry mladé dívky. „Речь шла об ее первом романе. Он, герой – какой-то бухгалтер в Смоленске, имеющий жену и пятерых ребят. Ей было 17 лет и жила у папаши и мамы, торгующих мылом и свечами. – Чем же он победил ее сердце? – спросил Васильев. – Тем что купил ей белья на пятьдесят рублей. Черт знает что!” (Чехов, online). Zneužití důvěry a následné svedení dívky z vesnice, která odešla do města za lepší práci, popisuje v povídce *Křesťané* (Христиане, 1905) i Leonid Andrejev. Následující citace obsahuje rozhovor mezi přísedícím členem soudu a prostitutky Karaulové: „Караулова, вы давно занимаетесь блудом? – Восемь лет. – А до того чем занимались? – В горничных служила. – А кто оболстил? Сынок или хозяин? – Хозяин. – А много дал? – Деньгами десять рублей, да серебряную брошку, да отрез кашемиру на платье. (...) Дети были? – Один был. – Куда девала? – В воспитательном помер” (Андреев, online).

Ve výše citovaném rozhovoru je patrné, že se nejednalo o nic neobvyklého. Dokonce i dívky, které do měst přicházely z okolních vsí, nespatořovaly v občasném vztahu se svým pánem či synem svého zaměstnavatele nic špatného. Neboť na vsi se odehrávalo to samé a co hůř, jestliže se dívka dostala do maléru, byla jednoduše ze statku, kde sloužila, vyhnána na ulici, ve městě dostala od pána alespoň zapláceno, aby porodila někde jinde a dále nešířila o rodině klepy. Zneužití dívky nezbylo mnoho možností, kam se uchýlit. Narozené děti skončily většinou v sirotčincích, nebylo možné, aby žena žila sama s nemanželským dítětem. Dívky se domů vrátit nemohly, hanba by padla na celou rodinu a jejich sourozenci by stěží našli vhodné partnery. Status rodiny by klesl společně s padlou dívkou. Nezbylo jim tedy nic jiného, než se uchýlit k prostituci a vydělávat si touto cestou na živobytí. Rodina se jich zřekla. A jak zmiňuje hlavní hrdina Vasilev z povídky *Záchvat*: (*Пренадок*, 1888) „...матери и сестры оплакивают их, как мертвых” (Чехов, online).

Jakmile jednou dívka do podobného podniku vešla, bylo nanejvýš jasné, že živá z něj již nevyjde. Život prostitutek zde nebyl nijak dlouhý. Na to naráží i hlavní hrdina novely *Zápisky z podzemí* (*Записки из подполья*, 1864) Fjodora Michajloviče Dostojevského: „Ты вот теперь молода, хороша, свежа – тебя во столько и ценят. А через год этой жизни ты не то уж будешь, увянешь. – Через год? Во всяком случае, через год тебе будет меньше цена, продолжал я с злорадством. Ты и перейдешь отсюда куда-нибудь ниже, в другой дом. Еще через год – в третий дом, все ниже и ниже, а лет через семь и дойдешь на Сенной до подвала“ (Достоевский, online). Smířena s tímto osudem se jeví i hrdinka povídky *Příhoda* (*Происшествие*, 1878) Vsevoloda Garšina: „Еще два три года, если вынесу такую жизнь, а потом в Екатериновку. На это меня хватит, не испугаюсь“ (Гаршин, online).

Vrátíme-li se k původní myšlence, že většina dívek byla zneužita, když byly dětmi, tak i dívky, které byly obyvatelkami domu Anny Markovny a jejichž osudy vyličil v novele *Jáma* (*Яма*, 1915) Alexandr Ivanovič Kuprin, měly tu smůlu, že je někdo zneužil jako hodně mladé, takže se nemohly dobře vdát, rodina o ně nestála, a tak šly z nevěstince do nevěstince, až skončily v podniku v Jamské ulici. „Ну, а теперь подумайте: ведь над каждой из нас так надругались, когда мы были детьми! Детьми! – страстно простонала Женька и закрыла на мгновение глаза ладонью. Об этом ведь, помнится. (...) Да, детьми, глупыми, доверчивыми, слепыми, жадными, пустыми“ (Куприн, online).

Vsevolod Garšin ve svých dvou povídkách poukázal na fakt, že osud prostitutky nemusel potkat pouze nevzdělané dívky. Naděžda Nikolajevna, jejíž postava propojuje povídky *Příhoda* (*Происшествие*, 1878) a *Naděžda Nikolajevna* (*Надежда Николаевна*, 1885), byla dívkou z vyšší sociální vrstvy, a tudíž velmi dobře vzdělanou, což dokládá v povídce *Příhoda*: „Слава богу, ведь и я могу блеснуть где нибудь на Невском французским или немецким языком! И рисовать цветы, я думаю, еще не забыла и *Calipso ne pouvait se consoler du depart d'Ulysse* (pozn. aut.: *Калипсо не могла утешиться после отъезда Улисса*) помню. И Пушкина помню, и Лермонтова, и все, все...“ (Гаршин, online). Podobná zmínka stojí i v povídce *Naděžda Nikolajevna*, když se malíř Lopatin ptá Naděždy, zda jí něco říká jméno Charlotta Corde: „Вы знаете историю Шарлотты Корде? – спросил я. Она взглянула на меня с странным выражением удивления,

смешанного с каким-то горьким чувством. – Почему же мне не знать? – спросила она. – Я кое-чему училась. Я забыла теперь многое, ведя эту жизнь, и все-таки кое-что помню. А таких вещей забыть нельзя... – Где вы учились, Надежда Николаевна? – Зачем вам знать это?“ (Гаршин, online).

8.2 Motiv procitnutí a zoufalství

(Jáma, Naděžda Nikolajevna, Příhoda, Záchvat, Tma)

Ačkoliv název této kapitoly možná jakýmsi způsobem naznačuje, že se bude jednat o moment náhlého uvědomění si hrůz povolání samotnými prostitutkami, neomezíme se pouze na jejich pohled, ale i na pohled těch, kteří nebyli se stavem věcí spokojeni. Například Platonov, jedna z hlavních postav Kuprinovy *Jámy* (*Яма*, 1915) zmíní v první části novely zajímavý poznatek a to ten, že lidé hledají hrůzu předně ve slovech, výkřicích, gestech. Již před sto lety mohli lidé číst v novinách popisy nějakého pogromu, nebo týrání vězňů, krvavého potlačení vzpoury, zneužívání dětí. Tohle všechno je zajisté, jak Platonov i následně přiznal, bolestné, rozčilující a nechutné, ale působí to jaksí jen na rozum, ne na srdce. Nicméně jednotlivé osudy žen, kterým nezbylo nic jiného, než začít žít se prodáváním svého těla, nikoho nezajímají. On sám je jiný. Bydlí s těmito ženami ve vykřičeném domě, chce poznat jejich denní rituály, porozumět jejich myšlenkám a psychickým stavům, vstává a chodí spát ve stejný čas, obědvá stejné jídlo. Když se Platonova následně Lichonin ptá, proč to všechno dělá, když je mu na nevěstincích od samého základu všechno nepříjemné a se samotným fenoménem prodeje lásky nesouhlasí, Platonov odpovídá: „ Видишь ли, меня притягивает и интересует в этой жизни ее... как бы это выразиться?... ее страшная, обнаженная правда. Понимаешь ли, с нее как будто бы сдернуты все условные покровы. Нет ни лжи, ни лицемерия, ни ханжества, нет никаких сделок ни с общественным мнением, ни с навязчивым авторитетом предков, ни с своей совестью. Никаких иллюзий, никаких прикрас! Публичная женщина, общественный сосуд, клоака для стока избытка городской похоти. Иди ко мне любой, кто хочет, – ты не встретишь отказа, в этом моя служба. Но за секунду этого сладострастия

впопыхах-ты заплатишь деньгами, отвращением, болезнью и позором. И все. Нет ни одной стороны человеческой жизни, где бы основная, главная правда сияла с такой чудовищной, безобразной голой яркостью, без всякой тени человеческого лганья и самообеления (Куприн, online).

S podobným pocitem zoufalství nad neměnným stavem věcí se pozastaví i Vasilev, hlavní postava Čechovovy povídky *Záchvat* (*Пренадок*, 1888). Poté, co s přáteli navštíví během jednoho večera hned několik vykřičených domů, jeho mysl se nedokáže s daným stavem věci smířit a neustále přemítá nad osudy prostitutek. Toto sebetrýznění vyústí až v psychický záchvat se sebedestrukčními sklony, jehož následky jsou zmírněny teprve terapií u psychiatra. A právě zde pronese Vasilev onu řečnickou otázku, na kterou všichni znají odpověď, nicméně se zdráhají následkům této odpovědi čelit: „ – Доктор, скажите мне только одно, – сдерживая себя, чтобы не быть грубым, сказал он, – проституция зло или нет? – Голубчик, кто ж спорит? – сказал доктор с таким выражением, как будто давно уже решил для себя все эти вопросы. – Кто спорит? (...) – Может быть, вы правы. Но мне все это кажется удивительным! Что я был на двух факультетах – в этом видят подвиг; за то, что я написал сочинение, которое через три года будет брошено и забудется, меня превозносят до небес, а за то, что о падших женщинах я не могу говорить так же хладнокровно, как об этих стульях, меня лечат, называют сумасшедшим, сожалеют!“ (Чехов, online). Čechov chtěl prostřednictvím slov Vasileva poukázat na skutečnost, že paradoxně je léčen a společností považován za „podivného“ ten, který se nezdráhá vidět věci takové, jaké doopravdy jsou. Lidé se ani před sto lety nesnažili jít do hloubky za pravými příčinami a spokojili se pouze s léčbou evidentních a nevyhnutelných následků.

Vrátíme-li se ještě na chvíli k novele *Jáma*, pak nemůžeme nezmínit pocity Žeňky, která nad ostatní děvčata v nevěstinci vynikala svou přirozenou inteligencí, šarmem, pozitivním přístupem k životu takovému, jaký je. Ostatních dívek se nebála zastat před hospodářkou Emmou Eduardovnou, do svého pokoje si odváděla jen ty nejlepší hosty a ostatní holky jí zároveň záviděly a obdivovaly její výsostné postavení v domě u Anny Markovny. Nicméně za touto skořápkou se skrývala citlivá duše, která všechna příkoří nesla velice těžce, nedala však na sobě ostatním nic znát. Jejím jediným důvěrníkem byl Platonov, mladý žurnalista. Právě jemu svěřila své pocity ohledně postavení prostitutky ve společnosti. Její slova poskytují výpověď

člověka z druhé strany – ne diváka, ale samotné aktérky: „Хоть бы кто-нибудь во мне увидел человека! Нет!.. Гадина, отребье, хуже нищего, хуже вора, хуже убийцы!.. Даже палач... У нас и такие бывают в заведении – и тот отнесся бы ко мне свысока, с омерзением: я-ничто, я-публичная девка! Понимаете ли вы, Сергей Иванович, какое это ужасное слово? Пу-бли-чная!.. Это значит ничья: ни своя, ни папина, ни мамина, ни русская, ни рязанская, а просто – публичная! И никому ни разу в голову не пришло подойти ко мне и подумать: а ведь это тоже человек, у него сердце и мозг, он о чем-то думает, что-то чувствует, ведь он сделан не из дерева и набит не соломой, трухой или мочалкой! И все-таки это чувствую только я. Я, может быть, одна из всех, которая чувствует ужас своего положения, эту черную, вонючую, грязную яму. Но ведь все девушки, с которыми я встречалась и с которыми вот теперь живу, – поймите, Платонов, поймите меня! – ведь они ничего не сознают!.. Говорящие, ходящие куски мяса! И это еще хуже, чем моя злоба!..“ (Куприн, online). Jedná se vlastně o poslední rozhovor těchto dvou přátel. Žeňka druhý den ráno spáchá sebevraždu.

I v tvorbě Vsevoloda Michajloviče Garšina se objevuje moment, kdy se hlavní hrdinka, Naděžda Nikolajevna, na myslí máme povídku *Příhoda* (*Происшествие*, 1878), na chvíli zastaví a zhodnotí svůj život: „И наконец, могу ли я не ненавидеть, не презирать, хотя я сама презираемое и презренное существо? (...) Зачем мне думать о своем будущем, когда я и так знаю его очень хорошо? Зачем мне думать и о прошедшем, когда там нет ничего, что могло бы заменить мою теперешнюю жизнь“ (Гаршин, online). Poslední věta ve výše zmíněné citaci odkazuje na kratičký básnický text, který se objevil v lednovém čísle humoristického týdenního časopisu *Смрекоза*, který vycházel v letech 1875 – 1908 v Sankt-Petěrburgu. Autorem básničky, která je známá pod názvem *Две дороги*, byl A. F. Ivanov-Klassik.

Беззаботна ты, малютка,
Незнакома ты с судьбой:
Но лежат в кипучей жизни

Два пути перед тобой...
Первый путь готовит счастье,
Счастье верное тебе.
Берегись пути второго
И заманчивых сетей,
Где беспечно гибнуть люди
В грязном омуте страстей.

Garšin chtěl těmito Naděždinými slovy dát najevo, že ona sama si byla vědoma toho, že se rozhodla pro špatnou ze dvou zmiňovaných cest a věděla tedy, že jí nic dobrého v budoucnu nečeká.

Dokonce ani Leonid Andrejev nevynechal toto téma, ba právě naopak, motiv procitnutí se stal hlavní ideou jeho povídky *Тма* (*Тьма*, 1907). Zde se však nejedná jako ve většině předchozích úryvků o procitnutí prodejně dívky, ale právě naopak o pochopení pravých hodnot hlavním mužským hrdinou, revolucionářem, které proběhne na základě pohnutky dané prostitutkou Ljubou. „ – Хороший! Да? Хороший? – Да, хороший! Честный всю жизнь! Чистый! А ты? А кто ты, дрянь, зверюка несчастная? – Хороший!? – Да, хороший! Послезавтра я пойду на сметр для людей, а ты – а ты? Ты с палачами моими спать будешь. Зови сюда своих офицеров. Я брошу им тебя под ноги: берите вашу пададь. Зови! (...) Какое же ты имеешь право быть хорошим, когда я – плохая?“ (Андреев, online). Tato Ljubčina slova tvoří zlomový bod celé povídky – Alexej si na jejich základě uvědomí otřesnou pravdu této prosté otázky. Pochopí, že opravdové hodnoty a ideály jsou jinde, že se hnal za něčím, co vlastně neskýtalo to pravé duchovní osvobození. Poznal, že nechce být dobrým, jestliže tyto dívky, včetně Ljuby, být čistými nemohou. Byly odsouzeny stát se špatnými a ne vlastní vinou, jejich čest jim někdo vzal, zneužil jejich důvěry a poté odkopl. Společnost však podobné chyby neodpouští a tyto dívky padly na samé dno. On se tedy chce své čistoty dobrovolně vzdát, neboť pochopil, co jsou to opravdové hodnoty a jak to na světě doopravdy chodí – že všichni lidé nemají stejné možnosti, natož stejná práva. Alexej tímto svým gestem chce odčinit alespoň část hříchů, byť zanedbatelnou, které byly na těchto dívkách

napáchány. Do nevěstince na začátku povídky přichází mladý revolucionář, který si je jist svým místem, svými ideály a cílem. Když ho ještě ten večer odvádí policie, odchází naprosto jiný člověk. Člověk, který se během jednoho večera změnil od samého základu.

8.3 Problematika venerických chorob

(*Jáma*)

Problematiky venerických chorob se ve své tvorbě z námi vybraných autorů dotkl pouze Alexandr Ivanovič Kuprin. Vzhledem k tomu, že se jednalo o téma, které nebylo na veřejnosti nijak nahlas zmiňováno, nepatřilo tedy ani mezi ty často zobrazované. Zaměřil-li se na něj Kuprin ve své novele *Jáma* (*Яма*, 1915), jednalo se o výjimku. Syfilisem onemocní jedna z hlavních ženských hrdinek, Žeňka. Poté, co si uvědomí, že je nemocná, rozhodne se pro svoji osobní misi, tzn. pomstít se co nejvíce mužům za svůj zkažený život. „И вот, когда я узнала, что больна, я чуть с ума не сошла от злобы, задохлась от злобы. Я подумала: вот и конец, стало быть, нечего жалеть больше, не о чем печалиться, нечего ждать... Крышка!.. Но за все, что я перенесла, – неужели нет отплаты? Неужели нет справедливости на свете? ... Или я раба? Бессловесный предмет?.. Вьючная кляча?.. И вот, Платонов, тогда-то я решила заражать их всех – молодых, старых, бедных, богатых, красивых, уродливых – всех, всех, всех!..“ (Куприн, online).

Žeňka na svou obhajobu dále pokračuje výčtem argumentů, proč má podle jejího názoru právo na určitou sobeckou radost z každého návštěvníka, kterého nakazí. Mstí se mužskému pokolení za všechna příkoří, kterými musely ona i její přítelkyně z domu Anny Markovny projít. Většina z nich byla zhanobena, když byly dětmi. Zatímco fyzické násilí se každému přičítá a téměř kdokoliv by byl ochoten v situaci, kdy by se stal svědkem týrání dítěte, či dostal informaci o identitě tyrana, jít a zakročit – v případě zneužitých mladých dívek je vše jinak. Nicméně jaký je v druhu násilí rozdíl? Nikomu nezáleží na tom, co se stane se zneužitým děvčetem, všem je totiž jasné, že buďto zůstane na ulici, a nebo půjde do vykřičeného domu.

Nikdo se nad jejím osudem nepozastaví, nikdo jí nepolituje ani jí nepomůže. Jenže nikomu nepřijde na mysl, že poté již není cesty zpět, je téměř nemožné vyrvat se z těchto řetězců. Kam by tyto dívky šly? Co by dělaly? Vzhledem k tomu, že většina jich byla zneužita a prodána, když byly dětmi, nic neumí – ani šít, ani tkát, ani vařit. Kromě prodávání svého těla tyto dívky neuměly nic jiného. A jak Ženka podotýká, ona nenávidí nejenom ty, kteří se provinili a ponížili ji osobně. Ne. Ke všem hostům domu Anny Markovny cítí tu samou nenávist a rozhodla se tedy mstít za sebe i za své přítelkyně. Nepocítuje ani lítost, ani soucit, natož vinu před Bohem, když někoho nakazí. „Во мне была только радость, как у голодного волка, который дорвался до крови (...) ... я с наслаждением отмечала их, точно скотину, раскаленным клеймом...“ (Куприн, online).

8.4 Motiv spasení padlé ženy

(Jáma, Záchvat, Naděžda Nikolajevna, Příhoda)

Jak již bylo řečeno v kapitole *Historie prodeje lásky v Rusku*, konkrétně tedy v podkapitole *Žluté listky*, existovalo několik možností pro padlou ženu, jak se navrátit do společnosti, tzn. zbavit se žlutého lístku a dostat zpět své doklady. První dva možné způsoby vyžadovaly, aby se za padlou dívku zaručil před lékařsko-policejní komisí buďto muž, který si hodlal danou prostitutku vzít, nebo rodiče. Třetím možným způsobem bylo přesvědčit komisi osobně o touze napravit své dosavadní počínání a následně vstoupit do kláštera. Pouze jedna z těchto variant našla svůj odraz v literární tvorbě autorů přelomu 19. a 20. století – za prostitutku se zaručil muž, který byl ochoten před komisí odpřísáhnout, že se o padlou dívku postará, pomůže jí najít práci, bydlení a postupně se zpět začlenit do společnosti. Tato varianta spasení nevyžadovala slib manželský mezi mužem a prostitutkou.

Vasilev, hlavní hrdina Čechovovy povídky *Záchvat* (*Ипунаток*, 1888) má k možnostem spasení padlé ženy poněkud pesimistický přístup. Nejprve zmiňuje variantu, kdy si muž odvede z nevěstince dívku, pronajme jí byt a šicí stroj. Když po několika měsících zjistí, že je pro něj dívka spíše přítěží, svěří ji do péče některému ze svých přátel a ten poté jinému a ten zase jinému. Výsledkem je, že padlá dívka

zůstane padlou, neboť jde vlastně neustále z rukou do rukou. Jiný konec může mít obdobná varianta, kdy ovšem od úmluvy odstoupí jako první „spasená“ dívka. Život mimo nevěstinec a řádná práce ji baví jen do té doby, dokud je to pro ni nové a zajímavé, jakmile se oboje stane rutinou, uteče dívka zpět do nevěstince, kde nikdy nebyl den stejný jako ten předchozí. Třetí a jediná šťastná možnost, podle Vasileva, je svatba. Jestliže se nevěstka stane nevěstou, je ve svazku spokojená, naučí se vařit a stane se ženou v domácnosti a později matkou vlastních dětí, je možné předpokládat, že takováto žena se již do nevěstince nevrátí. Nicméně ani přes tuto možnost nevidí Vasilev smysl ve spasení padlé ženy: „Но какой же вывод? Вывод какой? А тот вывод, что пока здесь, в Москве, они будут выходить замуж, смоленский бухгалтер развратит новую партию, и эта партия хлынет сюда на вакантные места с саратовскими, нижегородскими, варшавскими... А куда девать сто тысяч лондонских? Куда девать гамбургских?“ (Чехов, online). Jinými slovy tedy, i když jednu zachrániš, druhá dříve či později obsadí její místo.

Nutno podotknout, že ani jeden zmíněný pokus o spasení padlé ženy, vyličený v krásné literatuře, nedopadl dobře. Vsevolod Michajlovič Garšin v povídce *Naděžda Nikolajevna* (*Надежда Николаевна*, 1885) uvedl v deníku Bessonova vupovídající přirovnání: „... легче верблюду пройти в игольное ушко, чем женщине, вкушившей этого яда, вернуться к нормальной и честной жизни“ (Гаршин, online).

Alexandr Ivanovič Kuprin popisuje v *Jámě* (*Яма*, 1915) Lichoninův pokus odvést z nevěstince Ljubku. Nastěhoval si ji k sobě do pokojíku, který si pronajímal a společně s přáteli z univerzity začali Ljubku vyučovat. Ljubka si po čase začala stěžovat na jednoho z Lichoninových přátel, na jeho věčné narážky a obtěžování, Lichonin tomu nevěnoval či lépe řečeno nechtěl věnovat pozornost. Už po pár dnech měl Lichonin pocit, že vedle Ljubky upadá, hloupne, utápí se, bál se, že si ji jednoho dne vezme a stane se řadovým přihloupkým úředníčkem, který bude brát úplatky a nikdy nedosáhne svých snů o vládě rozumu, o kráse života, o velkých činech. Postupně si začal v hlavě sprádat plány na to, že Ljubku přenechá svému příteli Simanovskému, který Ljubce neustále činil návrhy. „Она нравится Симановскому, а ей разве не все равно: он, или я, или третий? Объяснюсь-ка я с ним начистоту и уступлю ему Любку по-товарищески“ (Куприн, online). Jednoho dne přistihl Simanovského jak osahává Ljubku, udělal tedy scénu, kterou si v hlavě již delší dobu

připravoval a utekl. Ljubce nezbylo nic jiného, než se potupně vrátit do podniku Anny Markovny a poprosit o odpuštění. K rodičům na ves se vrátit nemohla, její pověst ji jistě už předejchala a nesnesla by tu hanbu, s penězi hospodařit neuměla a život na ulici jako pouliční prostitutka zkusit rozhodně nechtěla. Na ulici končily vesměs ženy, o které již v podnicích nikdo nejevil zájem.

Pokud bychom se tedy vrátili ke třem možnostem spasení padlé ženy, jak je vyličil Vasilev v povídce *Záchvat* (*Прпунадок*, 1888), zjistili bychom, že se v Ljubčině případě jednalo hned o první alternativu – tedy o variantu, kdy zachráněná nevěstka jde z ruky do ruky, neboť ten, který se jí jal zachránit, pozdě pochopil, jak velké sousto si vzal. Ačkoliv v tomto případě se Ljubka vrátila do nevěstince dříve, než stihla vyzkoušet péči někoho druhého.

Motiv spasení se objevil i v povídkách Garšina. Na mysli máme zejména povídku *Příhoda* (*Прпучиествие*, 1878), jejímž hlavním tématem je nevydařený pokus o záchranu padlé Naděždy Nikolajevny. Ona sama nechápe, proč nesouhlasí s jeho opakovaným návrhem na její záchranu. „Я не знаю сама, почему я не хочу воспользоваться случаем бросить эту ужасную жизнь, освободиться от кошмара... Если бы я вышла за него... Новая жизнь, новые надежды... Ах нет! Теперь он готов лизать мои руки, а тогда... тогда он придавит меня ногою и скажет: «А! Ты еще сопротивлялась, презренная тварь!» Скажет ли он это? Я думаю, что скажет“ (Гаршин, online). Z tohoto úryvku je patrné, že kdyby si Naděžda Nikolajevna více věřila a byla schopna věřit skutečnosti, že i ji může mít někdo rád, že i ona je hodna poznat pravou lásku, nemusela by celá historie jejího života, vyličená v povídkách *Příhoda* a *Naděžda Nikolajevna*, dopadnout tragicky. Nicméně všechny prostitutky, jejichž pocity jsou popsány na stránkách krásné literatury, ztratily naději, že by i ony mohly poznat opravdovou lásku. V pokusech o spasení hledaly možná úskalí, snažily se dobrat výhod, které by z toho pro muže pramenily a důvodů, proč se zajímají o jejich záchranu. A zejména proto nestály o využití možnosti, která jim byla nabídnuta. Stejně tak i Naděžda Nikolajevna se naučila mužům nevěřit a i kdyby ji někdo nakonec dokázal přesvědčit a ona nevěstinec opustila, neunesla by ránu, pokud by se jí Ivan Ivanyč po několika dnech zřekl. Právě proto se rozhodla nabídek Ivana Ivanyče (*Příhoda*) a později i Bessonova (*Naděžda Nikolajevna*) nevyužít.

8.5 Motiv sebevraždy jako jediného východiska

(*Jáma, Záchvat, Příhoda*)

Motiv sebevraždy je explicitně obsažen v Garšinově povídce *Příhoda* (*Присутствие*, 1878) a v Kuprinově novele *Jáma* (*Яма*, 1915). Nicméně zmínku o sebevraždě obsahuje i povídka Antona Pavloviče Čechova *Záchvat* (*Ипунаток*, 1888). Motiv sebevraždy jakožto jediného možného východiska ze zoufalé situace můžeme podrobněji rozdělit na základě toho, kdo vztáhl ruku na svůj život – prostitutky či návštěvníci veřejných domů.

9.5.1 Prostitutky

Sebevraždou Žeňky vrcholí Kuprinova novela *Jáma* (*Яма*, 1915). Od Ženčina pohřbu následně neuplynou ani dva týdny a v podniku Anny Markovny není už nic při starém. Jedna z dívek, Paša, byla odvezena do blázince, kde po půl roce zemřela; Tamara byla zatčena a odsouzena do vězení za krádež, Věrku zastřelil její vlastní milenec. Následně velká skupina vojáků vpadla do Jámy. Rozbili skla v oknech, zrcadla, klavíry, vyházeli z oken nábytek, vyhnali holky z domů takřka nahé, utloukli k smrti tři vrátné, rozmlátili okolní hospody, dva podniky byly dokonce zapáleny. Všechny tyto události si vyžádaly razantní řešení – okamžité uzavření všech nevěstinců, nejen v Jámě, ale i v ostatních ulicích nejmenovaného města. Za měsíc už jen název připomínal místo, které v noci žilo bujarým životem. Ovšem i název byl brzy nahrazen, aby tak byla zhlazena jakákoliv stopa po dřívějších skandálních nocích. A všechny holky se rozutekly po městě a vznikla z nich nová vrstva společnosti – totiž vrstva toulavých pouličních prostitutek.

Ačkoliv k Žeňce mnohé z dívek v domě Anny Markovny vzhlížely a její názor pro ně byl směrodatným, Žeňka svá trápení a starosti svěřovala výhradně Platonovovi. Když zjistila, že je nemocná, dlouho se zdráhala o tom někomu povědět. Pečlivě si hlídala, aby její klienti chodili pouze s ní, začala jíst odděleně, své prádlo si prala sama. Nakonec našla odvalu a šla za Platonovem poprosit o radu. Třebaže měl Platonov Žeňku opravdu rád, neschvaloval její touhu nakazit všechny mužské. Snažil se ji přesvědčit, že při troše štěstí se může vyléčit a poté může odejít

z Jámy na svobodu, neboť by jí u nohou určitě ihned leželo několik bohatých starců, kteří by si přáli ji vydržovat, a ona by je jednoho po druhém mohla postupně přivádět na mizinu a to by mohla být ta pravá odplata za všechny hrůzy, kterých se na ní muži dopustili. S tím ovšem Žeňa nesouhlasila: „Нет у меня сил, нет у меня воли, нет желаний. Я вся какая-то пустая внутри, тухлая. Да вот, знаешь, бывает гриб такой – белый, круглый – сожмешь его, а оттуда нюхательный порошок сыплется. Так и я. Все во мне эта жизнь выела, кроме злости. Да и вялая я, и злость моя вялая“ (Куприн, online).

Když nadešel den pravidelné lékařské prohlídky, zavřela se Žeňka na toaletě. Teprve když doktor po několikáté zavolal její jméno a nikdo se nedostavil, všimly si dívky, že Žeňka na povinnou prohlídku do hlavního sálu nedorazila. Našli ji oběšenou na dámském záchodě. „Наконец Симеон распахнул дверь. Женька висела посреди ватерклозета на шнурке от корсета, прикрепленном к ламповому крюку. Тело ее, уже неподвижное после недолгой агонии, медленно раскачивалось в воздухе и описывало вокруг своей вертикальной оси едва заметные обороты влево и вправо. Лицо ее было сине-багрово, и кончик языка высовывался между прикушенных и обнаженных зубов. Снятая лампа валялась здесь же на полу“ (Куприн, online).

Na sebevraždu pomýšlí v jednu chvíli i Naděžda Nikolajevna v povídce *Příhoda* (*Происшествие*, 1878). Jak bylo uvedeno v kapitole *Pád na dno společnosti*, stála dlouhou chvíli na samém břehu řeky Něvy a dívala se, jak voda mizí pod proláklinou v ledu. Hlavou jí proletěla myšlenka, že je ještě příliš mladá na to, aby zemřela, chce ještě chvíli žít, dýchat a smát se, užívat si své mládí a krásu. „Есть у меня одно средство спастись, избавиться – отличное, на которое я уже давно решила и к которому, наверно, в конце концов прибегну, но мне кажется, что теперь еще рано. Слишком я молода, слишком много чувствую в себе жизни. Жить хочется. Хочется дышать, чувствовать, слышать, видеть; хочется иметь возможность хоть изредка взглянуть на небо, на Неву“ (Гаршин, online). Takže zatímco Žeňka se cítí vyčerpaně, nemá už síly dále snášet všechnu tu potupu, hanu a k tomu ještě nemoc, Naděžda Nikolajevna dá v poslední chvíli přednost životu před smrtí – cítí se plná energie, má chuť žít, ještě se umí radovat z maličkostí – z modrého nebe, ze slunečního dne. Nicméně sebevraždu si ponechává jako možné řešení všech problémů.

9.5.2 Návštěvníci veřejných domů

S Ženčíným (*Jáma*) osudem je spojena i smrt mladého kadeta, kterému přátelé z univerzity přezdívali Ramses. I on se mimo jiných Ženčíných hostů nakazil. Na rozdíl od ostatních si nedokázal představit žít s hanbou, která tuto nemoc provází. V dopise na rozloučenou objasnil, proč se rozhodl sáhnout si na život a zastřelit se: „Я полагал весь смысл жизни в торжестве ума, красоты и добра; с этой же болезнью я не человек, а рухлядь, гниль, падаль, кандидат в прогрессивные паралитики. С этим не мерится мое человеческое достоинство. Виноват же во всем случившемся, а значит, и в моей смерти, только один я, потому что, повинувшись минутному скотскому влечению, взял женщину без любви, за деньги. Поэтому я и заслужил наказание, которое сам на себя налагаю“ (Куприн, online).

V posledních větách Garšinovy povídky *Příhoda* (*Прпунадок*, 1878) dojde k sebevraždě. Není to však Naděžda Nikolajevna, kdo si sáhne na život, ačkoliv o tom také přemýšlela, ale mladý Ivan Ivanyč, který tak hodlal vyřešit svůj vnitřní boj, ve kterém podle svého názoru neuspěl. Ivan Ivanyč se zamiloval do Naděždy Nikolajevny ihned, když ji poprvé spatřil. Dlouhé dny pak sváděl vnitřní souboj, zda má právo jít za Naděždou a nabídnout jí pomoc. Chtěl, aby se postavila na vlastní nohy, odešla z nevěstince a žila jako spořádaná žena. Odvahu našel až díky alkoholu. Opilý jí přednesl svou nabídku. Naděžda hrdě odmítla. „Нет, пусть я останусь тем, что есть... Да ведь и недолго уж оставаться“ (Гаршин, online). Opět je zde zmíněna skutečnost, že prostitutky umíraly velmi mladé. Neboť z jiné Naděždiny výpovědi víme, že jí je sedmnáct let a už v takhle mladém věku počítá s tím, že nebude schopna zabývat se tímto řemeslem dlouho. Smrt Ivana Ivanyče není popsána explicitně, dozvídáme se o ní jen na základě třech posledních vět. „И когда я схватилась за ее ручку, за дверью раздался выстрел. Отовсюду выскочили люди, бешено завертелись вокруг меня, вместе с коридором, дверьми, стенами. И я упала... и в моей голове тоже все завертелось и исчезло“ (Гаршин, online).

Poslední zmínku o sebevražedných úmyslech hlavního hrdiny najdeme v Čechovově povídce *Záchvat* (*Прпунадок*, 1888). Vasilev, otřesen návštěvou

nevěstince, prožije dlouhou a bezesnou noc, během které se zmítá v agonii, chvílemi blouzní. Když se ráno ve dveřích bytu objeví jeho přátelé, medik a malíř, ani si ze začátku neuvědomí, že mu tím nejspíš zachránili život. „Ради бога! – зарыдал он, увидев приятелей. – Ведите меня, куда хотите, делайте, что знаете, но, бога ради, скорее спасайте меня! Я убью себя!“ (Чехов, online).

8.6 Kdo je vinen existencí prostituce?

K otázce, kdo je vlastně vinen samotnou existencí prostituce, se vyjádřili prostřednictvím svých literárních děl Vsevolod Michajlovič Garšin, Alexandr Ivanovič Kuprin i Anton Pavlovič Čechov. Jednoznačný názor na tuto věc chybí z námi vybraných autorů pouze v tvorbě Leonida Andrejeva. Nicméně to nemusí znamenat, že by Andrejev k věci nezaujal osobní stanovisko, pouze jej nedal znát prostřednictvím svých povídek.

Hned v první části Kuprinovy *Jámy* (*Яма*, 1915) nalezneme slova profesora Jarčenka: „Все мы согласны, что проституция – одно из величайших бедствий человечества, а также согласны, что в этом зле виноваты не женщины, а мы, мужчины, потому что спрос родит предложение“ (Куприн, online). Dále dodává, že návštěvou vykřičeného domu se dopouští hned trojího hříchu. Za první, zneužívá hlouposti ženy, která padla na samé dno lidské společnosti, a on za svůj ušmudlaný rubl po ní chce chvíli rozkoše. Za druhé se dopouští hříchu na celém lidském pokolení, neboť tím, že nedokáže potlačit své pudy, existenci prostituce jen podporuje, a nakonec za třetí, se tak dopouští hříchu vůči svému svědomí a mravním zásadám.

Nejhůře profesor Jarčenko vnímá třetí skutečnost – neschopnost potlačit lidské pudy a porušit tak své mravní zásady a principy: „А по-моему, нет в печальной русской жизни более печального явления, чем эта расхлябанность и растленность мысли. Сегодня мы скажем себе: «Э! Все равно, поеду я в публичный дом или не поеду – от одного раза дело не ухудшится, не улучшится». А через пять лет мы будем говорить: «Несомненно, взятка –

страшная гадость, но, знаете, дети, семья». И точно так же через десять лет мы, оставшись благополучными русскими либералами, будем вздыхать о свободе личности и кланяться в пояс мерзавцам, которых презираем, и околачиваться у них в передних. «Потому что, знаете ли, – скажем мы, – с волками жить, по-волчьи выть». Ей-богу, недаром какой-то министр назвал русских студентов будущими столоначальниками!“ (Куприн, online).

Následuje diskuze mezi profesorem Jarčenkem a jedním z jeho studentů Borisem Sobašnikovem, který, jelikož je častým návštěvníkem vykříčených domů, argumentuje, že v zásadě ale musí být nějaké ventily lidských pudů. Neboť je přece morálně přípustnější pro muže zajít čas od času do nevěstince, než zneužívat služebnou v domě či mít poměr s cizí ženou. Platonov následně na toto téma podotýká: „Пока будет собственность, будет и нищета. Пока существует брак, не умрет и проституция. Знаешь ли ты, кто всегда будет поддерживать и питать проституцию? Это так называемые порядочные люди, благородные отцы семейств, безукоризненные мужья, любящие братья. Они всегда найдут почтенный повод узаконить, нормировать и обандеролить платный разврат, потому что они отлично знают, что иначе он хлынет в их спальни и детские. Проституция для них – оттяжка чужого сладострастия от их личного, законного алькова. Да и сам почтенный отец семейства не прочь втайне предаться любовному дебошу. Надоест же, в самом деле, все одно и то же: жена, горничная и дама на стороне. Человек в сущности животное много и даже чрезвычайно многобрачное“ (Курпин, online). Ať tak či tak, ani jeden z nich nepopírá, že za existencí prodejné a vlastně i vynucené a násilné lásky stojí mužské pokolení.

Fakt, že i Vsevolod Michajlovič Garšin připisoval existenci prodejné lásky mužům, potvrzuje následující úryvek z povídky *Naděžda Nikolajevna* (Надежда Николаевна, 1885), respektive poznámka, kterou do svého deníku vepsal Lopatin, hlavní mužský hrdina této povídky: „Я слушал ее тяжелую исповедь и рассказ о своих бедствиях, самых страшных бедствиях, которые только может испытать женщина, и не обвинение шевелилось в моей душе, а стыд и унижительное чувство человека, считающего себя виновным в зле, о котором ему говорят“ (Гаршин, online). Zde je krásně vidět skutečnost, že ačkoliv Lopatin s Naděždou Nikolajevnou nenavázal jakýkoliv tělesný vztah, cítil se vinen za to, že náleží k těm,

kteří jí tolik ublížili. Rmoutila ho příkoří, kterými si Naděžda, již vroucně miloval, musela projít kvůli takovým, jako je on.

Na rozdíl od předchozích dvou autorů, Anton Pavlovič Čechov vložil do úst Vasileva, hlavní postavy povídky *Záchvat* (*Привадок*, 1888), myšlenku, že za svůj osud si mohou padlé ženy samy a že příčinou existence prostituce nejsou muži, kteří jejich služby vyhledávají, nýbrž ženy, které tyto služby dobrovolně poskytují. „Это были не погибающие, а уже погибшие. «Порок есть, – думал он, – но нет ни сознания вины, ни надежды на спасение. Их продают, покупают, топят в вине и в мерзостях, а они, как овцы, тупы, равнодушны и не понимают. Боже мой, боже мой!» Для него также ясно было, что все то, что называется человеческим достоинством, личностью, образом и подобием божиим, осквернено тут до основания, «вдрызг», как говорят пьяницы, и что виноваты в этом не один только переулочек да тупые женщины“ (Чехов, online).

9 Přijetí literárních děl dobovou kritikou

V této kapitole bude postupně detailněji nahlédnuto na ohlas a přijetí výše analyzovaných děl tehdejší dobovou kritikou. Recenze a názory významných ruských literárních vědců, kteří žili na přelomu devatenáctého a dvacátého století, budou řazeny ve stejném pořadí, jako tomu bylo v kapitole 7, tzn. *Kulturně historické pozadí vybraných děl*.

9.1 *Křesťané* a *Tma* Leonida Andrejeva

Pozornost bude věnována nejprve povídce *Křesťané* (*Христиане*, 1905), neboť byla napsána o dva roky dříve, než následující Andrejevova povídka – *Tma* (*Тьма*, 1907). Je třeba upozornit již na začátku této podkapitoly, že povídka *Křesťané* ani zdaleka nevyvolala takovou bouřlivou reakci, jako tomu bylo o dva roky později s (ne)přijetím v literárních kruzích povídky *Tma*.

10.1.1 *Křesťané*

Jak ve svém příspěvku *Рассказ Леонида Андреева «Христиане»: репортаж? – Пародия? Притча?* uvádí L. A. Jezuitova (195–196, 2000), povídce *Křesťané* předcházely tři na sobě nezávislé reportáže. „Три репортажа были предысторией *Христиан*. В двух из них фигурирует проститутка и сопутствующие ее жизни – преступление и следующее за ним судебное разбирательство. В третьем – редкий случай, оказавшийся уловкой“. Tyto tři skutečnosti – prostitutka jakožto symbol člověka, stojícího na okraji společnosti, soud, a výjimečný případ odmítnutí přísahy u soudu – se prolnuly v povídce *Křesťané*. Dalším důležitým momentem, který vedl k napsání této povídky a který sloučil výše zmíněné reportáže v jeden děj, byl novinový článek z léta roku 1905

pojednávající o jakési prostitutce, která u soudu odmítla políbit kříž, neboť se nepovažovala za toho hodnou.

Maxim Gorkij se o této povídce vyjádřil velmi pochvalně, když pravil: „... какой это талант, Леонид!... написано в форме репортерского отчета и по-моему, – это усиливает впечатление...“ (Иезуитова, 198, 2000). Lev Nikolajevič Tolstoj si povídku *Христиане* přečetl teprve roku 1909, tedy celé čtyři roky po první publikaci. Nicméně i tak po jejím přečtení napsal: „... хорошо, очень хорошо и выставил *Христианам* балл+“ (Иезуитова, 199, 2000). Konkrétně pro Lva Tolstého bylo toto téma více než aktuální, neboť pojednává o «лжехристианах» v době, kdy byl on sám vyloučen z ruské pravoslavné církve (1901). „Жанровую природу рассказа можно определить как синтез репортажа (формы), пародии (художественного способа выяснения истины) и притчи (тайного общечеловеческого смысла). В подтексте *Христиан* присутствовала фигура Толстого – пророка и еретика“ (Иезуитова, 199–200, 2000). Povídka by tedy mohla být čtena jako ostrá satira na ruskou pravoslavnou církev, a to zejména v momentě, ve kterém se vysoce postavení členové soudu snaží přesvědčit hlavní hrdinku povídky prostitutku Pelageju Karaulovovou o tom, že i ona je řádná křesťanka. Povídka *Крест'ане* není nijak zvlášť obsáhlá, a přesto se Andrejevovi podařilo do ní promítnout velikou myšlenku.

Jezuitova (213, 2000) upozornila na důležitý fakt, který se týká formy, jakou byla povídka napsána: „Пожалуй, вот все то существенное, о чем можно сказать, характеризуя работу бывшего судебного репортера над жанром рассказа, написанного в стиле газетного репортажа, но трансформированного по-андреевски“.

10.1.2 *Tma*

Povídka *Tma* vyvolala protest kritiků, kteří náleželi k různým literárním směrům. „Ее толкования были разноречивы, противоположны, взаимоисключающи по смыслу“ (Иезуитова, 448, 2010). Ostře proti *Тмѣ* vystoupil dokonce i Maxim Gorkij, či kritik Lunačarskij, kteří do té doby považovali

Leonida Andrejeva za „svého“ autora a pěli na jeho literární tvorbu samou chválu. Gorkij o *Tmě* dokonce napsal (Иезуитова, 448, 2010): „*Тьма* – это отвратительная и грязная вещь, мазница дегтя, появившаяся под заразным влиянием декадентов“. Kritický přístup Gorkého k této povídce, který Andrejeva hluboce zasáhl, si Andrejev vysvětloval tím, že Gorkij nebyl spokojen s tím, jak se tohoto tématu zhostil. Gorkij si, podle mínění Andrejeva, nejspíše představoval, že hlavní hrdina – revolucionář bude v povídce vykreslen jako ideální prototyp charakteru každého správného a zapáleného revolucionáře.

Málokomu je dnes známo, že námět k této povídce vnukl Andrejevovi právě Gorkij. V základě povídky leží skutečná událost, která se přihodila jednomu z členů politické strany eserů. Jeho pravé jméno bylo Rutenberg a skutečně se jednalo o atentát, jehož cílem byl pravoslavný kněz Gapon, který se eserům jevil jako zrádce. Atentát se v reálné situaci opravdu uskutečnil a tento pravoslavný kněz byl zabit. Po této události se výše zmíněný revolucionář Rutenberg skrýval před policií v domě Gorkého na Capri. Zde se Gorkij dozvěděl o události, která se stala v noci před atentátem. V Rutenbergovi, schovávajícím se v nevěstinci, poznala jedna z dívek hledaného revolucionáře a chovala se k němu po celý večer něžně, mile, laskavě, jako matka k dítěti. Za to se jí Rutenberg odvděčil tím, že jí vytkl její nemorální život. V reakci na to dala uražená a ponížená dívka Rutenbergovi facku. Tuto příhodu následně vyprávěl Gorkij Andrejevovi s tím, že on sám nemá čas se tímto tématem zabývat, ale že je to námět vhodný ke zpracování. Po vydání *Tmy* mu Gorkij ve své kritice vytkl i toto: „Неузнаваемо исказил и смысл и форму события“ (Иезуитова, 450, 2010).

S tím, že hlavní myšlenkou *Tmy* se ve finále stala idea „стыдно быть хорошим“, Gorkij hluboce nesouhlasil. Andrejev na kritiku Gorkého reagoval slovy, ve kterých se snažil vysvětlit svůj tvůrčí záměr: „Ворпос проститутки о праве террориста быть «хорошим», когда она «плохая», раскрыл в его душе пропасть, куда провалилась и его прежняя «чистота», и вся та старая правда, которой он жил и за которую он хотел умереть. На дне пропасти нашел «новую правду», и она заставила его заменить подвиг падением и обратить падение в подвиг“ (Иезуитова, 451, 2010). Nicméně i přes toto objasnění skončil mezi těmito dvěma spisovateli a velmi blízkými kolegy vzájemný přátelský vztah, ve kterém se nacházeli několik let, lépe řečeno od té doby, kdy si Gorkij poprvé všiml

Andrejevovy povídky *Bargamot a Garaska* (*Баргамот и Гараська*, 1898) a zasloužil se o to, že se o tomto mladém a talentovaném spisovateli začalo mluvit v literárních kruzích. Lunačarskij o této povídce napsal: „...я смотрю в *Тьме* злую сатиру на революционера“ (Иезуитова, 448–449, 2010).

Negativní kritikou nešetřil ani Vasilij Rozanov, který ve svém příspěvku *Л. Андреев и его «Тьма»* (Rozanov, online) píše: „*Тьма*, это подражательная вещь: темы ее взяты у Достоевского и отчасти у Короленко. Встреча террориста и проститутки в доме терпимости и фолософско-моральные разговоры, которые они ведут там, и все сотрясение террориста при этом – повторяет только вечную, незабываемую, но прекрасную только в одиночестве своем, без повторений – историю встречи Раскольникова и Сони Мармеладовой в *Преступлении и наказании*. Но какая разница в концепции, в очерке и в глубине! У Достоевского это вовсе не один разговор, решивший все, как это неестественно сделано у Андреева. Там дана случайная встреча, но поведшая к основательному познанию двух замечательных лиц друг с другом, к сплетению в одну нить двух поразительных судеб человека. (...) У Достоевского все это вышло великолепно, многозначительно... но Андреев взял из художественной картины Достоевского только встречу проститутки и идейного человека, и написал рассказ, в котором поистине нет ни значительности, ни интереса, ни правдоподобия“.

Přístup samotného Andrejeva ke své povídce *Tma* nebyl zpočátku nijak pozitivní, neboť v ní spatřoval mnoho nedostatků. Z jeho deníků je následně možné vyčíst, co autora na této povídce nejvíce rmoutilo: „скользкий по теме (13 августа 1907), испортил тему, которую я считал важной (27 августа 1907), вещь жестоко конфузная (11 февраля 1908), слабая форма (22 марта 1908)“ (Иезуитова, 449, 2010). Nicméně nutno poukázat na fakt, že Andrejevův pohled na povídku *Tma* se měnil a tak se zhruba deset let po jejím vydání vyjádřil zcela jinak: „Для меня, если говорите об удовлетворении своим детищем, на первом месте была и будет *Тьма*... *Тьма* никому не угодила. Но многие ли доросли до этой темы?... рассказов выше *Иуды* и *Тьмы* у меня нет...“ (Иезуитова, 449–450, 2010).

9.2 *Příhoda a Naděžda Nikolajevna Vsevoloda Garšina*

Osudu padlé dívky věnoval Garšin dvě svá prozaická díla, která jsou propojena postavou hlavní hrdinky, prostitutky Naděždy Nikolajevny. Uvedené pořadí povídek není, ve své podstatě, zcela správné. Neboť v návaznosti na to, co napsal V. Porudominskij ve své knize nazvané *Гаршин*, by povídky *Příhoda* (*Происшествие*, 1878) a *Naděžda Nikolajevna* (*Надежда Николаевна*, 1885), mohly být řazeny i opačně. „Жизнь Надежды Николаевны была задумана и продумана еще давно – вскоре после возвращения с войны. От замысла отпочковалось и зажило самостоятельной жизнью *Происшествие*. Но в *Происшествии* не решилась судьба Надежды Николаевны. И Гаршина хотелось рассказать о ней больше“ (Порудоминский, 262–263, 1962). „Образ Надежды Николаевны продолжал жить в творческом сознании Гаршина, и через семь лет он снова обратился к этому персонажу“ (Старикова, 19, 2007).

10.2.1 *Příhoda*

Tato povídka nevyvolala tak silnou vlnu reakcí, jako tomu bylo například u povídek Andrejeva. Recenzenti a literární kritikové komentovali zejména Garšinův styl psaní. V. A. Starikova (19, 2007) poukazuje na to, že povídka *Příhoda* obrací čtenářovu pozornost především na sociální aspekty fenoménu prostituce. Větší důraz je zde kladen na fakt, že hlavní hrdinka, Naděžda Nikolajevna, nemá jiné prostředky, kterými by si mohla vydělávat na živobytí.

Roku 1882 vyšla recenze na vůbec první sborník Garšinových povídek. Pro zajímavost můžeme zmínit například stanovisko literární kritika P. F. Jakuboviče. „... творчество Гаршина отсылает к Тургеневу, к многочисленным тургеньевским героям гамлетического типа...“ (Бялый, 120, 1969). Pozorného čtenáře Garšinovy tvorby asi nepřekvapí zpětná vazba samotného Turgeněva na tvorbu svého kolegy. „... вижу все признаки настоящего таланта: художнический темперамент, тонкое и верное понимание характерных черт жизни – человеческой и общей, чувство правды и меры, простоту и красоту формы –

и как результат всего, оригинальность“ (Бялый, 120, 1969). V roce 1880 napsal Turgeněv, který Garšina řadil na první místo mezi mladými, začínajícími ruskými spisovateli, v dopise určeném osobně Garšinovi následující slova: „Каждый стареющий писатель, искренне любящий свое дело, радуется, когда он открывает себе наследников: Вы из их числа!“ (Бялый, 120–121, 1969).

Na výše zmíněný sborník, jehož součástí byla samozřejmě i povídka *Příhoda*, reagoval prostřednictvím *Отечественных записок* anonymní recenzent, který napsal: „В сущности, у Гаршина только один герой, в разных только лицах, с разными индивидуальными отличиями. Это человек, задумавшийся над самим собою, над окружающим миром с его горем и страданиями, человек неудовлетворенный. Гаршин рисует пробуждающегося человека, который охвачен, но уже настойчиво ищет света и выхода из той бездны мрака и лжи, куда его повергла тысячелетняя история“ (Бялый, 122, 1969). Toto stanovisko je více než zřejmé, přečte-li si kdokoliv více než jednu Garšinovu povídku. Jeho hrdinové jsou vesměs lidé, kteří se neumějí a nechtějí smířit s nespravedlivostí lidského osudu. Všichni jeho hrdinové prožijí jakési procitnutí, prozření a shledají v něm tragiku celého lidského pokolení.

Na závěr bychom mohli dodat výrok V. G. Korolenka, který o Garšinovi napsal: „Гаршин не уводит читателя в область отвлеченных вопросов; напротив, он приковывает внимание читателя к тревогам сегодняшней жизни...“ (Бялый, 122, 1969).

10.2.2 Naděжда Nikolajevna

Jak již bylo řečeno, Garšin se ve své tvorbě zabýval „prokletými otázkami“, které byly vlastní době, ve které žil, tzn. otázka války, utrpení, bídy, teroru, svobody a také prostituce. Snažil se najít odpověď na otázku, zda lze nějakým způsobem předejít nespravedlivosti lidského osudu, který způsobí to, že se z jednoho člověka stane uznávaný člen společnosti a z druhého, který měl ty samé předpoklady, naopak vrah či prostitutka, neboli slovy samotného Garšina: „клапан для общественных страстей“. Nicméně, Garšin nepatřil, jak již bylo zmíněno, k moralizujícím

spisovatelům. Ve své tvorbě čtenářům předkládal mučivé otázky, nad kterými bylo třeba přemýšlet, na druhou stranu nenabízel konkrétní řešení.

Zatímco v předchozí povídce se Garšin věnoval prostituci jako určitému sociálnímu fenoménu, v povídce *Naděžda Nikolajevna* v centru jeho pozornosti stojí zobrazení duše hlavní hrdinky – její hrdost, nechuť, utrpení, morálka. Jeden z recenzentů této povídky, jehož jméno se nedochovalo, napsal: „Проституцию писатель трактует как «антилюбовь», так как любовь не продается и не покупается, это преступление против человечности“ (Старикова, 20, 2007). Porudominskij (261–262, 1962) uvedl výrok samotného Garšina, který specifikuje jeho postoj k prostituci: „Ужасно! Ужасно! Нельзя так жить! Мы все виноваты перед вами за ваше несчастье, за ваш позор. Не вас (падших женщин) надо судить – а нас, мужчин“.

Recenze na tuto povídku byly z velké části kladné a pochvalné. Jak již bylo zmíněno dříve, sám Turgeněv si práce Garšina vysoce cenil. Druzí si všímali symbolického vztahu mezi Charlottou Corde de Armon (1768–1793) a hlavní hrdinkou povídky, která stála Lopatinovi, jenž toužil po pravdivém zobrazení této revolucionářky, modelem. Pro upřesnění Starikova uvádí následující poznámku (594, 2007): „Шарлотта Корде де Армон – дворянка, участница заговора, убившая одного из вождей французской буржуазной революции конца восемнадцатого века Жана Поля Марата; по приговору революционного трибунала была гильотинирована“. Tato analogie byla v 70. letech v Rusku velmi populární, neboť právě v této době se velká část politických sporů vedla prostřednictvím revolverů, bomb atd. A právě na základě tehdejší politické a ekonomické situace si mnozí lidé postavu reálné Charlotty Corde idealizovali a viděli v ní hrdinku, která obětovala svůj život za víru v lepší budoucnost Francie. Její jméno se v Rusku na nějaký čas stalo symbolem pro období teroru a politického nepokoje a zároveň útěchou a nikdy neumírající nadějí.

9.3 *Jáma* Alexandra Kuprina

Alexandr Ivanovič Kuprin musel velmi dobře znát život, viděl v něm jeho trpkou všednost, světlé i temné stránky. Možná právě proto tento spisovatel dokázal napsat povídku o čisté a nevinné lásce *Olesja* (*Олеся*, 1898), ale zároveň i dílo o prodejně lásky s prvky naturalismu, *Jáma* (*Яма*, 1915). Někteří současníci Alexandra Kuprina shledali jeho novelu *Jáma* jako dílo naprosto unikátní. Literární kritik A. Izmajlov o díle napsal: „Появилась вещь, какой не появилось с времён *Крейцеровой сонаты* (1889, pozn. autorky), вещь, способная ударить по сердцам с потрясающей силой“ (Лаури, 2013, online). Na druhou stranu kritiky se však připojil L. Tolstoj, který o první části Kuprinova díla napsal: „Я знаю, что он так будто обличает. Но сам-то он, описывая это, наслаждается. И этого от человека с художественным чутьем скрыть нельзя“ (Лаури, 2013, online).

Je důležité poznamenat, že většina ohlasů na dílo *Jáma* vznikla poté, kdy se v novinách objevila její první část (1910). Další dvě části se už nesetkaly s tak velkými protichůdnými ohlasy. Kuprin, zklamáný negativní kritikou na první část díla, pravil: „Ругают меня за первую часть *Ямы*, называют порнографом, губителем юношества и, главное, автором грязных пасквилей на мужчин. Пишут, что я изображаю всё в неверном виде и с целью сеяния разврата. Это было ничего! (...) Но вот критика меня удивляет. Как можно так поспешно делать окончательные выводы о произведении, которое ещё не окончено? Одни критики меня расхвалили, другие разругали...“ (Лаури, 2013, online).

Kuprin přitom obavu z toho, že bude nařčen z pornografie, vyjádřil přímo v díle, a to ústy jedné z postav, Platonova: „Но наши русские художники слова – самые совестливые и самые искренние во всем мире художники – почему-то до сих пор обходили проституцию и публичный дом. Почему? Право, мне трудно ответить на это. Может быть, по безгливости, по малодушию, из-за боязни прослыть порнографическим писателем, наконец просто из страха, что наша кумовская критика отождествит художественную работу писателя с его личной жизнью и пойдет копать в его грязном белье“ (Куприн, online).

Druhá a třetí část *Jámy* (1915) vyvolala ve většině případů negativní projevy kritiky. Dokonce i kritik A. Izmajlov, který první část *Jámy* chválil, napsal o druhé části: „... не удержалась на высоте первых обещаний“ (Лаури, 2013, online). Nicméně nutno poznamenat, že se objevilo i kladné a nadšené přijetí druhé a třetí části. Kritik K. Čukovskij napsal: „Это не та *Яма*, которую мы все прочитали несколько лет тому назад. Это книга великого гнева (...) Кербеш, Анна Марковна.... Эмма.... Горизонт – все они нарисованы так, что если бы я их встретил на улице, я узнал бы их среди огромной толпы“ (Лаури, 2013, online).

Po dokončení svého vrcholného díla roku 1915 Kuprin odpověděl na všechny kritiky slovy: „Во всяком случае я твердо верю, что свое дело я сделал. Проституция – это ещё более страшное зло, чем война, мор и так далее. Война пройдёт, но проституция живёт веками“ (Крутикова, 86, 1971).

9.4 *Záchvat Antona Čechova*

Jak je známo, Anton Pavlovič Čechov napsal povídku *Záchvat* (*Прупадок*, 1888) pro sborník, který vyšel rok po smrti Vsevoloda Garšina. Sám Čechov to okomentoval slovy: „... в рассказе говорю много о проституции, но не решаю ничего – ведь проституция страшнейшее зло. Рассказ совсем не подходящий для альманашно-семейного чтения, отдает сыростью... Но совесть моя по крайней мере спокойна: я воздал покойному Гаршину ту дань, какую я хотел и умел... Мне, как медику, кажется, что душевную боль я описал правильно, по всем правилам психиатрической науки...“ (Злыгостева, 2001, online). V obraze Vasileva, hlavní postavy povídky, chtěl Čechov zobrazit povahové rysy, o kterých se domníval, že byly Garšinovi vlastní. To znamená například pocit zodpovědnosti za člověka, lidskou bytost, za jeho utrpení a strádání, nesnesitelná bolest, kterou pociťoval kdykoliv si uvědomil, že s těmito skutečnostmi nic nezmůže. Neboť právě takto se Čechovovi jevila i náтура Vsevoloda Garšina.

Literární kritika, navzdory obavám, které Čechov měl ohledně přijetí povídky, byla pozitivní. Pleščejev, který zaštiťoval vznik sborníku na uctění památky

Garšina, se o povídce vyjádřil také kladně, obával se jediného – zda povídka projde cenzurou: „Мне рассказ этот очень понравился, понравилась его серьезность, сдержанность, понравился и самый мотив. Но все же мы очень боимся, чтоб цензура не вырезала его из сборника“ (Злыгостева, 2001, online). Jiný literární kritik ocenil *Záchvat* těmito slovy: „... глубокое нравственное впечатление, которое во мне производил рассказ... я хочу пожать от души руку автору *Припадка* и пожелать ему подарить русскую литературу не одним еще столь же значительным произведением...“ (Злыгостева, 2001, online). Další kladné hodnocení obdržel Čechov od D. P. Golicyna: „Рассказ написан превосходно... мне первая часть нравится больше второй, потому что изложена с замечательной простотой и, вместе с тем, с большим искусством. (...) Рассказ Ваш понравится всем, потому что у Вас большой талант. Написан он, повторяю, удивительно хорошо, но в первой части, на мой взгляд, Вы явились художником нехудожественного“ (Злыгостева, 2001, online).

Zpětnou vazbu na celý sborník dal mimo jiných také A. Skabičevskij: „... вы встретите здесь такие ценные вещи, как *Ворон челобитчик* – сказку Н. Щедрина, как *Припадок* А. Чехова, как *На Волге* В. Короленко – вещи, которые вы прочтете с наслаждением“ (Злыгостева, 2001, online).

Závěr

V závěru této práce je nanejvýš nutné znovu poukázat na skutečnost, že díla, na která bylo v předchozích kapitolách nahlíženo z různých komparativních hledisek, nepatří ani v nejmenším do literatury pornografické, ani do literatury s erotickými prvky. Právě naopak, jedná se o umělecká díla kratšího formátu, která formou sociální kritiky zobrazují jeden z palčivých problémů rozkládající se patriarchální společnosti. Jakékoliv sexuální podtexty nejsou uvedeny ani náznakově natož explicitně. Je třeba si uvědomit, že ruská literatura na konci minulého století nebyla připravena na vznik děl lechtivého typu a to zejména z důvodu nedokončeného procesu sekularizace literatury. Vždyť sám Kuprin byl po publikaci novely *Jáma* (*Яма*, 1915) hanlivě a zcela neprávem nazýván pornografem, byť v tomto díle není jediná zmínka o erotice. Nicméně ruská společnost přesně před sto lety, kdy byla vydána třetí část *Jámy*, shledala tuto knihu neadekvátní pro oči mladých mužů, natož mladých dam. To však nic nemění na skutečnosti, že autoři vybraných literárních děl chtěli svými příspěvky pouze vyburcovat tehdejší společnost a přimět vládnoucí aparát, aby nad tímto jevem sociologického charakteru nezavíral oči.

Konkrétně Alexandr Kuprin se snažil ukázat, že boj s prostitucí je spojen s nutností změnit nejen celou sociální strukturu společnosti, ale i samotnou lidskou přirozenost – potlačit instinkty a pudy staré jako samo lidstvo. Úmysl všech vybraných autorů napsat díla zabývající se takto šokující tematikou nebyl náhodný – vzrůstající urbanizace a s tím spojený snižující se sociální status nejnižších vrstev obyvatelstva měly za příčinu morální úpadek celé společnosti, což vedlo k rekordně vysokému počtu prostitutek. Na přelomu dvou století, kdy byla tato díla publikována, si situace žádala zásadní a efektivní řešení. To přinesla až říjnová revoluce roku 1917, která prostituci učinila nelegálním povoláním, a prostitutky začaly být trestně stíhány.

Z kontextu celé diplomové práce jasně vyplývá, že se nejedná o analýzu explicitně literárně-vědnou. Z důvodu správného pochopení pozadí vzniku jednotlivých děl i celkového uchopení tématu bylo třeba přesáhnout určitým způsobem rámec ryze literární práce a zakomponovat i hledisko sociologické.

V potaz musely být brány nejenom otázky estetického charakteru, ale i etického a sociálního, které v běžném případě nepatří mezi základní literární aspekty.

Biologická stránka lidského života patřila v ruské literatuře v porovnání s tou evropskou k velmi často zobrazovaným. Snad nejvýznamnějším ruským spisovatelem, který se zabýval pudovými projevy u lidí i podvědomými reakcemi na nečekané situace, byl Fjodor Michajlovič Dostojevskij. Zejména od něj se táhne linie autorů, kteří kráčeli v jeho odkazu a postupně posouvali hranice zobrazované biologické stránky života. Napsat dílo věnující se explicitně prodejně lásce v první polovině devatenáctého století by se rovnalo veřejnému odsouzení ze stran literární kritiky i celé společnosti. Na konci stejného století, vlivem mnoha okolností, které byly zmíněny výše, mohla díla tohoto typu vyjít a dokonce sklidit úspěch.

Zajímavý je samotný pohled autorů na to, které z lidských pohlaví je zodpovědné za existenci prostituce. Zatímco na jedné straně stojí Alexandr Ivanovič Kuprin a Vsevolod Michajlovič Garšin, kteří v této otázce jednoznačně odsuzují mužské pokolení, na straně druhé nalezneme Antona Pavloviče Čechova, který vidí jasné viníky v ženách. Různé typy názorů a argumentace lze snadno vyčíst z jejich literárních děl – v prvním případě konkrétně v Kuprinově novele *Jáma* a v Garšinově povídce *Příhoda*. V tom opačném máme na mysli výše analyzovanou povídku *Záchvat* od Antona Čechova.

Nejenom fenomén prodejně lásky, ale i oslabení, či úplné rozbití emocionálních vazeb mezi lidmi – ať už se jedná o vztahy rodinné či mezi mužem a ženou – je jedním z hlavních témat, kterým výše vybraní autoři věnovali svou pozornost. Téma lásky, které bylo podrobeno detailnější analýze v druhé části práce, a na mysli tím je láska ve svých různých podobách a projevech, našlo odraz zejména v dílech Alexandra Kuprina a Antona Pavloviče Čechova, méně zřejmé je toto téma v literární tvorbě Vsevoloda Garšina. Nejednoznačný přístup k zobrazení lásky je v povídkách Leonida Andrejeva, kde se spíše než se zobrazením citového vztahu mezi mužem a ženou setkáváme s detailním popisem vnitřního boje, který svádí hlavní hrdina mezi láskou k životu a touhou zemřít.

Ani v jednom z vybraných literárních textů, které byly podrobeny detailnějšímu rozboru, nebylo autorovým záměrem morální kázání o tom, co je špatné a co je třeba zlepšit. Jak již bylo řečeno na předchozích stránkách této práce,

všichni tito autoři tvořili pod vlivem kritického realismu, jehož rámec někteří z nich překročili – konkrétně tedy Alexandr Ivanovič Kuprin, v jehož tvorbě nalezneme prvky naturalismu, vzpomeňme detailní popis nehybného mrtvého těla oběšené Ženky; tvorba Leonida Andrejeva na druhou stranu přejímá určité prvky dekadence. Hlavním cílem kritického realismu bylo pravdivě a objektivně zobrazovat realitu, jinými slovy – zejména sociální problémy byly hlavními inspiračními zdroji. Někteří by mohli namítnout, že použití slovního spojení „pravdivě a objektivně“ ve vztahu k fikci, tedy ke krásné literatuře, není zrovna šťastné a měli by zřejmě pravdu. Vhodnější bude, použijeme-li výraz „pravděpodobně“. Nikdo z nás dnes nemůže s určitostí tvrdit, že před sto lety doopravdy žily dívky jménem: Žeňka (*Jáma*), Ljubka (*Tma*), Naděžda (*Naděžda Nikolajevna, Příhoda*), Pelageja (*Křesťané*), jejichž příběhy nám představili: Kuprin, Andrejev a Garšin. Nicméně opravdu podstatné je to, že jejich existence je velmi pravděpodobná. A těmito jejich fiktivními, ačkoliv vysoce pravděpodobnými, příběhy chtěli autoři vyvolat vlnu nevole, obrátit zraky lidí k těmto ženám, poukázat na jejich otřesné životní zkušenosti a docílit tak jakékoliv pozitivní změny ve vztahu jak společnosti, tak i státu k těmto nešťastnicím.

Seznam použité literatury

Česká literatura

Literární zdroje

ANDREJEV, L. *Velký slam*. Praha: Lidové nakladatelství, 1987, s. 346.

ANDREJEV, V. *Dětství s Leonidem Andrejevem*. Praha: ODEON, 196, s. 232.

BASSERMANN, L. *Nejstarší řemeslo – Kulturní dějiny prostituce*. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 336, ISBN 80-204-0363-9

BERĎAJEV, N. A. *Dostojevského pojetí světa*. Praha: OIKOYMENH, 2000, s. 147, ISBN 80-7298-020-3.

BERDNIKOV, G. P. *Čechov*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1984, s. 578.

BORNEMAN, E. *Encyklopedie sexuality*. Praha: Victoria Publishing, 1990, s. 666, ISBN 80-85605-17-1.

ČECHOV, A. P. *O lásce*. Praha: Odeon, 1976, s. 188.

ČECHOV, A. P. *Srdce nechodí samo*. Praha: Odeon, 1968, s. 382.

ČECHOV, A. P. *Výbor z díla I., II.* Praha: Svoboda, 1951.

DOHNAL, J. *Povídková tvorba Leonida Nikolajeviče Andrejeva*. Brno: MU, 1997, s. 134, ISBN 80-210-1605-1.

DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Zápisky z podzemí*. Brno, 1977, s. 112, ISBN 80-85384-26-4.

EHRlich, A. *Dějiny neřesti*. Praha: Euromedia, 2014, s. 238, ISBN 978-80-249-2508-0

HAŠEK, J. *Petrolejové lampy*. Praha: Slunovrat, 1973, s. 355.

HAVELKOVÁ, B., BELLAK-HANČILOVÁ, B. *Co s prostitucí? Veřejné politiky a práva osob v prostituci*. Praha: edice Slon, 2014, s. 304, ISBN 978-80-7419-149-7.

- HAVRÁNEK, B.; a kol. *Staročeský slovník*. Praha: Academia, 1977.
- HOLUB, J.; LYER, S. *Stručný etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.
- HUGO, J. a kol. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost*. Praha: Maxdorf. 2006, s. 413, ISBN 80-7345-086-0.
- JANIŠ, K. *Z dějin sexu a erotiky*. Vyd. Pedagogická fakulta UHK, nakladatelství Lupus Trutnov, 2004, s. 382, ISBN 80-903509-0-9.
- JEHLIČKA, M. a kol. *Ruská literatura 19. století (od konce 18. století do začátku 20. století)*. Praha: Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, 1993.
- JIRÁSEK, J. *Přehledné dějiny ruské literatury II*. Praha – Brno, 1945, s. 227.
- KAUTMAN, F. F. M. *Dostojevskij – Věčný problém člověka*. Praha: Rozmluvy, 1992, s. 263, ISBN 80-85336-19-7.
- KOPÁČ, R; SCHWARZ, J. *Nevěstince a nevěstky*. Praha: Paseka, 2013, s. 241, ISBN 978-80-7432-315-4.
- KUPRIN, A. I. *Jáma*. Praha: Svět sovětů, 1968, s. 206.
- KUPRIN, A. I. *Podzimní květy*. Praha: Lidové nakladatelství, 1981, s. 338.
- KUPRIN, I. A. *Příběhy z ulic a přístavů*. Praha: Lidové nakladatelství, 1984, s. 459.
- KUPRIN, I. A. *Kadeti – výběr z povídek*. Praha: MF, 1976, s. 242.
- MACHEK, V. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Lidové noviny, 1997, ISBN 80-7106-242-1.
- OBRÁTIL, K. J. *Kryptadia: Příspěvky ke studiu pohlavního života našeho lidu I. – III*. Praha: Paseka, 1999, ISBN 80-7185-224-4 (soubor).
- PAY, P. *Prodejná láska – Historie nejstaršího řemesla v 10 kapitolách*. Praha: sešity edice Zeras, 1992, s. 47.
- POSPÍŠIL, I. *Ruský román znovu navštívený*. Brno, 2005, s. 209, ISBN 80-7204-423-0.

PYTLÍK, R. F. M. *Dostojevskij – Život a dílo*. Praha: Emporius, 2008, s. 204, ISBN 80-86346-13-7.

REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2004, s. 752, ISBN 80-85927-85-3.

RINGDAL, N. J. *Nejtěžší povolání světa: kapitoly z dějin prostituce*. Brno: Doplněk, 2000, s. 425, ISBN 80-7239-046-5.

SATO, V. a kol. *Přehled ruské literatury od nejstarších dob po dnešek*. Praha: Lidové nakladatelství, 1973, s. 300.

SEKERA, J. *Angažované diagnózy: A. P. Čechov – Postupy a Postoje*. Praha: Lidové nakladatelství, 1973, s. 235.

ŠVANKMAJER, M. a spol. *Dějiny Ruska*. Praha: Lidové noviny, 2002.

Ruská literatura

Literární zdroje

АФАНАСЬЕВ, В. Н. *Александр Иванович Куприн – критико-биографический очерк*. Москва: Художественная литература, 1972.

БЕЗЗУБОВ, В. И. *Леонид Андреев и традиции русского реализма*. Таллин: Ээсти Раамат, 1984, s. 336.

БЕРКОВ, П. Н. *Александр Иванович Куприн – критико-биографический очерк*. Москва: Издательство Академии наук СССР, 1956.

БИНОВА, Г. *Две концепции любви в русской философии рубежа XIX-XX веков*. FF MU, Sb. X 4, 2001.

БОНЧЕВ, А. *Речник на церковнославянском языке – том I (А-О)*, София, 2002, ISBN 954-523-064-9.

БОЦЯНОВСКИЙ, В. О. *Леонид Андреев: Критико-биографический этюд*. С.-Петербург, 1903, s. 64.

БЯЛЫЙ, Г. А. *Всеволод Михайлович Гаршин*. Ленинград: Просвещение, 1969, s. 127.

ВОЛКОВ, А. А. *А. И. Куприн*. Москва: Знание, 1959.

ЗАКРЖЕВСКИЙ, А. *Подполье. Психологические параллели*. Киев, 1911, s. 108.

ИЕЗУИТОВА, Л. А. *Леонид Андреев и литература серебряного века*. С.-Петербург: Петрополис, 2010, s. 737, ISBN 978-5-96-76-0279-5.

ИЕЗУИТОВА, Л. А. *Творчество Леонида Андреева: 1892 – 1906*. Ленинград, 1976, s. 239.

ИЛЬЮХОВ, А. А. *Проституция в России с XVII века до 1917 года*. Москва: Новый Хронограф, 2008, s. 558, ISBN 978-5-94881-049-2.

ИНСТИТУТ МИРОВОЙ ЛИТЕРАТУРЫ им. А. М. Горького, *Леонид Андреев: Материалы и исследования*. Москва: Наследие, 2000, s. 412, ISBN 5-9208-0006-2.

КРУТИКОВА, Л. В. *А. И. Куприн*. Ленинград: Просвещение, 1971.

МЭННИНГ, К. А. «Тьма» Андреева и «Записки из подполья» Достоевского. *Slavia*, Roč. V, seš. 1, 1926, s. 850–852.

МЕЙЕНДОРФ, И. *Брак в православии*. Москва, 1995, s. 71, ISBN 5-86748-022-4.

НОВОПОЛИН, Г. *Порнографический элемент в русской литературе*. С.-Петербург, 1909, s. 247.

ОЖЕГОВ, С. И. *Толковый словарь русского языка*. Москва: ОНИКС, 2010, s. 735, ISBN 978-5-488-02621-6

ПОРУДОМИНСКИЙ, В. *Гаршин – жизнь замечательных людей*. Москва: Молодая гвардия, 1962, s. 303

РАДИЩЕВ, А. Н. *Путешествие из Петербурга в Москву*. Санкт-Петербург: Лениздат, 2014, s. 252, ISBN 978-5-4453-0475.

РОГАЧЕВСКОЙ, В. Л. *Леонид Андреев: Критический очерк с приложением хронологической канвы и библиографического указателя*. Москва: Русский книжник, 1923, s. 86.

СОЛОВЬЕВ, В. *Смысл любви*. Москва, 1995, s. 53, ISBN 5-86748-022-4.

СРЕЗНЕВСКИЙ, И. И. *Словарь древнерусского языка – том 2, часть 1*. Москва: Кинга, 1989, ISBN 5-212-00353-9.

СТАРИКОВА, В. А. *ГАРШИН, В. М. – Сочинения, избранные письма*. Москва: Парад, 2007, s. 639, ISBN 5-8061-0089-8.

ТЕРЕЩУК, А. *Правители России*. Praha: Fragment, 2011, s. 80, ISBN 978-80-253-1013-7.

ТРОИЦКИЙ, С. *Христианская философия брака*. Москва, 1995, s. 162, ISBN 5-86748-022-4.

Ruská literatura

Elektronické zdroje

АНДРЕЕВ, Л. *Тьма*. [online]. [cit. 23. února 2015]. Dostupné z: http://az.lib.ru/a/andreew_l_n/text_0390.shtml.

АНДРЕЕВ, Л. *Христиане*. [online]. [cit. 23. února 2015]. Dostupné z: http://az.lib.ru/a/andreew_l_n/text_0350.shtml.

АСВОЙНОВА-ТРАВИНА, Е. *В чем разница между снохой и невесткой*. [online]. [cit. 11. února 2015]. Dostupné z: http://www.topauthor.ru/v_chm_raznitsa_megdu_snohay_i_nevestkoy_7212.html.

АФАНАСЬЕВ, В. Н. *Яма* [online]. [cit. 5. dubna 2015]. Dostupný z www.grammar.ru/BIB/3/af07.html.

БЕРДЯЕВ, Н. А. *Метафизика пола и любви*. [online]. [cit. 1. ledna 2015]. Dostupné z <http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Berd/MetPol.php>.

ГАРШИН, В. М. *Произшествие*. [online]. [cit. 6. června 2015]. Dostupné z <http://az.lib.ru/g/garshin_w_m/text_0012.shtml>.

ГАРШИН, В. М. *Надежда Николаевна*. [online]. [cit. 5. června 2015]. Dostupné z <http://az.lib.ru/g/garshin_w_m/text_0180.shtml>.

ЗЛЫГОСТЕВА, Н. А. *А. П. Чехов – Припадок, примечания*. [online]. [cit. 10. dubna 2015]. Dostupné z: <<http://chegov.niv.ru/chegov/text/pripadok/pripadok-prim.htm>>.

КАПУСТИНА, И. Е. *Идейно-художественное своеобразие повести А.Н. Куприна «Яма»* [online]. 2009, poslední revize 2011 [cit. 15. února 2013]. Dostupný z: <<http://www.webkursovnik.ru/kartgotrab.asp?id=-92328>>.

КОРОЛЕНКО, А. Ю. *Биография Л. Андреева*. [online]. [cit. 18. února 2015]. Dostupné z: <http://www.cross-kpk.ru/ims/10/body/bio_andreev.html>.

КУПРИН, А. И. *Яма*. [online]. [cit. 28. února 2015]. Dostupné z: <http://az.lib.ru/k/kuprin_a_i/text_0190.shtml>.

ЛАУРИ, Н. М. *А. Н. Радищев* [online]. 2013. [cit. 6. dubna 2015]. Dostupný z www: <<http://festival.1september.ru/articles/578252>>.

СЛОВАРЬ СИНОНИМОВ [online]. 2000. [cit. 8. února 2015]. Dostupné z <http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_synonims/>.

УГОЛОВНЫЙ КОДЕКС РСФСР редакции 1922 г. [online]. 2007. [cit. 30. prosince 2014]. Dostupné z <<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241523>>.

УГОЛОВНЫЙ КОДЕКС РСФСР редакции 1926 г. [online]. 2006. [cit. 30. prosince 2014]. Dostupné z <<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241189>>.

УГОЛОВНЫЙ КОДЕКС РСФСР редакции 1960 г. [online]. [cit. 31. prosince 2014].

Dostupné z <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_8627/?frame=1> .

УГОЛОВНЫЙ КОДЕКС РСФСР редакции 1996 г. [online]. [cit. 31. prosince 2014].

Dostupné z <<http://www.consultant.ru/popular/ukrf/>>

ФЛОПЕНСКИЙ, П. А. *Столп и утверждение истины*. [online]. [cit. 1. ledna 2015]. Dostupné z <http://azbyka.ru/vera_i_neverie/o_boge2/stolp-i-utverzhdienie-istiny.shtml>

ЦАРЕВ, А. А. *Феноменология проституции*. [online]. 1998. [cit. 1. října 2014]. Dostupné z <<http://scisne.net/a279#4>>.

ЧЕХОВ, А. П. *Письмо к Алексею Суворину*. [cit. 1. března 2014]. Dostupné z <<http://www.bibliotekar.ru/pisатели/66.htm>>.

ЧЕХОВ, А. П. *Принадок*. [online]. 1996. [cit. 7. června 2015]. Dostupné z <<http://www.ilibrary.ru/text/1189/p.1/index.html>>.

ШЕСТАКОВ, В. П. *Русский Ерос, или Философия любви в России*. Москва: Прогресс. 1991. (вступительная статья к книге). [cit. 1. října 2014]. Dostupné z <http://www.aquarius-eso.ru/Rus_Eros.html>).

Anglická literatura

Literární zdroje

WOODWARD. J. B. *Leonid Andreyev: A study*. Oxford: Clarendon press, 1969, s. 290.

Resumé

Pro ruskou literaturu na přelomu 19. a 20. století byla typická tendence autorů obracet pozornost k sociálním otázkám tehdejšího Ruska, které si žádaly rychlá řešení. Jedním z těchto témat byla i problematika prodejně lásky. Vyrůstající zájem autorů o palčivé otázky předrevoluční společnosti do určité míry souvisí s trendem v literatuře, který byl v té době na vrcholu – kritickým realismem.

V práci je provedena srovnávací analýza uchopení tématu prostituce čtyřmi vybranými autory – jedná se o povídky *Tma* (1907) a *Křesťané* (1905) Leonida Andrejeva, *Příhoda* (1878) a *Naděžda Nikolajevna* (1885) Vsevoloda Garšina, Kuprinovu novelu *Jáma* (1915), která stojí na vrcholu všech děl zabývajících se touto tematikou, a Čechovovu povídku *Záchvat* (1888).

Práce sleduje, jak se v souvislosti s kulturně-historickým vývojem utvářely názory jednotlivých autorů na problematiku prostituce. Ze širokého spektra spisovatelů, kteří se na přelomu století tímto tématem zabývali, byli vybráni jen někteří, neboť v opačném případě by množství vhodného materiálu v analýze bylo enormní. Pro lepší uchopení tématu byla vydělena základní kritéria, na jejichž bázi byla díla mezi sebou srovnávána. Těmito ztyčnými body byly: pád na dno společnosti, motiv procitnutí a uvědomění si hrůz povolání prostitutek, problematika venerických chorob, spasení padlé ženy a téma sebevraždy jako jediného možného východiska. Tato kompletní analýza napomohla určit, který z výše zmíněných autorů připisoval vinu z existence prostituce ženám a který naopak mužům.

Резюме

Для русской литературы на переломе 19-ого и 20-ого веков были характерны тенденции авторов обращать внимание на социальные вопросы тогдашней России, которые резко вызвали к быстрому решению. Одним из этих вопросов была и проблематика продажной любви. Растущий интерес к злободневным вопросам связан с тенденцией в литературе этого времени – на вершине тогда находился критический реализм.

В работе совершен сравнительный анализ подхода четырех выбранных авторов к тематике продажной любви – рассказы *Христиане* (1904) и *Тьма* (1904) Леонида Андреева, два рассказа Всеволода Гаршина *Происшествие* (1878) и *Надежда Николаевна* (1885), новелла *Яма* (1915) Александра Куприна, которая стоит на вершине всех работ, связанных с этой темой, и рассказ Антона Чехова *Припадок* (1888).

Внимание сосредоточено прежде всего на то, как историческо-культурное развитие повлияло на мнения отдельных авторов что касается вопроса проституции. Из широкого спектра писателей, которые на рубеже веков занимались этой темой, только некоторые были выбраны так как в противном случае количество подходящего материала для анализа было бы огромно. Из-за более точного понимания этой темы, несколько основных критериев было создано, на базе которых отдельные произведения легче стало сравнивать между собой. Конкретно эти точки были: падение на дно общества, тема психического пробуждения и осознания ужасов работы проституток, вопрос о венерических заболеваниях, мотив спасения падшей женщины и наконец и тема самоубийства как единственного выхода из положения. Этот комплектный анализ помог определить, кто из вышеупомянутых авторов считал виноватым в вопросе проституции женщин или наоборот мужчин.

Seznam příloh

Příloha A:

Stručný chronologický přehled byl převzat z knihy *Nejstarší řemeslo* Luja Bassermannna (331–333, 1993).

Příloha B

Правила для публичных женщин

Příloha C

Желтый билет

Příloha A

Stručný chronologický přehled byl převzat z knihy *Nejstarší řemeslo Luja Bassermann* (331–333, 1993).

2300 př. n. l. (a později)	chrámová prostituce ve službě božstvům Lásky; Mezopotámie
1000 – 800 př. n. l.	obránné boje Židů proti sexuálním kultům sousedních národů
640 – 560 př. n. l.	řecký státník a zákonodárce Solón založil v Athénách státní veřejný dům, kde působily otrokyně
450 př. n. l. (a později)	doba rozkvětu prostituce v Athénách
425 př. n. l. (a později)	chrámová prostituce v městě Korintu
350 př. n. l. (a později)	stále více otrokyň se stává prostitutkami; Řecko
50 př. n. l. (a později)	Alexandrie s nejrozmanitějšími veřejnými domy je centrem prostituce ve Středomoří
18 – 17 př. n. l.	mravní zákony římského císaře Augusta
100 n. l.	za císaře Trajana je v Římě napočítáno 32 000 prostitutek
350 n. l.	křesťané dosahují prvního úspěchu v boji s prostitucí tím, že zabránili pronikání chrámové prostituce z Orientu do Říma
801 n. l.	<i>kapitularia</i> Karla Velikého poskytují první příklad přísného zákonodárství proti prostitutkám na německé půdě

1158 n. l.	ostré vystoupení Friedricha I. Barbarossy proti prostituci
1161 n. l.	Jindřich II. nařizuje otevření prvního řádného veřejného domu v Londýně (záhy nato vznikly tyto domy i v Benátkách, Avignonu a dalších městech)
1200 n. l.	ženské domy dokonce i v nejmenších německých městech
1254 n. l.	po předchozích pokusech o úplné vymýcení prostituce povoluje Ludvík Svatý znovuotevření francouzských bordelů
1300 n. l.	cechovní organizace lehkých žen ve středověkých městech; navštěvovat je není považováno za manželskou nevěru; čestní hosté bývají ubytováni právě ve veřejných domech
1490 n. l.	zpuštělé (ve srovnání s dneškem a antikou) město Řím čítá na 6800 prostitutek, přičemž do tohoto počtu nejsou zahrnuty konkubíny četných duchovních
1530 n. l.	Karel V. vydává policejní ordonanci, která zakazuje prostituci v celé říši; brzy nato stanoví v <i>Constitutio Criminalis Carolina</i> těžké tělesné tresty za kuplířství
1560 n. l.	vrcholí boj s pohlavními chorobami ve Francii; nemocné prostitutky jsou postihovány těžkými tresty
1665 n. l.	<i>Refuge</i> v pařížském předměstí Saint-Antoine se stává asylem a centrem převýchovy poběhlic a tím jakýmsi vzorem pro ostatní země
1687 n. l.	Ludvík XIV. vydává nařízení, která hrozí majitelům veřejných domů nejpřísnějšími tresty (uříznutím nosu a uší) a pokutami

1780 n. l.	v Berlíně existuje na sto malých veřejných domů; z celkového počtu asi 150 000 obyvatel je zhruba 1000 zaregistrovaných prostitutek
1790 n. l.	dva tisíce prostitutek z Palais Royal si stěžuje na brutální metody a útlak ze strany pařížské policie
1843 n. l.	zákaz výkonu povolání za dne a po 23. hodině (Paříž)
1846 n. l.	uzavření veřejných domů v Prusku
1886 n. l.	abolicionistické zákony v Anglii; 1890 v Norsku; 1901 v Dánsku
přelom století	počet prostitutek v Londýně je odhadován na 60 000; v Berlíně na 50 000; v Paříži na 60 000; v New Yorku na 30 000 a ve Vídni na 25 000
1906 n. l.	v Dánsku je zrušena povinná registrace prostitutek
1908 n. l.	francouzský zákon zakazuje prostituci neproletyčů
1918 n. l.	zákaz prostituce a uzavření veřejných domů v sovětském Rusku
1919 n. l.	ve Švédsku, kde nikdy bordely nebyly, je registrace prostitutek rovněž zrušena
1927 n. l.	vítězství abolicionistů a zákaz veřejných domů v Německu
1929 n. l.	Společnost národů prohlašuje veřejné domy za hnízda obchodování s děvčaty a odsuzuje všechny státy, které jejich existence oficiálně trpí
1933 n. l.	Internacionála je proti obchodování s děvčaty dokonce i v tom případě, že dotyčné souhlasily s tím, že budou převezeny do jiné země

- 1946 n. 1. *zákon Marthe Richardové* ve Francii nařizuje uzavření veřejných domů v Paříži nejpozději do šesti měsíců
- 1949 n. 1. oficiální odhady dospívají k výsledku, že na území Spolkové republiky Německo působí 100 000 až 150 000 prostitutek
- 1955 n. 1. zákon o uzavření zhruba 200 státem kontrolovaných veřejných domů v Itálii
- 1960 n. 1. Francie ratifikuje mezinárodní konvenci proti obchodu s děvčaty a vykořisťování žen

Рѣлоа В

Правила для публичныхъ женщинъ

Правила для публичныхъ женщинъ.

- 1) Публичная женщина обязана во всей строгости вышло нить нижеслѣдующія правила:
- 2) Публичныя женщины безпрекословно подвергаются освидѣтельствуванію во всякое время, когда это будетъ признано нужнымъ; для сего тѣ изъ нихъ, кои живутъ въ публичныхъ домахъ, свидѣлствуются постоянно два раза въ недѣлю, почему и должны быть въ назначенные дни непременно въ своихъ квартирахъ, живущія же по одиночѣ обязаны также два раза въ недѣлю, въ опредѣленное время, являться для освидѣтствованія въ больницу или приемные покои тѣхъ частей, гдѣ они въ квартируютъ.
- 3) Публичная женщина должна хранить эту книжку въ чистотѣ и опрятности, а когда отлучается изъ дому, носить ее съ собою и беречь отъ потери. Передавать эту книжку другой строго воспрещается.
- 4) Публичныя женщины должны безпрекословно представлять смотровой книжкѣ посетителямъ, если они пожелаютъ удостовѣриться въ ихъ порядкѣ.
- 5) Смотровая книжка замѣняетъ для публичныхъ женщинъ паспорта ихъ, такъ какъ сія послѣдніе во все время состоянія женщинъ подлѣ врачебнополицейскимъ надзоромъ остаются въ канцеляріи полиціи. Онѣ могутъ свободно перемѣнять изъ одной квартиры въ другую, представляя домохозяину и полиціи только эти книжки.
- 6) Публичныя женщины могутъ перемѣнять мѣсто жительства не иначе, какъ съ вѣдома мѣстной полиціи.
- 7) Въ содержаніи себя публичная женщина должна соблюдать опрятность и съ этой цѣлью обязывается: а) какъ можно чаще обмывать водой дѣтородимыя части, б) послѣ сообщенія съ мужчиною не переходить къ другому, не обмывая внутренности дѣтородимыхъ частей черезъ посредство спринцовокъ и, если можно, то перемѣ-

нить бѣлье, в) во время мѣсячныхъ очищеній отнюдь не заниматься промысломъ, г) каждую недѣлю хотя одинъ разъ ходить въ баню.

8) Публичныя женщины, живущія въ домахъ терпимости, должны безпрекословно исполнять требованія содержательницъ о соблюденіи постановленныхъ правилъ о чистотѣ и опрятности.

9) Оказавшіяся по освидѣтствованіи врачами больными вѣсическою болѣзью, и отсутствіи тотчасъ же послѣ осмотра обязаны отправиться въ больницу, въ противномъ случаѣ отправляются туда черезъ полицію.

10) Публичныя женщины, если чувствуютъ себя беременными или больными другими какими-либо болѣзнями, должны объявлять объ этомъ свидѣтельствующему ихъ врачу и въ такомъ случаѣ должны воздерживаться отъ сообщенія съ мужчинами, причемъ строго воспрещается имъ прибѣгать къ истребленію начала беременности подъ опасеніемъ преданія уголовному суду.

11) Публичныя женщины для предохраненія себя отъ зараженія имѣютъ право осматривать половые органы у посетителя прежде сообщенія съ нимъ.

12) Публичныя женщины должны воздерживаться отъ излишняго употребленія вина и вести себя сколько можно скромнѣе и благопристойнѣе, не выказываться изъ оконъ въ неблагопристойномъ видѣ, не загромождать на улицѣ прохожихъ и не задерживать ихъ къ себѣ; на гуляньяхъ и въ общественныхъ мѣстахъ не дѣлать никакихъ непростостей и не ходить по сколько-нибудь вѣсть.

13) Содержательница не имѣетъ права требовать отъ женщины, находящейся у ней въ домѣ, платежа болѣе трехъ четвертой получаемого сей послѣдней дохода и за это она должна давать ей, сообразно средствамъ бардакѣ, похощеніе, освѣщеніе и отопленіе, сытымъ и здоровымъ етою, необходимое бѣлье, платье, башмаки и вобще все то, что нужно для существованія и что не составляетъ предмета прихоти или роскоши.

14) Четвертая часть дохода остается на рукахъ у публичной женщины и она этими деньгами сама располагаетъ. Содержательница не вправе требовать, чтобы предметы прихоти и роскоши женщинамъ, у ней находящимся, непременно покупали у нея.

15) Публичныя женщины могутъ оставлять дома терпимости во всякое время. Денежныя претензіи содержательницъ на женщинъ не служатъ препятствіемъ къ оставленію послѣдними домовъ терпимости. Претензіи по счетамъ между проститутками и содержательницами подлежатъ разбирательству только на основаніи общаго судебнаго устава.

16) Все сдѣланное содержательницею для публичной женщины платье, бѣлье, обувь и т. п. остается собственностью женщины, если она пробыла въ домѣ терпимости не менѣе года; но если она оставитъ домъ раньше сего срока, то содержательница обязана возратить ей только тѣ вещи, которыя она принесла съ собою и которыя должны быть записаны содержательницею въ книгу.

ОТМѢТКА ВРАЧА.

Левин

19. Здраво. члр

Август

12. Здраво. члр

16. Здраво. члр

19. Здраво. члр

23. Здраво. члр

Желтый билет – смотровая книжка

Медицинский билет – осмотр врача

Ивановская 1901 г. 21 апреля
10-й класс
Медицинский билет

МЕДИЦИНСКИЙ БИЛЕТЪ

ИДАННЫЙ ПОЛИЦІЕЙ ПРОСТУТУИИ

Ивановская 1901 г. 21 апреля
10-й класс
Медицинский билет

Самойлова 1901 г. 21 апреля

Клиника Препод. Самойлов

12 Сентября	здорово
22 —	здорово
29 Сентября	здорово
6 Октября	здорово
10 —	здорово
13 —	здорово
20 —	здорово
24 —	здорово
27 —	здорово
24 ноября	здорово
28 —	здорово

